Det forsvundne smil

Gottfried Keller

Gottfried Keller

Det forsvundne smil

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Gottfried Keller: *Det forsvundne smil* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Gottfried Keller: *Det forsvundne smil* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

I

Tre alen silke til et banner,
en håndfuld mænd af prøvet værd,
med muntert sind, med klare pander,
er alt, mit hjerte det begær'.
Når solens første glimt os vækker
af sommernattens korte blund,
vi skrider rask i muntre rækker
til folkefest på hjemmets grund.

Tæt vrimler bådene på voven,
rask ruller vognene af sted,
højt klinger sangene i skoven,
der hviler tavs i sommerfred.
 Lad nu til talerstolen bringe
den sølvertunge festpokal.
Held os! blandt frie mænd tør klinge
et dristigt ord fra fjeld og dal!

Højt klinger da de grønne sale
af mangen sang fra hjertets grund,
og under spøg og alvorstale
bortiler festens korte stund.
Til dagens arbejd den bereder,
den styrker ædle hjerters bånd,
og trindt i sindene den spreder
en gylden sæd med gavmild hånd.

Så lad os samles, som vi plejer,
som børn af samme fædrehus,
hvor silkefanen hjemligt vajer,
højt over festens sus og brus.
I skovens luftigfriske haller
skal hjertet banke frit og let,
og dér, hvor fædrelandet kalder,
er glæden ren og uden plet!

Denne sang blev foredraget af fanebæreren for mandskoret fra Seldwyla, der på en strålende sommermorgen vandrede afsted til sangerfesten. Man havde begivet sig på vej foregående aften; men efter at have tilbagelagt en del af vejen med jernbanen, havde man nu besluttet sig til at vandre resten af vejen til fods, så meget mere som denne løb gennem skønne skovstrækninger, og morgenen var smuk og kølig.

Allerede lå den blinkende sø udbredt foran dem, og flagsmykket og broget lå staden ved dens bred, da de tres til halvfjerds yngre og ældre medlemmer af sangforeningen fordelt i mindre grupper skred ned gennem den prægtige bøgeskov og ved høje håb eller enkelte strofer af sange morede sig med at vække det ekko, der boede bag de store stammer, eller svare en af de afdelinger, som var foran.

Kun fanebæreren, der gik lidt foran de andre, en slanktbygget ung mand med et friskt ansigt, sang sin sang helt til ende med en velklingende, skønt dæmpet baryton. Han var smykket med et bredt, rigtbroderet skærf og en stadselig fjerhat og bar den tunge, ligeledes rigt broderede silkefane halvt sammenfoldet over skulderen, dens forgyldte spids funklede nu

og da i den grønne skygge, når morgensolens stråler trængte ned gennem det tætte løvværk.

Da han havde sunget sin vise til ende, så han sig smilende om med et ansigt der strålede af en glæde, som ikke var ham misundt af nogen, for han havde et ejendommeligt indtagende smil, som vandt enhver for ham.

"Vor Jukundi," sagde de, der gik bagved ham, "bliver formodentlig nok den smukkeste fanebærer ved festen." Han bar nemlig det friskklingende navn Jukundus Meyenthal, men da han var alles erklærede yndling, kaldte man ham simpelthen Jukundi. Den udtalte forhåbning gik også i opfyldelse, for, da seldwylerne nåede festpladsen og indordnede sig i det lange tog af sangere, blev Jukundi genstand for en smigrende opmærksomhed, over alt hvor man kom frem.

De, der allerede havde overværet tidligere folkefester, mindedes ham fra disse lejligheder som en udmærket selskabsbroder og kammerat. Han var lutter liv og lyst fra først til sidst, og dog bevarede han derunder sit væsens ro og sindighed; han var med over alt, hvor nogen lystighed blev sat i scene, over alt tog han en hånd i med og hjalp til, og alt med det fortræffeligste humør, uden dog at blive overstadig eller drukken. Han forstod, hvordan man skulle tage så vel den gemytlige skrighals som den, der havde overanstrengt sig, så længe indtil han var kommet i det gnavne og trættekære lune, og han forstod på den snedigste måde af verden at redde dem ud af en eller anden overhængende fare, når den almindelige tålmodighed truede med at slippe op og således unddrage dem fra et beskæmmende skibbrud. Og hvis nogen i opbrusende vrede skulle glemme sig selv, havde han et uforligneligt greb på

i al stilhed at fjerne dem fra det farlige sted og formilde de vrede lidenskaber, hvorved han erhvervede sig deres erkendtlighed og tak, når de igen kom til fornuft.

Men selve dette træk adskilte ham for øvrigt ikke fra hans bysbørn; snarere viste han sig i så henseende som en god repræsentant for seldwylerne, således som disse viste sig, når det gjaldt en fest. For, skønt seldwylerne til daglig brug lod fem være lige og nød en ubunden og magelig tilværelse, så holdt de dog strengt på orden, flid og god holdning ved slige lejligheder. De mødte altid frem i en velmønstret og enig skare og deres holdning var fortræffelig, så længe lystigheden stod på, mens de allerede i deres stille tanker foregreb den magelige hvile, de agtede at holde sig skadesløse for disse alvorlige anstrengelser med, når de igen kom hjem.

De havde med stor flid indstuderet den sang, de agtede at konkurrere til sangerprisen med, og de skånede nu med flid deres stemmer til den forestående kappestrid. De havde valgt en tonedigtning, som kaldtes for "Violens Opvågnen" og var bygget over en flov og indholdsløs tekst, men musikken var så kunstfærdig og vanskelig at udføre, at denne begivenhed flere måneder forud havde været almindeligt samtaleemne i vide kredse, da man mente, at seldwylerne havde taget sig for stor en opgave på, og formodentlig ville knække halsen på den.

Men da sangerdagen kom, og tusinder af tilhørere sad lejret i en vid kreds omkring næsten lige så mange tusinder af sangere, da trådte den lille skare af seldwylere, så snart turen kom til dem, frejdigt frem med deres fane midt i dette hav af mennesker. De udførte den lige så fine som vanskelige komposition med alle dens indviklede harmonier og

koloraturer uden mindste famlen og lod sangen hendø så rent og blidt, at man troede at høre de blå violknopper åbne sig og deres første, fine duft bølge på luftens ånde.

Den åndeløse stilhed blev afbrudt af et larmende, drønende bifald, de ophøjede kampdommere nikkede i folkets påsyn til hinanden og smilede gensidigt til hinanden, mens de greb til de gyldne snustobaksdåser – æresgaver fra fjerntboende fyrster og folk – og bød hinanden en pris; for nogle af de mest fremragende kapelmestre befandt sig i deres midte.

Seldwylerne selv trak sig med god anstand tilbage, og det lykkedes dem uden at volde synderlig forstyrrelse at slippe ud af den strenge slagorden og ind i en skyggefuld have, hvor de indtog en beskeden frokost med champagne. Ingen af dem forlangte mere end sine tre glas til maden, så at ingen kunne mærke det mindste på dem, da de igen vendte tilbage og indtog deres plads i rækkerne.

Den samme værdige holdning bevarede de under hele festen, til det højtidelige øjeblik kom, da præmierne skulle uddeles. Eftermiddagen bredte et gyldent skær over den store sal, der var fyldt indtil sidste plads. Væggene var overtrukket med rødt klæde og smykket med grønne guirlander og mange faner, der udbredte en festlig stemning over det hele. På en tribune, hvor de talrige præmier bestående af drikkehorn og bægre strålede i sølv og guld, sad nogle unge piger, der var udvalgt til at binde kransene på de kronede sangerfaner.

Eller rettere sagt til at danne en eskorte, en æresvagt om den største og smukkeste af dem, den smukke Justine Glor fra Schwanau, som efter mange, indtrængende anmodninger havde ladet sig bevæge til at overtage det ærefulde hverv at

binde kransene på fanerne. Hun så også ud som en muse; han bar en frisk rosenkrans på det rigtkrøllede, brune hår og et rødt bælte om sin hvide dragt.

Alles øjne hvilede på hende, da hun rejste sig og greb den første af kransene, som netop var blevet tilkendt seldwylerne under trompet- og paukeklang. Men på samme tid så man Jukundus, der havde nærmet sig hende med sin fane og nu stod dér og smilede af lutter lykke. Men da kranseuddelersken bemærkede hans smukke, rolige smil, der var ham så ejendommeligt, strålede også hendes ansigt som med et genskin af det, og det skønnedes, at disse to stammede fra det samme hjem, hvorfra de mennesker kommer, der er begavet med et sådant smil. Da de begge var sig denne ejendommelighed mere eller mindre bevidst, og de opdagede, at folk forbavset iagttog dem, så rødmede de begge, men sendte dog hinanden adskillige blikke, mens kransen blev hæftet fast.

En time senere drog det sidste og mest højtidelige optog under utallige vimpler og kranse igennem den festligt smykkede by, der var opfyldt af en vrimlende menneskemasse, der ville se et glimt af de vundne præmier og kronede faner, som nu blev ført afsted i triumf. Da sås de to igen, idet Justine fra en altan i sine gæstevenners have betragtede festtoget, og Jukundus i forbigående svingede sin fane. Og da lykken i dag var i sit allerbedste lune, så traf det sig så, at Jukundus ved afskedsbanketten samme aften fik plads ved bordet lige over for den smukke pige, så at de, førend man brød op, var kommet på en helt venskabelig og fortrolig fod med hinanden.

Den følgende morgen mødtes de igen som gode bekendte på den store, flagsmykkede dampbåd, der skulle befordre

festkomiteen og et antal særligt indbudte æresgæster på en lystfart over søen. En skyfri himmel lå udbredt over søen, landet og bjergene og gød sit strålende lys lig en stor, harmonisk feststemning ud over alle omgivelser. Hurtigt gennemskar skibet det mørkegrønne, krystalklare vand, snart ligesom båret af musikkens toner, snart ombølget af kraftig sang. Fra de smilende landsbyer, som lå langs søbredderne til højre og venstre, lød der sang, og faner blev svinget til afskedshilsen, og med stolthed viste man gæsterne det velbekendte land, udpegede dem de stolte gårde og rige landsbyer. På skansedækket af skibet sad en stadselig kreds af damer og iblandt dem Justine Glor i en smuk, moderne dragt af et vist beskedent snit og med parasol i hånden, så at Jukundus, da han i sin fændrikdragt nærmede sig hende og hilste, blev ganske overrasket og halvt forlegen over den forandring, der var foregået i hendes udseende, for det forekom ham, at hun så endnu finere ud end den foregående dag. For øjeblikket nøjedes de dog med få ord i bevidstheden om at have en hel lang sommerdag for sig.

Da Jukundus en tid efter igen kom i hendes nærhed, vinkede hun ham hen til sig og meddelte ham, at hendes forældre, der boede i Schwanau ved søens øverste ende havde indbudt hele selskabet til at tilbringe aftenen i deres have, at skibet derfor ville lægge bi dér, og at hun håbede, at han også ville tilbringe aftenen hos dem. Denne fortrolige meddelelse, som endnu kun var få bekendt, indbragte ham straks allehånde hentydninger og lykønskninger af de omkringstående, som han beskedent afviste, hvor lifligt de end klang for hans øren.

Imidlertid blev det snart almindelig bekendt, at skibet henimod aften ville kaste anker i Schwanau, og at hele selskabet var indbudt til at indtage en sidste forfriskning hos familien Glor. Dette arrangement var truffet til ære for datteren, for at man skulle se, hvor hun hørte hjemme, og at hun egentlig ikke behøvede at gå til gæstebud ude omkring, men selv kunne give en fest. For det var folk, der følte sig noget af deres velstand, da den var erhvervet ved eget arbejde.

For da uden afkortning at kunne nyde den lovende aften i ro, blev opholdet på de øvrige anløbssteder, hvor man ventede skibet, nøje afmålt og overholdt, så at det syngende og klingende skib, hilst af kanonskud, i rette tid satte kursen tværs over den skinnende sø og lagde til ved Schwanau, hvor de høje træer i familien Glors haver spejlede sig i det blanke vand, mens huset knejsede på toppen af en terrasseformig bakke.

Mens nu sangerne spredte sig omkring i de rummelige haver, forsvandt Justine i huset for at hjælpe til med anretningen, mens hendes fader og brødre gjorde deres bedste for at sørge for gæsternes underholdning. I lysthuse og på verandaer var der dækket for damerne med passende forfriskninger; på en nyslået eng var der i skyggen af nogle anselige frugttræer dækket et langt bord for mændene. Men det varede ikke længe, så kom også alle kvinderne ud på engen, hidlokket af den lystighed og kommers, som de unge mænd satte i scene for at vække en smule opsigt. Og der var nok at se på og at more sig over, da den lystige stemning gav sig udslag i hundrede vittige indfald og småpuds, og intet, selv ikke det naiveste, forfejlede sin virkning, men blev af det overgivne selskab modtaget med enstemmigt bifald. Selv en rask udført saltomortale fandt sit

publikum, ja endog den uheldige virtuos, der i fuldt alvor havde villet foredrage et nummer på redekam, men var gået i stykker med sin præstation, kunne smigre sig med den uforstilte munterhed, hans forsøg havde fremkaldt og gik nok så fornøjet omkring med den stråkrans på hovedet, man havde hædret hans bestræbelser med.

Kun Jukundus følte sig en lille smule ensom midt i al denne ståhej, da det var en rum tid, siden han havde set Justine, som han allerede syntes at have en vis adkomst til, i al fald for denne sidste dag. Men den sorg blev snart slukket, da han pludselig opdagede hende stående tæt ved siden af sig, uden at han havde lagt mærke til, hvorfra hun var kommet. Hun forestillende ham nu for sin fader og sine brødre som bannerherre for den første af de præmiebelønnede sangforeninger. De hilste ham og bød ham velkommen med al høflighed og forekommenhed, på samme tid, som de bevarede den sikre og kølige holdning, som så rige arbejdsherrer ikke turde slippe over for en sølle fattig fyr fra Seldwyla, for det tilfælde, at han skulle falde på at ville agere andet end et ganske almindeligt sangforeningsmedlem.

Den godmodige sanger følte straks denne afstandtagen og blev noget forlegen over det, det undgik heller ikke Justines opmærksomhed, der som en erstatning for denne tilsidesættelse foreslog at vise ham omkring på gården, så snart herrerne havde trukket sig tilbage.

To ensartede bygninger, der var opført i moderne villastil og lå i det skyggefulde anlæg ud mod søen, præsenterede hun ham som begge brødrenes boliger, hvor de var flyttet ind, efter at de havde stiftet familie, uden derfor at forlade den fælles bedrift. Derpå førte hun ham ad en vej, der snoede sig i zigzag ad en

mængde trapper, op til forældrenes våningshus, der ragede helt op over toppen af de nedenstående træer, og i hvilket hun også selv boede. Det var en statelig herskabsbygning i noget forældet stil, omgivet af ladebygninger og stalde; endvidere så man lange, høje økonomibygninger med utallige vinduer, som strakte sig langs med den støvede landevej, der løb forbi gården. Men på den anden side af vejen, op ad den langsomt stigende bjergskråning, udbredte sig agre, vinbjerge og enge samt småskove af frugttræer, og højt over alt dette viste Justine ham bedsteforældrenes hus, der lå og knejsede deroppe i højden som familiens stamsæde og skinnede vidt ud over landet i aftenens sol. Det var et anseligt og sirligt bondehus bygget i en gammeldags stil, med klare ruder, hvide vægge og brogede udskæringer i tagets træværk, med brede stentrapper og kunstfærdigt smedede jerngelændere. Her boede bedstefader og bedstemoder med deres folk, et par gamle landsbymennesker på over firs, der endnu virkede og styrede hver time på dagen. Det var et par mennesker af den rigtig gammeldags slags, utrættelige i arbejdet og af simple, strenge sæder, der, efter Justines beskrivelse, hurtigt var færdige med deres dom om alle yngre. "Skal vi i al hurtighed gå op at hilse på dem, siden de ikke værdiges at stige ned fra deres højde for at tage del i vor lystighed? Der er en prægtig udsigt deroppe fra," sagde den unge pige til sin ledsager. Men Jukundus følte en hemmelig angst for de gamle, og afslog derfor med høflig tak sin vejviserskes tilbud og bad hende ikke ulejlige sig mere for hans skyld, for hele den storartede bedrift, hun havde vist ham, gjorde ham snarere beklemt end let om hjertet.

De vendte derfor tilbage til selskabet og blandede sig mellem de andre gæster, hvis munterhed stadig var i stigen, indtil fuldmånen gik op i øst og skuede hen mod solens nedgang, mens himlen klædte sig i roser og sølv, der spejledes i vandet, indtil man kort efter igen begav sig om bord på skibet, der lå klart til afsejling.

Der opstod herved en almindelig trængsel, da alle ville veksle håndtryk med værten, der stod på strandbredden, mens skibsfolkene skyndede på. Således gik det til, at Jukundus Meyenthal blev hindret i sit forsæt om at tage afsked med den smukke Justine og måtte følge med strømmen, da hun ikke var at se ved vejen. Ganske vist rystede faderen og brødrene hans hånd, idet de flygtigt bemærkede: "Det har glædet os," men den ene kaldte ham hr. Thalmeyer, den anden hr. Meienberg, den tredje endog hr. Meierheim, og ingen af dem sagde: "På gensyn!"

Og da skibet nu dampede afsted ud i den gyldne aftenrøde, så han hende heller ikke mere, da hun stod med de andre kvinder i skyggen af de mørke træer.

I hjemmet levede Jukundus sammen med sin moder, hvis eneste håb og glæde han var. Da faderen var død tidligt, så havde han kun nået at få sin kones medgift halvt fortæret, så at hun nu havde den anden halvdel til at opdrage sønnen for; og der var endda lidt tilbage, skønt han endnu ikke havde gjort noget bestemt tilløb til at blive til noget og endnu ikke havde tjent sig store sager. Men han havde heller ikke ødslet noget bort, da han i det hele taget lod sig lede af sin moder, som han

havde arvet sin skønhed og sundhed efter, og som han hang ved med hele sin hengivenhed.

Hidtil havde stadigheden ikke trykket ham. Han havde flakket fra én stilling til en anden. Først havde det syntes, som han havde anlæg for det tekniske, og han havde derfor længe gået på et ingeniørkontor. Men derpå slog hans stemning om til gunst for købmandsstanden, og han trådte nu ind i en forretning, som kort tid efter opløstes som følge af forskellige uheld, dog tabte han ikke stort ved fallitten. Så bestemte han sig for den militære bane og havde netop for kort tid siden begyndt at uddanne sig for en stilling som skole- og stabsofficer. Da han følgelig måtte tilbringe den største del af året i øvelseslejren og modtog sin lønning for det, så havde han det som blommen i et æg, uden at han med sine beskedne fordringer til livet behøvede at tage synderligt op af sine egne midler.

Da han nu, efter at være vendt hjem fra festen, viste sig til hest i sin smukke uniform og med sablen dinglende ved siden, betragtede hans moder ham med velbehag og gjorde desuden den iagttagelse, at hans venlige smil havde fået en lille tilsætning af melankoli eller noget af den art. Han så ud som én, der led af en eller anden længsel eller hjemve. Hun overvejede sagen og anstillede de fornødne efterforskninger, og da hun havde fået nys om den lille episode med den smukke kranseuddelerske og hørte, hvorledes kammeraterne drillede ham med det, gik der et lys op for hende, ved hvis skin hun straks gik til arbejdet for at skabe sin søns lykke.

Da hun mere af Jukundis miner og væsen end af hans ytringer var blevet forvisset om, at sagen virkelig forholdt sig,

som hun mente, men at han som et beskedent menneske, der klart gennemskuede vanskelighederne, ikke følte synderlig foretagelseslyst, slog hun sig for øjeblikket til ro. Men da man var nået et stykke hen på sommeren, erklærede hun for første gang i sit liv, at hun i den alder, hvori hun nu var, følte trang til at gøre noget for sin sundhed og kunne have lyst til at tilbringe nogle uger på en eller anden smuktbeliggende kuranstalt, hvis Jukundus bagefter ved sparsommelighed ville hjælpe hende med at dække omkostningerne ved dette. Det erklærede han sig straks villig til, og derpå drog hun straks fornøjet afsted ved det fortræffeligste helbred og medtagende sin bedste stads.

Hun bestilte sin søn til at hente sig hjem, så snart hun sendte ham nærmere besked, og da at indrette sig således, at han kunne tilbringe nogle dage på kuranstalten.

Kort efter dukkede hun op i en bekendt kuranstalt, der ligger i en smuk bjergegn, og satte sig i sin bedste stads nok så ugenert nederst ved bordet, ved hvis øverste ende den rige og ansete fru Gertrud Glor fra Schwanau sad og tronede sammen med sin smukke datter Justine. Hun var lige så høj som Jukundis moder, men betydeligt fastere bygget, hun havde et klogt, noget strengt udtryk og holdt meget af at lade folk vide, at man kaldte hende for en "stauffacherinde" ikke blot i hendes familiekreds, men også i videre kredse. Dette havde formodentlig sin grund i, at hun hed Gertrud ligesom den rådsnare, stolte kvinde i Schillers berømte skuespil *Wilhelm Tell*.

Hun holdt også nok af at høre, at man forstod, hvad dette navn betød, at det betegnede idealet af en klog og modig schweizerinde, en strålende stjerne i hjemmet og en trøst før fædrelandet.

Fru Meyenthal havde ikke opholdt sig en halv dag på stedet, før hun havde erfaret dette, hun holdt sig i al beskedenhed tilbage, og først henimod den anden dags slutning, da fru Gertrud ikke længere kunne udholde, at en af kurgæsterne skulle gå om i fuldstændig uvidenhed om hendes fortjenester, lod Jukundis moder sig fange af hende og indvikle i en kort, høflig samtale. Dog fandt hun i talens løb en lejlighed til at gribe den anselige dames hånd og udtalte nu i overstrømmende hjertelighed sin glæde over at være truffet sammen med en sådan ægte stauffacherinde-skikkelse! Det var, som om man hvert øjeblik ventede at se hende træde ud af et rigtig gammelt schweizerhus med våbenmærker og bibelinskriptioner over vinduer og døre for at lægge sin hånd trøstende på sin bekymrede ægtemands skulder!

Mens fru Glor fra Schwanau rødmede af fornøjelse over denne smigrende tiltale, blev fru Meyenthal på sin side helt bestyrtet, da hendes blik under samtalen faldt på den smukke frøken Justine, der stod ved siden af sin moder; hun lagde straks mærke til hendes indtagende smil, der mindede hende så levende om hendes egen søns og netop havde det samme anstrøg af en stille længsel som hans.

Fru Meyenthal blev helt forskrækket over dette besynderlige gækkeri af naturen, denne umiskendelige viljesytring af skæbnen, dette gådefulde sammentræf i det ydre, og Justine, der straks havde troet at finde noget fortroligt og bekendt i fru Meyenthals træk, tvivlede intet øjeblik om, hvem hun havde for sig, så snart hun havde erfaret hendes navn og hjemsted, og havde derfor en lille stund, som hun troede ubemærket, betragtet hende med det hende egne smil.

Da solen gik ned, bestrålede den de tre høje kvindeskikkelser, der stod tæt sammen på bjergtoppen, sælsomt bevægede af kærlighed til sig selv eller af kærlighed og omsorg for andre, og som nu i en vis forvirring syntes at svæve fra hinanden.

Jukundis moder genvandt imidlertid hurtigt sin fatning og skrev endnu samme aften til sin søn, at han skulle komme i løbet af en uges tid for efter nogle dages ophold på anstalten at tiltræde hjemrejsen sammen med hende. Overfor kvinderne fra Schwanau anstillede hun sig fremdeles, som om hun ikke havde haft det fjerneste kendskab til hint møde ved sangerfesten, og fru Gertrud havde også skrevet disse begivenheder i glemmebogen. Den smukke fanebærer havde hun slet ikke set den gang, da hun havde tilbragt det meste af tiden i et havehus, hvorfra hun ledede anretningen.

Kun Justine led af en synlig uro; hun vovede ikke at spørge deres nye bekendt om hendes søn, og dog ville hun ikke gerne tro, at han slet ikke skulle have fortalt moderen noget om sine oplevelser under festen og om sit møde med hende. Men fru Meyenthal ville, at de unge skulle mødes ganske uventet og uforberedte og holdt sig derfor tilbage, skønt hun ikke forsømte nogen lejlighed til ved klog optræden at styrke sin position og erobre den gamle stauffacherindes yderværker. For man kunne vel nok kalde hende den *gamle* stauffacherinde, for så vidt som den gode og smukke Justine allerede befandt sig midt i sit livs blomstring, og der intet andet fattedes hende til grundlæggelse af et selvstændigt stauffacherregimente end en mand til at røgte landets interesser og kæmpe for dets vel.

At en sådan endnu ikke var fundet, havde sin grund i det lune af skæbnen, der så ofte lader de skønneste og ypperste iblandt

de unge piger gå hen og blive til gamle jomfruer, dels fordi deres ædle ro bliver opfattet som kulde, dels fordi de bevogtes med en skinsyg årvågenhed fra deres families side, og fremfor alt fordi de benytter sig af den større ret, som tilstås dem, til kun at følge deres hjertes stemme.

Til sidst indfandt der sig en smuk aften og med den Jukundus, og da han kom fra en feltlejr for kort tid efter at vende tilbage til en anden, var han i uniform af mørkt klæde pyntet med noget rødt og forgyldt stads. Da han havde pustet ud efter rejsen og slået en ordentlig passiar af med moderen, fulgte han hende uden derved at tænke på nogen verdens ting ud på en spadseretur, men hun styrede deres gang i den retning, hvor hun vidste at begge schwanauerinderne var at finde, gennem krattet ud på en fremspringende klippealtan, der var forsynet med rækværk og med sæder og hvorfra man havde en smuk udsigt over det blånende dalstrøg.

Den lykke, som nu spejlede sig i begge de unge menneskers ansigter ved det overraskende gensyn, den påfaldende lighed, der var i deres hele udtryk og i det ejendommelige, barnlige smil, som det uventede møde fremkaldte, overgik i den grad al forventning, selv fru Meyenthals, at hun ikke ofrede én tanke mere på udførelsen af den sindrigt udtænkte plan, men lod tingene gå deres gang og indskrænkede sig til at betragte dem som en tilfreds og tillidsfuld tilskuer.

Men fru Gertrud slap i sin forbavselse intet øjeblik børnene af syne, men lod uafbrudt sit blik strejfe fra den enes ansigt til den andens. Til sidst fortog den almindelige overraskelse sig imidlertid og afdæmpedes lidt efter lidt til en fornøjelig kvidrende passiar, hvorunder månen gik op og beskinnede de

bække og smådamme, der hidtil havde ligget skjult dybt nede i den mørke dalbund, så at de nu flammede op som gyldne stjerner.

Fru Gertrud følte en stille fryd, som om hun kunne have levet et stykke af sin egen ungdomslykke om på ny; og hun tog fru Meyenthals arm, mens de i langsom gang slentrede hjem ad kurhuset til. Bag efter fulgte børnene, der afvekslende passiarede og tav. Fru Meyenthal var helt rørt og betaget over denne vigtige begivenhed, hun var ligeligt forelsket i begge børnene og dog på samme tid bekymret for, hvordan det alt sammen skulle ende.

Ved aftensbordet steg den glade stemning om mulig endnu højere, som det plejer at ske, når en eller anden glædelig begivenhed opliver gemytterne og indbyder til fri og fortrolig meddelelse.

Fru Gertrud Glor drak sig i fællesskab med Jukundus en lille rus af lutter velbehag over hans gode og smukke holdning. Og da de nu skulle i seng, og datteren omfavnede sin moder og kyssede hende til godnat, og der randt nogle tunge tårer fra hendes kinder ned på moderens krave som en surt opsparet rentepenge, da syntes dette slet ikke at volde hende nogen forundring, men hun klappede barnet deltagende på kinden.

Men næppe havde hun fået rusen udsovet, hvilket allerede var besørget lidt over midnat, da det kun havde været en ganske lille perial, som det sommer sig for en ægte stauffacherinde, så vågnede hun i en forvirret og bekymret stemning og tilbragte nu resten af natten med at gruble over den skete skade, og Justine, der havde bemærket, at moderen var vågnet, fik heller ikke mere søvn i sine øjne. Hun lå nu hele natten så stille som

en mus og var kun lykkelig over, at hun uophørligt kunne overveje sagen uden at spilde et øjeblik med at sove.

Med det tiltagende dagslys blev det stedse tydeligere for moderen, at det ikke gik an, at en person fra Seldwyla, denne berygtede by, hvor ingen nogensinde var kommet på en grøn gren, og hvor ingen ejede noget, skulle gå hen at gifte sig ind i hendes familie. Hun afventede derfor i bekymret, men fast besluttet stemning den kommende dag for at kvæle den overhængende ulykke i fødslen, en ulykke, der syntes hende endnu større, når hun betænkte, hvilke strenge anskuelser mændene i hendes familie nærede angående dette punkt.

Og hun blev yderligere bestyrket i dette forsæt, da hun ved solopgang hørte en person, øjensynlig i beruset tilstand, komme ravende op ad trappen og af en af opvarterne blive ført gennem korridoren med de mange døre på begge sider, hvorved han snublede over det fodtøj, som stod udenfor familien Glors dør, så at de sirlige damestøvler fløj langt hen ad gulvet i korridoren. Mamas sko fo'r afsted i hele gangens længde, den ene på tværs, den anden med hælen foran, og datterens småstøvler rutsjede som følge af et tilbagegående stød med en fart som to kapsejlende både henimod trappen og ned ad denne.

"Aha!" råbte den vagtsomme dame inde i værelset, "dér har vi seldwyleren!"

Og hun følte sig allerede lettere om hjertet over disse betimelige afsløringer.

Men også Justine sad nu oprejst i sin seng og lyttede i ængstelig spænding; men næppe havde hun opfanget nogle få

ord af urostifteren derude, før hun udbrød kendelig lettet, ja næsten med syndig glæde:

"Det er ikke hauptmanden! Det er jo vor Rudolf efter stemmen af dømme!"

Moderen så overrasket om efter datteren og sagde i en næsten harmfuld tone: "Er du ved dine fulde fem? Hvordan skulle vor Rudolf være kommet her, og på denne tid? Og hvornår er han begyndt at stavre omkring på hoteller i beruset tilstand? Desuden er han jo for øjeblikket langt borte ved en feltmanøvre."

Men det var ikke desto mindre ganske rigtigt fru Gertruds yngste søn og øjesten, der i dette øjeblik havde begivet sig til sengs her oppe på dette høje bjerg.

Han var kommet anstigende med sin fører langt hen på natten, aldeles udmattet og tilsyneladende betynget af en eller anden hemmelig sorg. Også han var i soldaterfrakken, men var flygtet hid fra sin lejr, fordi han var blevet udfordret af en anden officer, som han havde fornærmet. Da han havde mere forstand på bogføring og kurssedler end på dueller, og havde en ung kone og to småbørn hjemme, så havde han udbedt sig betænkningstid og var hurtigt løbet herhen for at høre sin moders råd om, hvordan han havde at forholde sig.

I spisesalen havde han truffet Jukundus, som, da han ikke havde følt den mindste tilbøjelighed til at sove, var blevet siddende dér hensunket i stille drømmerier.

Den omstændighed, at de begge drev den samme krigerske håndtering, havde så at sige nødet dem til at hilse på hinanden og til at indlede en samtale, da løjtnant Glor satte sig hen til bordet for at indtage endnu et let aftensmåltid. Da han vidste,

at kaptajn Meyenthal allerede nød stor anseelse i militære kredse, var det ham ingenlunde ubehageligt at forny bekendtskabet med ham, og han følte sig straks tiltrukket af hans væsen. Og da han nu yderligere var blevet oplivet ved nogle glas vin, som han i sin ophidsede tilstand hurtigt skyllede ned, fortalte han uforbeholdent Jukundus om anledningen til sin rejse, og hvordan han nu var kommet hid for at høre sin moders mening om sagen, da hun var en stauffacherinde af det reneste vand og aldrig manglede et godt råd.

Men Jukundus gav ham det råd ikke at spørge moderen, hvis han ikke ville forværre sagen. Han udviklede for ham, hvordan han efter de opfattelser, som nu en gang herskede med hensyn til slige sager, stod i fare for at blive umulig som officer, hvis det rygtedes, at han havde rådført sig med sin moder i slige duelsager og ladet sig bestemme af hendes dom.

Da hensank hr. Rudolf på ny i melankolske betragtninger, for det ville slet ikke gå op for ham, at han for slige dumheders skyld skulle dø fra kone og børn.

Jukundus spurgte ham nu om den egentlige årsag til striden, og hvordan denne videre havde udviklet sig.

Rudolf havde spillet et slag kort med tre andre militære personer. Da spillet var til ende, gav Rudolf sig, mens kortene blev givet på ny, til at kritisere sin makkers spil, da denne ikke havde spillet efter hans hoved. "Først spiller jeg den ud, og du stikker den og spiller den igen. Nu må han spille sådan og sådan og ikke sådan, jeg kaster af, og nu må du nødvendigvis komme igen i den og den farve, det er da klart, hvis vi da ikke spiller for at gøre os selv bét!" – "Nej, det er ikke klart," havde

Rudolfs makker svaret; "men jeg stikker først hans trumf og spiller så den igen!"

"Så spiller du som en dosmer!" råbte Rudolf, og disse ord var blevet signalet til almindeligt opbrud, og den følgende dag var udfordringen arriveret i en så formel og kras form, at den betænkelige unge mand ikke havde fundet nogen lejlighed til at afgive en tilfredsstillende forklaring.

Jukundus smilede ad denne historie, og efter at have forhørt sig om den udfordrendes navn, sagde han: "Sikken en fyr! Han må da i Guds navn lade en udfordring løbe af stablen hvert år, for at hans ære ikke skal blive skimlet. Men *Deres* ære, hr. løjtnant, kræver ganske sikkert, at De ikke sætter Deres liv på spil for slige narrestregers skyld og derfor simpelthen beroliger Deres modstander ved den erklæring, at han *ikke* har spillet som en dosmer, men i en hvilken som helst anden egenskab, han selv måtte behage at foretrække! De kan deraf uddrage den moral, at man altid, når man er i uniform, bør betjene sig af et vist mådehold i sit sprog, selv når man er udenfor tjenesten. Men nu må det for ingen pris se ud, som om Deres erklæring var resultatet af en forhandling med Deres fru moder, for i så fald ville den, som jeg allerede har gjort Dem opmærksom på, kunne drage endnu værre følger efter sig. Men hvis De synes om dette forslag, vil jeg gerne optræde som Deres rådgiver og hjælper og nu straks i et par linjer underrette Deres modstander om, at De har talt med mig og efter mit råd afgivet en tilfredsstillende erklæring. I morgen tidlig afsender vi brevet, og jeg indestår Dem for, at sagen dermed vil være ordnet til alle vedkommendes tilfredshed!"

Dermed var en tung sten væltet fra den unge krigers hjerte og for at bevise sin taknemmelighed og samtidig rekreere sig efter de udståede bekymringer, bestilte han i sit overmod gode drikkevarer i rigt mål og fastholdt sin hjælpsomme ven lige til den lyse morgen. Denne havde da heller ikke gjort videre indvendinger, men havde moret sig over at lytte til den unge mands fortrolige passiar, så meget hellere som han var Justines broder. Men mens vinen fuldstændig forfejlede sin virkning på løjtnanten, der i forvejen var helt beruset af aftenens begivenheder og nattens lyse drømme, så at han gik til sengs med klart hoved og god anstand, gik den den unge mand til hovedet, så at han på den larmende måde, som vi ovenfor har beskrevet, søgte sit leje.

Og således var sagen trådt ind i et nyt og vanskeligere stadium for den triumferende stauffacherinde, der just nu lå og fantaserede om, at hun havde klaret de sidste skær. For ikke blot var det hendes eget kød og blod, der havde rumsteret så skrækkeligt udenfor på korridoren, men fjenden havde oven i købet i samme Rudolfs person erobret sig en mægtig forbundsfælle.

Justine havde været så snedig at kalde på tjenestepigen gennem døren, der stod på klem, og af hende havde hun erfaret, at hendes broder virkelig var arriveret og havde tilbragt natten i hr. kaptajnens selskab. Beroliget ved denne trøstelige underretning var hun igen smuttet i seng og var nu faldet i en rolig og velgørende søvn.

Jukundus tog sig en god morgenskraber, og Rudolf var ikke til at få vågen før langt hen på formiddagen, da moderen med magt trængte sig ind på hans værelse og tog ham i forhør. Da

han nu anså duelspørgsmålet for afgjort, så betroede han uforbeholdent sin moder sagen og fortalte hende, hvorledes seldwyler-kaptajnen ved sit forstandige råd havde hjulpet ham ud af klemmen, ja, man kunne vel gerne sige, frelst hans liv, for han kunne aldeles ikke forestille sig, hvordan han skulle have båret sig ad med at skyde på et sundt og raskt menneske med en virkelig pistolkugle, hvorimod han selv havde været pænt nødt til at stå stille for dennes skud. Og han lovpriste i den oprørte og snakkesalige stemning, han endnu stadig befandt sig i, seldwylerens forstand og bravhed i så høje toner, at hun ærgerlig og forvirret flygtede ind på sit værelse og indelukkede sig dér til videre.

Hun var desuden skinsyg på sit stauffacherskabs vegne og følte sig krænket i sin moderlige overhøjhed og ret ved tanken om, at en slet og ret seldwyler skulle fortrænge hende som rådgiver for hendes søn. Hun stormede derfor kort efter atter frem fra sit skjulested i den hensigt at give den ukaldede rådgiver en eftertrykkelig overhaling og på samme tid gennem et lille fint arrangeret klammeri at gøre en brat ende på det venskabelige forhold til ham. Men hun fandt hele selskabet forsamlet i et lysthus i den skønneste samdrægtighed, hver især forsynet med en improviseret frokost af egen opfindelse, som de drev en lille tuskhandel med indbyrdes. Næppe havde hun fået øje på det unge, smukke par, der sad så fornøjede ved hinandens side, før hun straks glemte, i hvilket ærinde hun var kommet, og nu var hun endog med til at lægge planen for en eftermiddagsudflugt, for hun var en munter dame som alle stauffacherinder, når der da ikke netop hænger en tordensky over hovedet på deres mænd, som de skal have spredt.

Hun lod dog ikke Jukundus gå helt ram forbi, men benyttede siden lejligheden til at drage ham alvorligt til ansvar; men da han nu i høflige og overbevisende ord fremstillede hende duelanliggendet, indså hun ret vel, at han havde net, og at han havde ydet hendes søn en god tjeneste, hvilket fyldte hende med en taknemmelig og tillidsfuld følelse.

Hun gav sig endnu samme dag i kast med Jukundi moder og holdt et vakkert forhør over hende med allehånde udfrittende spørgsmål og hentydninger til det unge par.

Fru Meyenthal optog ufortøvet hendes tales tråd, viklede den nok så sirligt op på en lille spole, som hun rakte fjenden tilbage med den trumf, at hun kun alt for godt kendte uvæsenet i Seldwyla. Men man måtte altid se hen til omstændighederne. Hun havde heller ikke tilbragt alle sine dage i Seldwyla, men var først ved sit giftermål kommet derhen og var den gang blevet regnet for et godt parti, og bortset fra hendes mands tidlige død, var det slet ikke gået hende så galt, så at hendes søn, troede hun nok at turde sige, Gud ske lov var en flink og solid fyr, der ville føre et godt og ærbart liv, hvilket fru Glor også troede.

Hermed var de indledende underhandlinger afsluttet, og hvad mægtige naturstemmer ønskede, nærmede sig nu sin virkeliggørelse. De vanskeligheder, som endnu var at overvinde hos den øvrige del af schwanauerfamilien blev i al stilhed besejret, og få måneder efter blev Jukundus' og Justines forlovelse fejret.

Forbindelsen mellem det smukke par blev godkendt af folk som en sag, der ikke var noget at sige til, og der blev ingen ophævelser gjort over den. De forlovede modtog ikke et eneste

smæde- eller advarselsbrev, som det ellers plejer at ske ved begivenheder, der fremkalder stor misundelse. Den klareste morgenhimmel strålede over deres forlovelsesdage, og brylluppet selv blev til en strålende og klangfuld fest med sang og faner og havde noget af en gammel folkevises muntre højtidelighed over sig.

2

De unge ægtefolk tog bolig i det fædrene hus i Seldwyla. Det var en temmelig stor bygning med høje værelser og sale, bygget i forrige århundrede af en borger, der havde samlet sig en formue i udlandet og nu ville glimre med sin rigdom der hjemme i sin fødeby. Men før huset endnu var blevet indrettet til beboelse, havde manden igen mistet hele sin formue i revolutions- og krigsårene, så at han, i stedet for at tage sin bolig i besiddelse igen, var draget derhen, hvor han tidligere havde erhvervet sin rigdom for at prøve, om det ikke lod sig gøre en gang til. Fra den tid af var huset gået fra hånd til hånd således, at den af seldwylerne, der i sin person samlede de fleste betingelser og følte den stærkeste drift til at føre en herskabelig tilværelse, overtog det og beboede det en tidlang, uden at dets indvendige udsmykning dog nogensinde blev ganske fuldendt.

Familien Meyenthal havde nu besiddet det i lang tid og havde fra tid til anden ladet tapetsere lidt hist og male lidt her, og i anledning af sit bryllup havde Jukundus ladet hele huset male op udvendig og haven bringe i orden, og da nu Justine havde holdt sit indtog med et vældigt udstyr af møbler og løsøre, som var blevet fordelt og anbragt på det skønneste i de stadselige værelser, syntes lykken endelig at være knyttet til huset for en rum tid. Og dennes ophav, fru Meyenthal, beboede også nok så stolt og fornøjet sin del af dette og følte sig dobbelt tillidsfuld og tryg, da hun bemærkede, at den smukke Justine viste en udviklet sans for ejendommen og dens bevarelse, og at

Jukundus ikke gjorde mine til at ville fornægte sin godmodige føjelighed overfor sin unge kone.

Det var en aftale, at han efter brylluppet skulle opgive den militære løbebane som livsstilling, da den medførte en stadig fraværelse fra hjemmet. For dog ikke at savne en regelmæssig virksomhed og et anstændigt erhverv, havde han oprettet en handelsforretning, der var grundet på kommunens og det tilhørende landdistrikts overflod på gavntømmer. Til de store almindinger, der skrev sig fra den allemanniske jordudskiftnings tid, var senere kommet store skovstrækninger fra den borg, i ly af hvis mure byen var vokset frem.

Hidtil havde byen med en vis borgerstolthed holdt hævd over sine skove, på samme måde som den vågede over sine kostbare drikkekar og den gamle vin i rådhuskælderen. Men nu havde fordærvelsen og vindesygen fået indpas igennem en eller anden sprække, og allerede fo'r ødelæggelsen og døden ubemærket omkring i de vidtstrakte skove, den listede sig langs med skovbrynet og bankede med sine knokkelfingre på de glatte stammer. Da derfor Jukundus netop på dette tidspunkt begyndte med at opkøbe gavntræ og brænde, så tog hans forretning straks et stort opsving, for seldwylerne ville hellere handle med en velbekendt og hæderlig medborger end med de påtrængende, fremmede opkøbere, gennem hvem ondet havde fået indpas.

Nu gik det løs på den hundredårige højskov, hvorved der åbnedes mangen en bekvem gennemgang for haglbygerne ned over vinbjerge og marker. Men højskovens kæmper havde jo én gang eller måske flere gange været unge og små, og der kunne vokse andre op i deres sted, og skoven kunne igen vokse sig høj

og stærk. Men da oksen nu også kom til ungskoven, da der blev fundet stedse skønnere formål for de indstrømmende penge, og bjergskrænterne til gengæld dag for dag blev mere skaldede, løb det Jukundus koldt ned ad ryggen, da han fra sin grønne ungdom af havde været en stor ven af skoven. Og på samme tid, som han tog store penge ind ved sin tømmerhandel, begyndte han mere og mere at skamme sig over denne; han begyndte at betragte sig selv som en fjende og forstyrrer af al den grønne pryd og glæde, han tabte sin munterhed, blev ofte helt melankolsk og betroede sig til sin kone, da hun havde lagt mærke til, at hans glade smil, der var ligesom en tvillingsøster til hendes eget, blev stadig sjældnere, og ængstelig spurgte ham om grunden til det. Men hun mente, at tingene formodentlig ville gå deres gang, om også hendes mand trak sig tilbage, ja at ødelæggelsen da ville gribe dobbelt rivende om sig, og hun var fuldstændig betaget af ønsket om, at hendes mand så snart som muligt skulle erobre sig en velhavende og uafhængig stilling gennem sit eget arbejde, for at hun også i dette stykke kunne være stolt af ham. Hun bestyrkede derfor ikke sin mand i hans betænkeligheder, men opmuntrede ham til at blive ved, og han fulgte hendes råd.

Nu blev der på en fremspringende klippeskrænt, som kaldtes for Wolfhartsskrænten, fældet en god del ungskov. Midt i denne havde fra Arilds tid en vældig løvkuppel raget op, toppen af en formodentlig tusindårig eg, der kaldtes for Wolfhartsegen. I ældre dokumenter omtaltes den som et vartegn under forskellige andre navne, der syntes at antyde, at dens ungdommelige top en gang havde badet sig i germaniske morgenluftninger. Da nu småskoven rundt omkring den var

fældet, stod egen dér som et stolt monument, som ingen fyrste og intet folk på jorden med alle sine skatte ville have formået at oprette eller at erstatte. Stammen kunne vel for neden være en halv snes fod i gennemsnit, og de vandret løbende grene, der for den fjerntskuende tegnede sig mod æteren som småt pindeværk, så ved nærmere betragtning selv ud som mægtige træer. Milevidt ud i landet sås den monumentale eg, og folk kom vandrende langvejs fra for at se den nærved.

Mens man nu under hånden erkyndigede sig om, hvilken køber, der ville give den højeste pris, forbarmede Jukundus sig over træet og søgte at redde det. Han udviklede, hvorledes det ville være en ære for byen at bevare sådanne repræsentanter for fortiden som en pryd for landet og på offentlig bekostning tilstå dem luft og dug og den smule jord, de omspændte med deres rødder, han fremhævede, hvor lidt den forholdsvis ringe sum, der kunne indkomme ved salget, vejede i sammenligning med det uerstattelige, indre værd, som et sådant mindesmærke besad. Men hans røst fandt ingen genklang; den gamle kæmpe skulle bøde med livet netop for sin fortræffelige sundhedstilstand, for det var netop nu, hed det sig, det rette tidspunkt til at opnå det størst mulige udbytte af den; når stammen en gang blev angrebet, ville dens værdi straks synke betydeligt.

Jukundus henvendte sig til regeringen og henstillede til den, om det ikke måtte behage den som almindeligt princip at påtage sig bevarelsen af enkelte smukke træer, hvor sådanne fandtes. Der blev svaret, at staten besad skovstrækninger til et beløb af millioner og kunne forøge dem efter forgodtbefindende, hvorimod den ikke ejede en eneste blank

daler og ikke havde den mindste beføjelse til at købe og for sin regning bevare et træ, der var mærket til øksen.

Han så nu nok, at han intetsteds vandt indgang med sine forestillinger, at han kun forskertsede sit renommé som forretningsmand og blev udlét bag sin ryg. Da købte han selv egen og det omgivende stykke jord, han lod grunden rense og lod anbringe en bænk under træet, hvorfra der var en vid udsigt, og nu roste alle ham for hans handlemåde og valfartede flittigt til dette udsigtspunkt. Men fra dette øjeblik af søgte enhver at benytte sig af ham og bedrage ham som en stor herre, som man ikke behøvede at vise nogen skånsel.

Af uvilje mod skovslagtningen forandrede Jukundus efterhånden, men så hurtigt som muligt, sin forretnings natur, idet han opgav tømmer- og brændehandlen og i stedet for kastede sig over omsætningen af de skatte, som udvindes af jordens skød, og som erstatter træet. Han oprettede magasiner for sten- og brunkul, indførte rør af brændt ler og jern for at fortrænge vandledningerne af træ, forskrev mursten til lettere bygninger, som man tidligere havde benyttet tømmer til, og cement til alle slags beholdere, og han overtalte en rig bondemand til at lade sig indrette et fast og køligt mostfad af cement. Da forsøget lykkedes, så han allerede i ånden slige vinbeholdere indført i enhver kælder i stedet for de for tiden brugelige trækar – i lighed med de gamles i jorden nedgravede vinkar – og han glædede sig over alt det gode egetræ, som ville spares ved en sådan reform. Han opkøbte også masser af udtjente jernbaneskinner, som i hundreder af tilfælde kunne erstatte træbjælker.

Naturligvis fortsattes træudførslen uden ham og så at sige over hovedet på ham til de altfortærende stæder; men han var nu på det rene med sin samvittighed, og uden denne stille deltager følte han sig ikke i sit es som handelsmand. De nye forretningsgrene, han havde kastet sig over, ville uden tvivl også have givet et smukt udbytte, hvis ikke den foretagne forandring havde medført en del forstyrrelse i hans forbindelser, og hvis ikke hans forretningsvenner havde forandret deres adfærd mod ham og vist deres rette ansigt, efter at han havde taget træet under sin beskyttelse og ladet det bevare på sin bekostning.

Jukundus sagde altid sandheden, og troede derfor også alt, hvad andre sagde ham. Når man spurgte ham om noget, gav han dem straks og uden forbehold enhver oplysning, de måtte ønske, og optog også i god tro alt, hvad andre sagde ham om hans købs – og salgspriser og om kvaliteten af hans varer. I begyndelsen anså man denne godtroenhed for blot forstillelse og mente, at han nok for egen regning ville anstille en nærmere undersøgelse af sagen; men da man mærkede, at han virkelig bed på krogen, benyttede man sig raskvæk af hans godtroenhed. Og erfaringen hjalp ikke, og kvindernes formaninger om ikke at være så lettroende var og blev frugtesløse. For straks næste gang viste han samme lettroenhed, fordi han ikke formåede at bære sig anderledes ad, eller måske det syntes ham foragteligt og småligt at prutte og prange længe med folk. Dertil kom, at han var alt andet end en behændig finansmand, der forstod at manøvrere med kredit og debet, og således gik det til, at hans midler en skønne dag var udtømte og en truende katastrofe stod for hånden. Det kom pludseligt, fordi han ikke forstod den kunst at svømme på

stumperne og ikke mente det umagen værd at vedligeholde nogen skinomsætning.

Han overvejede nu, om han først skulle gøre sin moder eller sin kone den bedrøvelige tilståelse, at pengene var sat til, og at der måtte begyndes forfra på bar bund, hvor eller på hvad vidste han endnu ikke. Han bestemte sig for konen. Da han nu befandt sig i enrum med hende på sit handelskontor og med tungt hjerte begyndte at åbenbare hende sammenhængen, trådte hun ganske tæt hen til ham, strøg ham med hånden over hans bekymrede pande og afbrød ham med det spørgsmål, om hans bogføring var rigtig og fuldstændig. Da han besvarede dette spørgsmål med Ja, sendte hun ham et strålende smil, så at han blev helt forunderlig til mode, og sagde, at i så fald kendte hun allerede stillingen; hun havde nemlig været nysgerrig og for kort tid siden benyttet sig af hans fraværelse til at kaste et blik i handelsbøgerne og sætte sig ind i hans, eller rettere sagt deres fælles forhold.

Da hun havde opdaget, at han bar på én eller anden skjult bekymring, havde hun, da han en stille søndag skulle rejse bort, og efter sædvane havde lagt nøglerne på hendes arbejdsbord, taget disse og lukket sig inde på hans kontor; dér havde hun gennemgået hans bøger og papirer, som hun meget godt forstod. Det hele var klart og overskueligt, og ethvert tal stod på sin rette plads. Hun så, at det ikke kunne blive ved at gå ret længe; men at der dog ikke var nogen fare for en vanærende fallit, når der kun i rette tid blev sat streg under regnskabet. Da hun var forvisset om, at hendes mand med sin åbne karakter ikke længe ville opsætte sit skriftemål, havde hun allerede truffet sine forholdsregler og indviet sine forældre i sagen.

Allerede den gang, da disse stolte folk havde givet deres minde til brylluppet, var en sådan tingenes vending blevet forudset, og der var i al hemmelighed blevet taget den bestemmelse, at de unge folk skulle flytte til Schwanau når det, som det var at vente, gik galt i Seldwyla. Justines forfærdelse over den gjorte opdagelse var da slet ikke så stor, snarere følte hun en forborgen glæde over, at kunne føre sin kære, gode, smukke mand med sig hjem til sit fædrehus, og dér vikle ham ind i et silkenet af kærlig omhu, som om han kunne været en skrøbelig, lille glasmand.

Men da hun nu meddelte ham denne plan og forestillede ham, at man kun behøvede i al stilhed at foretage en afvikling af forretningerne og flytte til Schwanau, hvor Jukundus nok ville kunne få anvendelse for sine kræfter og finde en mark for sin arbejdslyst, så blev han bleg og sagde: "Da ville det være forbi med min frihed og selvtillid! Jeg vil hellere kløve brænde."

"Nå, det kan jeg også være med til!" svarede Justine. "Når du saver, vil jeg have fat i den ene ende af saven, og når vi da står på gaden i regnvejr og trækker saven frem og tilbage imellem os, så skændes vi, så at folk blive stående og ser efter os, sådan som vi så det på vor bryllupsrejse i den store by – du husker nok!"

Hun satte sig ned og fortsatte: "Kan du endnu huske, hvilket forunderligt indtryk det gjorde på os. Det regnede og regnede i et væk, brændet var vådt og saven var våd, og manden og konen var begge gennemblødte, og mens de trak saven frem og tilbage imellem sig, tvistedes de bitterligt med hårde ord! Ved du hvorfor? De kævledes af nød, elendighed og sørg og skammede sig ikke i mindste måde for de tilskuere, som hørte på det –"

"Å, hold op," råbte Jukundus, "hvor kan du sådan misforstå og fordreje meningen af mine ord; du ved jo dog godt hvad jeg mener!"

"Der kan ligge alt det i dine ord, som jeg her har sagt!" svarede Justine. "Kom," sagde hun, og lagde sin hånd på hans skulder, "alle vil elske dig og hjælpe dig, du er en dygtig mand, når du blot får en fornuftig grund under fødderne! Men her trives vi ikke!"

Jukundus afbrød samtalen for at sunde sig på alt dette, for han var forvirret og tvivlrådig, fordi han endnu ikke havde betragtet sin stilling som så mørk og håbløs som hans kone så den, og han følte sig krænket. Han gik til sin moder; men hun gav sig straks til at græde, da hun erfarede, hvorledes sagerne stod. Det syntes hende, at alt var tabt, hvis sønnen ikke fulgte sin kones råd og holdt sig til hendes familie, og hun besvor ham ikke at forspilde hendes og sin egen lykke.

Den gode kone havde så længe måttet slås med fattigdommen, og nu troede hun just for bestandig at have sat den stolen for døren ved sønnens klogeligt arrangerede ægteskab, for hun frygtede armoden som et slebet sværd.

Justine derimod hadede og foragtede fattigdom som noget i og for sig ondt og foragteligt, når da ikke talen var om vildfremmede mennesker, som man i al mageligned kunne yde en håndsrækning.

Hun udøvede endog en regelmæssig og ordnet godgørenhed, gik omkring i de fattiges huse og opsøgte nøden. Men når armoden gjorde mine til at ville trænge sig ind i hendes nærmeste familie- eller vennekreds, så betragtede hun den med en følelse af uovervindelig afsky, som kunne det være pesten

selv, og tog øjeblikkelig flugten. Det hjalp derfor lige meget, at Jukundus gik til hende og forestillede hende, at hun jo gerne først kunne prøve lykken en smule i forening med ham, og hvis forsøget da glippede, stod hendes hjem hende jo altid åbent, ligesom også hendes rigelige arvelod var hende sikret. Hun ville på ingen måde tillade, at hverken han eller hun selv en eneste dag skulle risikere at lide nød og nedværdigelse, og da hendes fader nu indfandt sig og talte venligt med ham om sagen som noget, der forstod sig af sig selv, og som let lod sig ordne på en for alle parter tilfredsstillende måde, måtte han give køb.

Jukundis arbejdsfolk fik udbetalt deres tilgodehavende og fik deres afsked, grundstykket blev solgt, da moderen, der endnu ejede en andel i samme, ikke ville blive alene i Seldwyla, og alle fordringer blev afgjort. Da dette var sket, beholdt Jukundus ikke så meget som en daler imellem hænder, hvilket forvoldte ham en ganske besynderlig følelse. Justine havde imidlertid i det bedste humør af verden, ja i en stemning af vågnende munterhed, taget fat på indpakningen af løsøret og foretaget andre forberedelser til rejsen; snart var hun i Schwanau for at indrette deres bolig, snart var hun atter i Seldwyla for at tage vare på tingene dér. Hun var rigeligt forsynet med penge og glemte i sin glade travlhed aldeles at tænke på, om Jukundus også havde det nødvendige, eller om han muligvis var aldeles blank.

Da blev han til mode, som om han var blevet hensat til et fjernt land blandt vildfremmede mennesker, hvis sprog han ikke forstod, uden at have en tærepenning hos sig, og han så sig bekymret om, hvor han vel skulle skaffe sig en håndskilling fra. Da kom han til at tænke på det store egetræ, som han med så

megen omhu havde frelst og våget over. Og nu solgte han med sørgmodigt sind denne gamle kæmpe tillige med det jordstykke, den stod på, og fik nogle tusind francs for det, som han omhyggeligt lagde til side.

Køberen af træet sendte straks en halv snes arbejdere derud, som skulle grave omkring det og gøre rødderne fri, hvilket gav dem nok at bestille for en otte dages tid. Da man endelig var så vidt, at træet kunne trækkes omkuld, strømmede hele Seldwyla ud til pladsen for at overvære denne begivenhed, og tusinder af mennesker lejrede sig i en kreds omkring træet og indtog et forsvarligt måltid af den medbragte mad og drikke.

Stærke reb blev nu fastgjort ved træets krone, og lange rækker af mænd blev anbragt ved disse, og på given kommando begyndte de at hale i dem, egen vaklede, men kun ganske lidt, og hele timer gik nu med til yderligere at løsne rødderne eller save dem over. Seldwylerne, som sad rundt om, lod sig imidlertid ikke forstyrre i deres madro, men spiste og drak af hjertens lyst og gjorde sig ret til gode, mens dog en spændt forventning vedligeholdt sig under måltidet og virkede som et slags krydderi på maden.

Omsider blev pladsen rømmet på ny i en vid omkreds, man tog igen fat på rebene, og efter at træet havde vaklet et kort minut, hvorunder der herskede en formelig dødsstilhed, styrtede det til jorden med knækkede grene, så at det hvide ved kiggede frem. Da det første, almindelige forundringsudråb var døet hen, strømmede man sammen om den uhyre stamme. Hundreder af mennesker klavrede op på den og gemte sig i løvværket af den vældige top, der nu lå i støvet. Andre krøb ned i den frembragte hulning i jorden og udforskede denne. De fandt

imidlertid intet uden et lille, tykt stykke glas fra nornernes tid, der glinsede af alderdom som perlemor og en af rust halv fortæret pilespids.

Da Jukundus med sin familie netop på samme tid kom kørende hen ad en anden bjergskråning, blev han opmærksom på nogle markarbejdere, som stod og stirrede ud imod horisonten, og i det samme begyndte en af dem pludselig at råbe: "Se dog, hvor den gamle Wolfhartseg svajer. Mon det blæser derovre?" For de kunne ikke se folkene, som halede i den. Jukundus så i samme retning og opdagede nu, at egen ikke mere var at se, men kun den tomme luft på det sted, hvor den havde stået.

Da blev han tung om hjertet, som om han alene havde været skyld i det og alene måtte bære landets samvittighed.

Men seldwylerne var om aftenen snarere bekymrede end lystige ved tanken om, at træet og Jukundi begge var borte.

Under den første del af sit ophold i Schwanau tilbragte Jukundus sin meste tid oppe på bjerget hos bedsteforældrene, som han en gang halvt om halvt havde frygtet formedelst deres tilsyneladende uvenlige, butte og rastløse væsen. Men i tidens løb var han kommet på en god fod med dem, ja var endog blevet de gamles kæledægge, for man ser ikke så sjældent, at slige gamle landsbyfolk til trods for deres væsens indgroede sikkerhed nok holder af at have selskab af en magelig person, hvis væsen er en fuldstændig modsætning til deres eget, og hvis munterhed kan live dem op. De fandt hos den unge mand noget upraktisk, der var dem fremmed, og anså ham for en elskværdig fyr, der formodentlig ikke ville spinde silke i denne

verden, men som jo så meget mere fortjente almindelig medlidenhed og deltagelse. Således ræsonnerede disse gamle, der levede her i deres ensomhed, fremmede for alle nye moder. Det snit, som bedstemoder havde på sin kappe, var i det mindste et halvt århundrede gammelt, og det samme gjaldt den store, brede halskrave, og alt, hvad der omgav dem skrev sig fra hin tid, da Goethe under et besøg i denne egn skrev, at dette sted gav ham et næsten idealt begreb om den skønneste og fuldkomneste kultur, bygningerne lå langt fra hinanden, og imellem dem var der vinbjerge, marker, haver, frugttræplantninger osv., og den opgave, man stadig stillede til økonomerne, tilvejebringelsen af den højeste grad af kultur i forening med et vist jævnmål af velstand, den fandt man her løst i praksis.

Og denne tilstand var endnu bevaret heroppe i fjeldensomheden, uforandret stod stuehuset, nøddetræsmøblementet i stuen og det gamle spise- og drikkestel i skabene, mens dens nye tid med sit forandrede fysiognomi og sine voksende krav aflejredes dernede ved søbredden. Jukundus nød rigtigt den rene luft heroppe på højden og hjalp de gamle og tjenestefolkene så flittigt ved deres arbejde, at han snart blev hjemme i alle grene af forvaltningen og tjente patriarkerne som en officer, som de ikke mere ville afskedige.

Justine glædede sig over den yndest, hendes mand erhvervede sig hos bedsteforældrene, og morede sig jævnligt ved at vandre op på bjerget for at hente ham ned om aftenen. En ren ekstra fornøjelse var det da, når der undertiden ved høsletstid trak et tordenvejr op, der tvang de unge folk til at

tilbringe natten deroppe. Da trak hun sit nymodens overstykke af, slog et af bedstemoderens hvide tørklæder om halsen og bandt snipperne sammen på ryggen for at koge en skefuld vælling, bage en lækker æggekage eller stege en medisterpølse, som hun i al hemmelighed havde tilvendt sig fra de gamles spisekammer. Når hun da, rød og varm i kinderne, sad og stirrede hen for sig, og hun til sidst hentede det skinnende tinkrus med den lette klare vin, så morede de gamle sig og sagde, at nu lignede hun rigtigt en landsbypige fra deres egne unge dage, og dette gav undertiden anledning til et lille, improviseret tableau, idet bedstemoderen gik for at hente sit gammeldags granatsmykke, sit søndagshovedtøj og sin silketrøje, som hun havde båret for tres år siden i sin blomstrende ungdom. Og nu iførte barnebarnet sig til almindelig morskab disse klædningsstykker, men i stedet for at se sig i spejlet, stirrede Justine med et lyksaligt smil Jukundus ind i øjnene, mens denne betragtede hende med et halvt drømmende blik som et billede fra en længst forsvunden tid.

Om søndagen plejede han også at ty op på bjerget, da han følte sig mere hjemme deroppe end ved de snakkesalige sammenkomster af de selskabelige mennesker der nede i dalen.

Da fandtes Bibelen altid opslået på et bord deroppe, for at bedstemoderen bekvemt og uden vidtløftige forberedelser kunne læse i den af og til, når det faldt hende ind, ligesom man på hviledagen sætter en kande vin eller en skål med kirsebær frem til almindelig afbenyttelse og vederkvægelse.

Havde hun da efterladt sin rosmaringren og sine briller på bogen, når hun var træt af at læse, så plejede Jukundus gerne at sætte sig hen ved Bibelen og læse i den, for det var en bog, som

ellers sjældent kom ham for øje, som det plejer at være tilfældet, når man har nyere og nødvendigere ting at læse, eller mener under skolens tvang at have tilegnet sig tilstrækkeligt af disse gamle historier. Han indåndede da den lumre tordenluft i det gamle testamente, betragtede de lidenskabelige skikkelser, som færdedes i denne, eller han standsede ved den Hamlet-agtige scene i Johannesevangeliet, hvor Jesus eftertænksomt skriver med sin finger i sandet, før han siger, at hvo der er uden synd, skal kaste den første sten på synderinden, og skriver igen, og da han ser op, er alle anklagerne gået deres vej, og kvinden står ensom foran ham i templet, hvor der er blevet stille.

Bedstemoderen glædede sig over dette tegn, for hun var en from, rettroende sjæl af den gamle skole, og anså læsning i Bibelen for noget, der i og for sig og under alle omstændigheder var gavnligt for et menneske. For at dække over hans ukirkelige tænkemåde havde Justine omtalt ham for de gamle som en filosof, for hun var selv fulgt med tidsstrømmen, og var så meget ivrigere i sit fritænkeri, som hendes forestillinger på dette punkt var højst uklare og formløse.

En gang, mens han læste i den store Bibel, satte den gamle kone sig fortroligt hen til ham, så at kniplingerne på hendes hovedtøj strejfede hans kind.

Hun klappede ham venligt på hånden, idet hun sagde: "Nå, hr. filosof, jeg tror dog, der er blevet en lille smule gudfrygtighed tilbage hos dig!"

Jukundus blev overrasket af dette spørgsmål, og han faldt i tanker. Egentlig kunne han jo godt svare hende; men skulle han betro den gamle kone, hvad hans egen kone, når han rigtig tænkte sig om, endnu aldrig havde spurgt ham om? Og

hvorledes skulle det også være faldet hende ind at spørge om, hvad hun ikke kendte? For vistnok ejede hun varm, religiøs følelse, men hun var med hensyn til de guddommelige ting meget for nysgerrig og indiskret og havde også for megen personlig selvtillid, til at hun skulle kunnet have det, som man i strengere forstand mener ved gudsfrygt. At den gode Gud selv befandt sig i en kritisk stilling, havde hun allerede erfaret gennem de mest yndede prædikanters forkyndelse, da hun gerne rejste hen at høre dem prædike. Den følelse, hun omfattede Kristus med, det smukkeste og mest fuldkomne menneske, som disse præster plejede at kalde ham, lignede mest en søsterlig beundring eller et sværmerisk venskab; hun havde gerne broderet ham de nysseligste sofapuder og prægtigste sko til hvile for hans værdige hoved og trætte fødder! Og da de en gang på en rejse havde set det berømte billede af Correggio, hvorpå Kristi ansigt med magisk virkning er fremstillet på Veronikas svededug, var hun blevet dybt betaget over det. Betragtningen af dette søvngængeragtigt stive udtryk af den højeste lidelse havde aftvunget hende et dybt suk, derpå havde hun med et blidt smil søgt om samstemning hos sin mand, der stod ved siden af hende, og fra den tid af havde hint øjeblik altid hørt til hendes kæreste erindringer; men alt dette lignede dog ikke gudsfrygt.

Da den gamle kone imidlertid syntes at kræve et svar, sagde Jukundus eftertænksomt:

"I grunden tror jeg ikke, at jeg ganske savner gudsfrygt, da jeg aldrig har fordristet mig til at stille mig spottende eller frækt udfordrende over for skæbnen eller livet. Jeg mener ikke at kunne fordre, at alt skal løbe godt af og ligesom i følge en

indre nødvendighed, men går omkring med en ængstelig følelse af, at der godt nu og da kan ske en ulykke, men håber, at det dog til sidst skal vende sig til det gode. Og desuden har jeg, når jeg foretager noget, som ingen ser eller erfarer, en følelse, som om hele verden var til stede, som alt til sidst skal åbenbares for alle, og intet menneske for bestandig formår at holde sine tanker og handlinger skjult eller at neddysse og fortie sine dårskaber og fejltrin. Denne følelse er nogle af os medfødt, andre ikke, ganske bortset fra alle religionens forskrifter. Ja, jeg tør endog påstå, at de ivrigste trosprædikanter og fanatikere i reglen slet ingen gudsfrygt har, ellers ville de ikke leve og handle således, som de i virkeligheden gør.

Hvorledes det nu forholder sig med denne alle menneskers indvielse i alt, det ved jeg ikke; men jeg tænker, det må opfattes, som om universet var en uhyre republik, som lever efter en almengyldig og evig lov, hvor alle til sidst skal blive medvidende i alle ting. Og allerede de små indblik, som den nærværende tid åbner os i tilværelsens sammenhæng, synes virkelig at pege hen på noget sådant, for endnu har aldrig sandheden af det ord, der står i denne bog, således påtrængt sig: I min faders hus er mange boliger!"

"Amen!" sagde den gamle, der havde hørt opmærksomt til; "det er dog noget og bedre end slet intet, det, du dér prædiker. Læs du kun flittigt i min Bibel, så vil du også nok finde en borgmester til din republik!"

"Det er nok muligt," svarede Jukundus leende, "at der undertiden bliver udvalgt en sådan, og at Vorherre på en vis måde er en slags valgkonge!"

Den gamle bedstemoder måtte også le over dette indfald og udbrød: "Sådan en rigtig majestætisk amman Note 1) over hele verdensordenen, på samme måde som de har deres landammaner der ovre!" Og i det samme pegede hun gennem det åbenstående vindue over imod bjerglandet, hvor de øverste embedsmænd i de gamle landdistrikter endnu benævnedes således. Og hun blev ved at smile, for da hun i sin høje alder elskede altid at lade sine tanker sysle med Gud og evigheden, så var selv denne uskyldige spøg med Guds navn hende en velkommen anledning til atter at vende sine tanker til ham.

Mens de nu begge fornøjede sig og lo over denne ikke synderlig skolerette religionssamtale, kiggede Justine ind mellem de nellikebuske, som stod i vindueskarmen, og hendes ansigt glødede om kap med nellikerne, da hun lige havde tilendebragt den lange og tunge vandring op ad bjerget for at hente sin mand hjem. Men hendes friske, strålende ansigt tog helt luven fra nellikerne, da hendes bedstemoder i en munter tone råbte til hende: "Skynd dig at komme herind, barn! Jeg har en nyhed at meddele dig! Din mand har dog en lille smule gudsfrygt i livet, han har lige i dette øjeblik selv tilstået mig det!"

Hun blev straks grebet af en sælsom ærbødighed ved tanken om, at hendes bedstemoder skulle vide bedre besked med Jukundis tanker end hun, hans egen kone, og hun svarede: "Så er det formodentlig grunden til, at han aldrig gør mig den ære at følge med mig til kirke!"

"Tys!" sagde Jukundus. "Lad os nu ikke trættes. Vi trættes jo dog ikke om det klare vand, som enhver kan drikke, når og hvor han lyster!"

Denne bemærkning tog Justine igen op, da hun arm i arm med sin mand vandrede hen ad fjeldhøjden for ad en lille omvej at vende tilbage til dalen.

"Vi trættes ikke om vandet! Men vi må sørge for, at vi heller ikke kommer til at trættes om det daglige brød, hverken med hinanden indbyrdes eller med andre!" sagde hun og fortalte ham nu, at både hun og hendes familie ønskede, at han på en regelmæssigere måde skulle indtræde som deltager i handelshusets og fabrikkens forretninger og modtage en fast stilling som associé i dette. De landlige sysler oppe på bjerget hos de gamle passede dog ikke rigtigt for ham i længden og førte heller ikke til noget, hvorimod de alle dernede i dalen var rede til at indføre ham i forretningerne og at dele såvel arbejdet som arbejdsudbyttet ærligt og redeligt med ham.

Jukundus forstod nok, hvad meningen var med dette forslag; man ville ikke tåle nogen i familien, der ikke havde både evne og vilje til at slå sig op og erhverve sig rigdom, og da han i grunden ikke kunne have noget videre at indvende imod det, så gik han uden videre modstand ind på det, skønt ikke uden en hemmelig mistillid til sig selv. Han lovede derfor Justine, at han straks næste morgen, da det var en mandag, ville tage fat på værket og prøve på at tjene en ordentlig ugeløn.

Han blev derfor tidligt næste morgen ført rundt i kontorværelserne og arbejdsstuerne for at gøre sig bekendt med forretningens forskellige afdelinger og få et overblik over det hele. Huset Glor havde i over tredive år drevet et silkevæveri, en forretning, der i tidens løb var vokset op til et betydeligt omfang. I over hundrede landlige småhuse ned ad den solvarme bjergskrænt så man gennem de klare ruder

væverstole, hvor unge piger eller gifte koner med let og flittig hånd vævede det skinnende stof, og således efterhånden lagde grunden til en beskeden formue for sig selv. På alle veje mødte man kraftige skikkelser, der skyndte sig afsted med væverbomme over skulderen for at aflevere det færdige stykke og hente silken til et nyt. I de store sale i fabriksbygningen var der også opstillet maskiner, hvor sværere og rigere stoffer blev forfærdiget; noget, man benyttet mandlige arbejdere til.

Indkøbet af rå silke, dettes tilberedelse gennem de forskellige stadier, opsynet med arbejdet og bedømmelsen af samme, salget af de ophobede partier, overblikket over de forhåndenværende markedsforhold, beregningen af det belejlige øjeblik for enhver forretningstransaktion og endelig den fordelagtigste anbringelse af indgående pengesummer, alt dette udkrævede en opmærksom agtpågivenhed og en energisk foretagelsesånd støttet af en solid og mangesidig indsigt i alle derhen hørende forhold.

Underhandlingerne med de fra alle verdens kanter tilstrømmende agenter, som tilbød dem deres varer, den rå silke, og akkorderingen med de kommissionærer, der besørgede udførelsen af det færdige produkt til de andre verdensdele, og som derved eftertragtede den størst mulige gevinst for sig selv, krævede stadig årvågenhed og rask beslutningsdygtighed. Den dagligt tiltagende konkurrence nødvendiggjorde den mest nøjeregnende kontrol og indskrænkning af driftsomkostningerne og tillige den omhyggeligste prøvelse af det leverede arbejde med hensyn til dettes godhed og renhed, mens de samme arbejdere, som man måtte underkaste en så streng kontrol, blev ivrigt søgt og

efterstræbt fra andre sider, så snart der viste sig opsving i forretningerne; men når konjekturerne var nedadgående, så måtte man dog beskæftige dem, selv med pekuniært tab, i håb om bedre dage med stigende efterspørgsel.

Så måtte man også have et vågent øje med den vekslende smag og mode i de forskellige himmelstrøg. Her forlangte man de omhyggeligt behandlede og solide stoffer, der bæres som selskabsdragt af damerne i vore gamle, aristokratiske samfund her i den gamle verden; hist spurgte man kun efter det billige godtkøbsstads, som de californiske eller australske eventyreres hustruer udstafferer sig nogle få dage med for derpå at smide det i pulterkammeret. Og også de store farverier måtte have deres forskellige instruktioner alt efter stoffernes forskellige bestemmelse, og man måtte parlamentere med dem for at få snart de smukkeste og ægteste farver, hvor det gjaldt en vare, der var bestemt for de kræsne og solide damekunder i de europæiske storstæder, snart det hurtigt falmende og bedragerske skin til de farvede skønheder i det fjerne vesten.

Jukundus blev nu kastet midt ind i denne malstrøm af betragtninger og hensyn for at lære at svømme; men han kom ikke godt fra prøven. I begyndelsen, og så længe det drejede sig om enkelte, mindre indviklede sager, gik det ret ordentligt, da han udførte sit arbejde med flid og omhu. Men snart ankede man over hans langsomhed, for han ejede ikke længere den første ungdoms lette bevægelighed, og det hed sig, at han ikke kom synderlig af stedet. For nu med vold og magt at lære ham at svømme blev han styrtet på hovedet ud i svælget, og han fo'r nu med en vis påtagen munterhed rundt i dette, eller vel snarere med en vis angst, så at syn og hørelse rent forgik ham.

Nogle af arbejderne narrede ham for den betroede silke, idet de gjorde vævningen alt for let og løs og bandt ham en historie på ærmet, når han spurgte dem om grunden. Andre forstod at fraliste ham forretningshemmeligheder for på egen hånd at åbne en skadelig konkurrence. Og til trods for alle sine gode forsætter var han altid rede til på ny at tro mellemhandlerne og agenterne på deres ord og var allerede indgået på deres tilbud på det punkt, hvor andre først begyndte at låne dem et halvt øre og give dem et trevent svar. Og det var næsten, som om han arbejdede sig dybere og dybere ind i al denne udygtighed, mere end det egentlig syntes at ligge til hans karakter, en slags unaturlig dumhed bemægtigede sig hans forstand og omtågede hans tanker, så snart det drejede sig om forretninger, og førend der var gået et halvt år, havde han allerede ved sine forskellige fejlgreb bibragt forretningen et føleligt tab i form af en reel mindreindtægt, som man nu tog sig for at efterforske grunden til.

Da Justine lagde mærke til, at fremmede folk og folkene i forretningen ikke længere betragtede hendes mand som noget kirkelys, men smilede medlidende ad ham, græd hun hemmeligt sine modige tårer af uro og sørg, og hun blev grebet af en knugende angst ved tanken om at kunne blive nødt til at betragte ham som et uheldigt og indskrænket menneske. Faderens og brødrenes udtalelser, når man i et hemmeligt familieråd drøftede dette anliggende, var heller ikke skikket til at hæve hendes mod eller selvfølelse, og selv den gamle stauffacherindes beroligende forsikring, at man i et sådant hus nok kunne lade en blind passager rejse med, når han for resten var en brav fyr, formåede ikke at genopmuntre hende. Gik hun

til Jukundis moder for at spørge hende til råds og klage hende sin nød, så græd denne med hende og besvor hende dog blot at give tid og have tålmodighed, Jukundus var ganske bestemt ikke nogen dumrian, han ville nok tage sig sammen osv.

Jukundus havde ingen anelse om alle disse konferencer, og dog var han alt andet end hyggeligt til mode under alt dette. Skønt enhver var overbevist om, at det ikke længe ville kunne blive ved at gå således, og at det snart måtte komme til en forklaring, så ville dog ingen være den første, der bedrøvede ham ved at gøre ham denne meddelelse; men der udbredte sig dog ligesom en let tåge omkring ham, der syntes at skjule ham for de omståendes blikke og dæmpe deres stemmer.

Men da han en dag igen havde købt et parti råsilke til en notering, som havde været god for tolv timer siden, men som nu allerede var faldet noget, og han blev anmodet om hellere at trække sig tilbage fra denne del af forretningen, og da denne bøn i løbet af nogle dage gentog sig på et andet område, hørte han i en slags forundring helt op med sit arbejde. Da nu ingen spurgte ham om årsagen til denne selvtagne orlov, og alt gik sin gang, som om der slet intet var passeret, blev Jukundus til sidst klar over sin stilling og dens fuldstændige umulighed.

Og han fik endnu samme dag bekræftelse på denne sin opfattelse.

Justine var om aftenen inviteret hen i præstegården, hvor præsten ville forelæse en afhandling over kirkens tidssvarende genoplivelse og fornyelse gennem kunsten, et tema, der tiltalte hende i høj grad, og som hun også allerede i al beskedenhed havde syslet med. Jukundus for sit vedkommende forholdt sig kølig i denne sag og foretrak så vidt muligt at holde sig udenfor

pastorens område. Dog havde han, da det var en mørk efterårsdag, lovet at afhente sin kone.

Præsten stod på den yderste fløj af det parti, der kæmpede for en reformation af kirken og for fremtidens religion. I sine unge dage havde han prædiket i en meget frisindet ånd, så at de menigheder, hvor han havde virket, havde følt sig meget opbygget af det, om de end ikke havde opnået fuldstændig klarhed over, hvilken grund de egentlig stod på. Under beskyttelse af den verdslige magt og under ledelse af gamle, prøvede førere havde den yngre generation ført en friere verdensanskuelse frem så vel på prædikestolen som i livets øvrige forhold. Den strengt rettroende retning var umærkeligt blevet tvunget tilbage i en rent defensiv stilling, uden at dog dette omslag i forholdene havde efterladt sig noget synderligt spor i gudstjenestens ydre form. De gamle salmer, de gamle bønneformler, de gamle bibeltekster herskede endnu, og kun ved given lejlighed blev det overmenneskelige behandlet som menneskeligt. For øvrigt beholdt Kristus sin stilling som verdens forløser og herre, og der blev ikke rokket ved troen på verdensstyrelsens enhed og personlighed eller ved sjælens udødelighed. Teologien gjaldt endnu for en lukket videnskab, selv der, hvor dens dyrkere for længst i stilhed havde hengivet sig til allehånde tvivlende betragtninger og reduceret Kristus til et godt menneske eller måske endog med lønlige suk imødeså tilintetgørelsen af deres personlige Jeg.

Og dog så man med ringeagt ned på en tidligere tids rationalister, hvis tørre tapperhed dog havde forberedt den nærværende tid, og man trak medlidende på skuldrene ad disse

filistrøse mirakelfortolkere, mens man stadig selv pillede et eller andet under ud, som man forklarede på halv naturlig, halv overnaturlig måde.

Men denne lykkelige tid, hvor alting gik så glat og nemt for enhver, der var udrustet med en smule talegaver, og som det for resten ikke skortede på mod, fik en ende, som alt i denne verden får.

Den frie retnings forøgede udbredelse og magt fremkaldte lidt efter lidt tanken om en nøjere sammenslutning og organisation og nærede ønsket om en mere dominerende stilling, hvorved det da blev nødvendigt at udtale sig tydeligere om, hvad man egentlig bekendte sig til og lærte.

Men nu befandt man sig netop i en periode, hvor fysikerne havde gjort en række mærkværdige eksperimenter og opdagelser, og hvor tilbøjeligheden til at forveksle den udvortes iagttagelse med forståelsen tog stærkt overhånd, og man var derfor meget rask til at slutte fra stykkevise erfaringer til helheden, men som oftest kun ikke på de punkter, hvor en sådan slutning var mest nødvendig.

Nye filosoffer, der manøvrerede med deres slagord, som man flytter gamle hatte fra et søm til et andet, satte ondt blod og udbredte allehånde løs og ondskabsfuld snak, og der opstod en stor ufordragelighed og tvang overfor upopulære meninger og standpunkter.

De roligere og mere beskedne blandt præsterne tænkte nu som så, at det kom ikke så nøje an på en smule uklarhed mere eller mindre, og holdt sig klogeligt i ro på det en gang indtagne standpunkt og viste sig kun fjendtlige overfor deres gamle fjender og undertrykkere. Andre derimod ville for ingen pris

have den plet på sig, at det skulle se ud, som om de ikke var på højde med deres tid, ikke var hjemme i alt, og på alle punkter gik i spidsen for bevægelsen. Disse rustede sig med tunge våben og satte sig ud på træets yderste grene, hvorfra det let lod sig forudsige, at de en gang måtte falde ned med stort rabalder.

Præsten i Schwanau havde sluttet sig til denne skare, fordi det heller ikke var ham muligt at leve på en modsætning til sin tids ånd og dannelse, således som han opfattede dem. Han lærte derfor, at man måtte indrømme videnskaben, at det ikke længere lod sig gøre at holde på en personlig verdensstyrer og en på en sådan bygget teologi. Men dér, hvor videnskaben hørte op, dér begyndte anelsen om og troen på det uforklarlige og ubestemte, som alene kunne mætte menneskehjertets trang, og denne mættelse var netop religionen, der nu så vel som før behøvede sin egen forvaltning, og forvaltningen på dette område var lagt i hænderne på teologien, på kirke- og præstedømmet. Det guddommelige ord var derfor uforgængeligt og helligt, og også forvalterens embede var helligt og ukrænkeligt. Endnu stod det tabernakel ukrænket, som alle de skulle flokke sig om, der ikke ville forhungre midt i deres egne hjerters trøstesløse tomhed. Og til denne tabernaklets hemmelighedsfulde udfyldning behøvedes nu mere end nogensinde den indviede præst med sit røgelseskar som styrer og vogter for den rådvilde hjord. Ingen turde selv ad bagveje snige sig ind i tabernaklet, men enhver skulle tillidsfuld vende sig til offertjenestens og tabernaklets forvaltere. Derfor turde præsterne heller ikke længere agte noget menneskeligt for fremmed, da dog de besad den bedste forståelse af det, og de var nu som altid skyldige at hjælpe med råd og dåd over alt,

så at pølsen blev skåret på den rette led. Kun forlangte de til gengæld ærbødighed for det ubekendtes tabernakel og almindelig opmærksomhed under forkyndelsen og beskrivelsen af dette.

Desuden ankede præsten i gribende udtryk over den usandfærdighed på prædikestolen, der ikke ville nævne tingene ved deres rette navn og ikke vovede at skænke ren vin for folket, som om man frygtede, at det ikke kunne tåle den, og han malede denne usandfærdighedens og forstillelsens kunst med så levende farver, at hans tilhørere på ny blev henrevne og udbrød: "Hvor dybt, hvor skønt, hvor sandt har han nu atter sagt os dette!"

Derpå lagde han igen forsamlingen på hjerte at udrense alle slagger og at indvie sig til udødelighedens tanke igennem en fuldkommen livsvandel. Vel måtte man indrømme videnskaben, at sjælens personlige udødelighed var en forældet og overlevet forestilling. Følte en eller anden det imidlertid endnu nødvendigt for sig at håbe på det, så skulle dette være ham uforment; for øvrigt var udødeligheden jo allerede nu til stede i ethvert givet øjeblik. Den ytrede sig i de uophørlige virkninger, som ethvert moment medførte for alle følgende tider, hvori der lå en borgen for en evig eksistens. Den gamle kvinde, der var forblevet ugift alle sit livs dage, kunne da af hans prædiken øse den trøst, at vi fortsætter vort liv i vore børn og børnebørn; den fattige i ånden kunne glæde sig ved bevidstheden om, at virkningerne af hans tanker og gerninger fortsatte sig ned igennem evige tider; den alt for smålige, hvis havesyge begærlighed til sidst var blevet ham selv en svøbe, kunne slå sig til ro med, at ikke et atom af hans jordiske hylster

skulle gå helt tabt, men skulle komme til ære og nytte i naturens store husholdning og bestandige vekseldrift og på frugtbar måde bidrage til frembringelsen af tusind nye livsspirer. Den trætte og besværede endelig turde håbe på en forsvarlig hvile efter alle sine besværligheder.

Og selve sin tales bygning tapetserede han på det skønneste med tusinde små vers og billeder fra alle tiders og alle folkeslags digtere, som man aldrig havde set det før, så at man blev til mode, som om man befandt sig i en toldkontrollørs beskedne bolig, der har dekoreret sine fire fattige vægge med udklippede billeder og plakater, med frimærker og vekselvignetter fra alle verdens kanter, og i vinduet har stående en lille kapuciner, der trækker hætten op og ned over hovedet.

Men det gjaldt ikke alene om at udsmykke ordets tempel, også det virkelige murede tempel trængte hårdt til en reparation, når det skulle svare til nutidens krav. Kirken i Schwanau var opført et par århundreder før reformationen, men stod for øjeblikket i den øde og fattige tilstand, hvori billedstormerne og den efterfølgende strengt åndelige retning havde efterladt den. I flere hundrede år havde det grå, gammeldags murværk udvendigt været overspundet med et væv af efeu og vilde ranker, men indvendig var væggene kalket hvide, og gennem de klare ruder, der altid var omhyggeligt polerede, strømmede himlens lys frit og uhindret hen over menigheden. Der var intet billedværk mere at se uden måske hist og her en indmuret gravsten over tidligere slægter, og præstens ord virkede her uden al bistand af sanselige og udvortes midler i det lyse, simple og dog ærværdige rum. Menigheden havde i tre århundreder ment sig stærk nok til at

kunne undvære alle udvortes smykker for så meget inderligere at kunne hengive sig til betragtningen af forløsningshistoriens åndelige billedværk. Nu, da også dette var faldet for tidens barske luftninger, måtte man igen ty til de udvortes midler til hjælp ved udsmykningen af det ubestemtes tempel.

Det var navnlig denne tanke, der havde vundet Justines hjerte, og for at bøde så meget som muligt på sin mands lunkenhed, havde hun med dobbelt iver deltaget i dette skønne reformarbejde og var gået i spidsen såvel med egne, rigelige bidrag som ved indsamling af gaver fra andre. Først måtte da de hvide vægge, hvis venlige hygge hist og her blev afbrudt af det grønne løv, der kom til syne igennem vinduerne og nu og da gjorde sig et svinkeærinde indvendig, finde sig i en overmaling med en broget ornamentering i gotisk stil, foretaget af en plump og ukyndig hånd. Loftshvælvingerne blev malet blå og besået med gyldne stjerner. Derpå blev der foretaget en indsamling for at kunne lade ruderne forskønne med glasmalerier, og i stedet for som før at tjene som ramme for det venlige, lyse løv, blev de nu snart udfyldt med svagmatiske evangelist- og apostelskikkelser, og den tynde maling på de store nymodens flader gemte ikke nogen dyb glød, men kun et sygeligt tågeskin.

Og nu måtte der igen skaffes et tæppesmykket alterbord og en altertavle til veje, så at billeddyrkelsen umærkeligt syntes at begynde sit kredsløb på ny med de "æthetiske opbyggelsesmidler" for utvivlsomt en gang i fremtiden at ende med de undergørende, blod- eller tåresvedende billeder, ja til sidst med selve afgudsbilledet for ikke at lade kommende reformationer uden opgaver.

Sluttelig blev alterbægeret, der var af hvidt ahorntræ, den hvide, venlige tallerken til alterbrødet, og vinkanden, der var af tin, aldeles bandlyste, og ved enhver familiefest i rige huse blev der skænket sølvkander, tallerkener og bægre til kirken. Dette skyldtes Justines tilskyndelse, for hendes pragtlystne gemyt glædede sig over al denne ydre glans uden at betænke, at hun således let kunne velsigne kirken med en ny skat, der kunne vokse umærkeligt fra dag til dag og stjæle en antagelig del af udbyttet af marker og vinbjerge og kræve sin tiende af enhver hånds arbejde, så meget mere, som et tomt tabernakel altid har mere plads end et fuldt.

Allerede var alle kunster repræsenteret indenfor kirken, endog billedhuggerkunsten i nogle malede gipsfigurer, kun musikken dannede en undtagelse, et forhold, der snarest muligt måtte rådes bod på. Da man endnu ikke havde fået samlet tilstrækkeligt til anskaffelsen af et orgel, var en mæcen foreløbig så god at afhjælpe dette savn ved en spilledåse med trompetagtige toner; et blandet kor gav sig på stående fod til at indstudere gamle katolske messestykker, som man sang på latin for at gøre det endnu mere højtideligt, ikke mindst i betragtning af, at ingen alligevel kunne forstå teksten. Dette kor var delt i forskellige underafdelinger, og der blev også dannet og indøvet flere kor af børn, og under navn af en ny liturgi, der skulle tjene til at bringe nyt liv i gudstjenesten, blev der forsøgsvis indstuderet en smuk lille komedie, hvoraf den pompøse fremstilling af et verdensmysterium så i tidens fylde kunne udvikle sig på ny.

Men alt dette ville endnu have været som en anretning uden salt, når ikke dermed var blevet forbundet udøvelsen af en

heldbringende kirketugt. For at fylde det rensede tempel, tordnede præsten mod alle dem, der ikke ville gå derind. Han vendte altså først og fremmest spyddet mod alle dem, som holdt sig i ærbødig afstand fra kirken og formastede sig til af sig selv at vide det, som han forkyndte dem.

Ikke jesuitterne og de overtroiske, råbte han med høj stemme fra prædikestolen, er nu kirkens farligste fjender; men hine ligegyldige og kolde, som i indbildsk selvgodhed, i sørgelig selvklogskab og overmod tror at kunne undvære kirken og menighedens samfund og foragte vor lære, mens de i deres hjertes dårlighed har vendt sig mod denne verden og kun eftertragter deres materielle interesser og nydelser. Hvorfor ser vi ikke N. N. i vort samfund, når vi forsamler os her i vort tempel for at hæve vore tanker fra det verdslige og søge at finde det guddommelige og uforgængelige? Fordi han indbilder sig, at når vi gennem en hundredårig kamp har befriet kirken for dens stive dogmepanser, så har han intet andet at håbe, end hvad han kan sige sig selv bedre end nogen præst! Fordi han er uvidende om, at al forbigangen og nærværende tro på og viden om de guddommelige ting danner én eneste sammenhængende, stor og dyb videnskab, der endnu fortsætter sit liv, og som må forvaltes af dem, der har lært den og forstår sig på den. Og endelig, fordi han ikke ved, at han i sin dødsstund vil smægte efter vor bistand og føle en dyb længsel efter tabernaklets hemmelighedsfulde trøst.

Men endnu er han forblindet af egenkærlighed og hovmod. Og skønt han kan takke os for, at han går frit og uhindret om, så forsmår han dog i sin utaknemmelighed at slutte sig til vort samfund i kampen mod mørket og løgnen, at deltage i livets

kamp ved vor side, at gøre vor glæde til sin og, idet han lader sig kalde en kristen, at pryde alteret sammen med os. Og således vandrer han ubekymret og sorgløs hen ad sin bane, den ligegyldige, den hovmodige, indifferentisten. Og han aner kun lidet, hvor sørgelig og medynkvækkende han forekommer os i sin sikkerhed, som vi ganske vist ikke mere kan eller vil fratage ham, endskønt det er os, han har den fra! Ganske vist ved han ikke, hvor øde den sti er, på hvilken han således vandrer, på hvilken ingen søndagsklokker ringer, på hvilken der ikke venter ham nogen påske og ingen opstandelse; jeg taler ikke om kødets opstandelse, men om åndens, om hjertets evige påskefest! Men det går ham også derefter. Ingen velsignelse ledsager ham, hans sind forbitres, og han vender sig i sit hjertes forhærdelse mod os, os, der glæder os ved vor sejr og ved vor herre Jesu Kristi værk og æder vort påskelam nu og alle dage. Når da bækkene og strømmene er befriet fra isen, og når vor sidste båd er ladet, så den er nær ved at synke og fjerner sig under jubel og lovsang, da vil han nedslået blive stående på bredden og trodsig stirre efter os som den, der har udelukket sig selv og fordømt sig selv; for vi udelukke ingen, vi fordømmer ingen.

Nej, vi under ethvert menneske sin frihed, ihukommende dette ord, der ganske vist er frygteligt som et tveægget sværd: Skælv for slaven, når han sønderbryder sin lænke, men ikke for frie mennesker!

Men lad du ham ikke undslippe af din gyldne lænke, som du har givet os i din evige sædelighedslov, o alkærlige skaber og herre, du, der dannede det faste land og det ombølgende hav, du, der udspændte dit evige himmeltelt! Før ham tilbage i din

beskyttende helligdom, som vi har oprejst efter dit bud, som du forkynder os gennem Moses' mund.

> Og, hvo iblandt eder, der er forstandig, han komme og
> gøre hvad Herren har budet:
> nemlig boligen med dens paulun og tække, stænger, fjæle,
> hager, tappe og fødder;
> Pagtens Ark med dens stænger, nådestolen og forhænget;
> bordet med dets stænger og alle dets kar og skuebrødene;
> armstagen til at lyse og dens lamper og olien til at lyse;
> Røgalteret med dets stænger, salven og krydderiet til
> røgelse, forhænget foran husets dør;
> kobberkedlen og dens fod;
> de hellige klæder til præsteembedets tjeneste, Arons,
> præstens, hellige klæder og hans sønners klæder til
> præstedømmet.

Før ham herind i din bolig, at han må bede med os:

> Store verdenssjæl, du ånd, som grant fornemmer
> hver en røst blandt millioners stemmer.
> Takkesangen snor sig, blomstrer som en kæde
> om det tempel, hvor din ånd den er til stede.
>
> Takkesangen snor sig, blomstrer som en kæde
> om det tempel, hvor din ånd den er til stede.
> Gid at og din ånd i vore hjerters kammer
> hver en stund må tænde sine klare flammer.

Gid, at han må søge uforkrænkelighedens land med samme længsel som hin præstelige jomfru i Goethes digt:

Og ved bredden står jeg tyst og længe;
thi mod grækerlandet går min længsel!

at han en gang med hin døende blomst hos digteren må kunne synge:

Verdens store flammehjerte,
lad hos dig mig slukkes ud,
synke langsomt som en kerte,
salme som et blomsterskrub.

Våren vugger nu i skove
mangt et nyfødt blad og knop.
Uden kummer vil jeg sove
for ej mer at vågne op.

og erholde det svar:

Trøst dig, o beskedne hjerte,
hvad der blomstrer kan ej dø,
lever fort i sine frø.
Lab da dødens storm kun larme,
hvirvle støvet hen i støv,
frøet skal ved solens varme
bære hundredfoldigt løv.
Amen!

Når han således havde fuldendt sin prædiken med velklingende stemme og ikke sjældent med fugtige øjne, rørt over sit eget galimatias, så skete det ofte, at tilhørerne på hjemvejen fra kirken strømmede sammen om ham og taknemmeligt trykkede hans hånd, og ved det velforsynede middagsbord blev han

lovprist i høje toner af skønne læber og rost af fornuftige mænd, fordi man dog nu igen en gang kunne være kirkelig og kristelig uden at pådrage sig mistanke for at være en indskrænket eller dårligt begavet person.

Til dem, der således blev stemplet og udskældt for ligegyldige og indifferente, hørte også Jukundus. Han var ingenlunde fjendtligt sindet mod den nye kirke, og ønskede ikke at lægge den et halmstrå i vejen, da han vel vidste, at alt i verden må have sit forløb. Men med hans naive sandhedskærlighed var det ham umuligt at anlægge en sådan, i alt fald for klarttænkende mænd, usand kirkeligheds skin, og han gjorde uden larm og pral brug af den ret, hans personlige frihed gav ham. Og han viste sig så meget mere hårdnakket på dette punkt, som det næsten var det eneste, på hvilket han havde bevaret sin fuldstændige uafhængighed såvel af sin sorg som af sin kærlighed.

Men præsten, som regnede fru Justine til sine hodvedstøtter, da hun med sin anseelse godt kunne have gældt for en kirkeværge, holdt ikke af, at hendes mand ved sin fraværelse syntes at tilkendegive sin misbilligelse af sagen eller at ville hæve sig over den. Han opfattede altid enhver sådan tilbageholdenhed og udeblivelse fra kirken som en stille bebrejdelse mod sig selv og en tavs kritik af sin virksomhed, og han havde derfor fattet et nag mod Jukundus og prædikede imod ham. For også denne uskik havde nogle af de nye præster taget i arv fra de gamle, at de benyttede prædikestolen, hvor de alene førte ordet og ingen turde svare dem, til at give deres personlige følelser luft og efter forgodtbefindende anklage og

udpege folk. Men Jukundus vidste intet af dette, fordi han ikke lagde synderlig mærke til folkesnak og ikke havde forstået de enkelte, forblommede hentydninger, som nu og da kom ham for øre.

Da Jukundus nu sent ud på aftenen kom hen i præstegården for efter givet løfte at hente sin kone, havde præsten netop endt sit foredrag om kirkens og de skønne kunsters gensidige fornyelse for den lille kreds af venner, som var samlet der. Jukundus måtte sætte sig lidt ned.

"Hvis De havde forundt mig at beære mit lille foredrag med Deres nærværelse," sagde præsten, "så ville De måske have fundet et berøringspunkt med os i den tanke, at vi nu befinder os ved tærsklen til en periode, hvor kunsten må takke religionen for sin tilværelse, og kan gengælde sin gode, rige og dog så fattige moder hendes omhu og pleje! De ville måske endog finde en vis tilfredsstillelse i udsigten til i det mindste i en betydningsfuld tonedigtning en gang at kunne udsynge Deres dybeste følelser i fællesskab med os. De fik så selv at tænke derved, hvad De ville, og overlade til os at gøre det samme!"

Ved disse ord tilkastede Justine sin mand et forventningsfuldt blik. Det var hendes livs skønneste erindring, at hun en gang i deres ægteskabs første år sammen med ham havde medvirket ved en musikalsk underholdning i en større by. Under udførelsen af et større bibelsk oratorium havde mands- og kvindekoret stået hinanden så nær, at de i pauserne kunne række hinanden hånden. Om aftenen havde Jukundus omfavnet hende kærligt og tilstået hende, at han under alle sit livs oplevelser endnu aldrig havde følt sig så lykkelig som i dag, da han havde blandet sin stemme i musikkens og sangens

brusende kor og desuden hørt hendes kære stemme smelte sammen med sin.

Men nu var han allerede blevet en smule forstemt, og da præstens fremstormende voldsomhed ikke gjorde det bedre, svarede han lidt tørt:

"Jeg deler ikke Deres mening, at religionen skulle have frembragt kunsten. Jeg tror tværtimod, at kunsten fra Arilds tid af har bestået ved sine egne midler, og at det er den, som har taget religionen med sig et stykke på vej og befordret den et stort skridt fremad!"

Præsten blev ganske rød i hovedet; han kunne ikke godt finde sig i en sådan modsigelse i denne sin aller nærmeste menigheds kreds, sagde derfor: "Nå, vi vil ikke trænge dybere ind i denne materie; De er jo en lægmand i enhver betydning af dette ord, ellers ville det ikke være Dem ubekendt, at vi teologer nu om stunder har inddraget mange af den menneskelige videns områder i vor teologiske videnskab, som den ikke tidligere stod i noget forhold til, og som De i Deres livsstilling mangler blik for!"

Jukundus svarede i en noget afvisende tone: "Måske I teologer føler denne trang; men jeg tror ikke, at jeres teologi derved genvinder karakter af en levende videnskab, så lidt som fortidens kabbalistik, alkymi eller astrologi af vor tid vil blive genindsat i videnskabelig værdighed!"

Over denne udtalelse blev præsten dødeligt fornærmet, og han udbrød harmfuld: "Deres had imod os gør Dem blind og døv! Men os skader det ikke, for vi er hævet over Dem og Deres lige, og De vil i Deres forblindede hovmod kun opnå at løbe panden imod vor faste bygning."

"Ja, det ville ganske vist være slemt!" svarede Jukundus, der imidlertid var blevet fuldstændig rolig; "men vi agter ikke at løbe mod nogen væg! Her er heller ikke tale om had eller vrede! Hvad her er tale om, er simpelt hen det, at vi ikke til evig tid tør blive ved med at oprette læreembeder i det, som ingen formår at belære andre om, når han vil være ærlig og sand, og overdrage disse embeder til dem, der begærligt strækker hænderne ud efter dem. Dette er indtil videre min personlige opfattelse af sagen, men imidlertid ønsker jeg Dem al mulig held og fremgang; kun beder jeg Dem, at De lader mig fuldstændig i ro; for i dette stykke forstår jeg ingen spøg!"

Han havde udtalt disse sidste ord med fast stemme, og den isnende betoning, han udtalte dem med, føltes som et knivstik af hans kone, der netop havde lagt sin arm i hans for at gå. I den nye kirkekultur, der syntes hende så frisindet, så dannet og så rimelig havde hun fundet sin bedste trøst for den kummer, der tyngede hende; og nu havde hendes mand åbent gjort front imod denne. Men hun anså ham i sammenligning med præsten for uvidende og ukyndig, og han spillede i hendes øjne en hasarderet rolle. Og pludselig viste sig midt i det omgivende eldorado af kirkelig veltalenhed den truende udsigt til en religiøs spaltning i forbindelse med en begyndende, huslig misforståelse.

De var næppe kommet ned på gaden, før Justine slap sin mands arm og tumlede afsted ved hans side som i en drøm, mens hun græd ganske stille. Da det var et rigtigt efterårsvejr med storm og regn, så troede Jukundus, at det var af praktiske hensyn, at hun ville gå alene, for bedre at vinde fremad og gav ikke synderlig agt på det. Da de var nået hjem, havde hun

genvundet sin ydre fatning; men i sit indre skælvede hun endnu af forbitrelse og harme.

Jukundus, som snart havde glemt det lille optrin, og som var opfyldt af helt andre bekymringer, ville nu drøfte deres fælles forhold med hende og meddele hende den opdagelse, han mente at have gjort, nemlig at hans rette plads ikke var i dette hus, og at der vel endnu var tid til at gøre et forsøg på at stå på egne ben, og at hun skulle følge ham til hovedstaden, hvor han havde gode forbindelser og venner. Hvis hun kunne skaffe nogle midler fra de gamle til at hjælpe dem over den første tids vanskeligheder, blot så meget, som hun havde spenderet på den nye kirkekultus og sine andre liebhaverier, så ville han uden ængstelighed gå fremtiden i møde.

Denne sidste bemærkning fremsatte han i en yderst spagfærdig tone, da han ikke for sin egen person mente at trænge til noget og kun fremsatte dette forslag af hensyn til Justines bekendte frygt for at begynde på bar bund.

Men han havde næppe berørt denne streng, før hun brusede op. Det ubeherskede overmod, der er ejendommeligt for folk, der selv har tjent deres formue, og som undertiden kom til orde hos mændene i familien, brød nu også på en gang frem hos hende, og med en ubehersket voldsomhed og et lidenskabeligt oprør, der røvede hende al besindelse, udbrød hun, at han kunne rejse, hvorhen han ville, hun ville ikke følge ham, når han ikke kunne trives dér i huset, hvor det dog ikke havde manglet ham på noget, heller ikke på imødekommenhed. Det kunne hverken falde hende eller nogen af hendes ind at risikere flere ofre på sådan en mislykket eksistens og at kaste penge til sådan en ...

Hun betjente sig her af et udtryk, som måske næppe nogensinde før var undsluppet hendes læber, et ord, som, om det end ikke er noget egentligt skældsord, dog ingen ærekær mand finder sig i at høre af sin kone.

Aldrig så snart var dette ord sluppet Justine ud af munden, før hun blev bleg og så med store øjne på sin mand, der allerede før hun udtalte disse ord, var blevet bleg, og som nu i tavshed forlod stuen.

Justine ilede ud for at søge sin moder, men denne var gået hen til én af hendes brødre og var endnu ikke vendt hjem derfra, og Justine skyndte sig nu derhen for at hente råd og hjælp hos hende.

Men Jukundus vækkede straks sin egen moder, som allerede var gået til sengs, da hun havde følt sig træt. Han bød hende stå op og klæde sig på, pakkede derpå det nødvendigste sammen, hentede selv i mulm og mørke en hyrevogn og kørte ubemærket med sin moder bort i den stormfulde nat, kun forsynet med den smule skillinger, som han endnu havde beholdt til overs og gemt fra salget af det store egetræ.

Fra dette øjeblik af var hint indtagende og lykkelige smil så fuldstændig forsvundet fra begge ægtefællers ansigt, som om de aldrig havde ejet noget sådant.

Og som han nu sad der i den mørke vogn ved siden af sin gamle moder, der søvndrukken og modstandsløs overfor skæbnens vilje igen var faldet i søvn, så Jukundus Justines smukke ansigt for sig, således som det havde set ud, da hun første gang smilede til ham. Dette smil, tænkte han ved sig selv, er kun virkningen af et muskelspil, der nu tilfældigvis en gang

er blevet således; skærer man musklen over med et lille, let snit, så er det hele forbi for bestandig!

I morgendæmringen stod Justine, der ikke var gået til sengs, foran et spejl og betragtede sine stive, blege læber; hun forsøgte et smerteligt smil ved tanken om sin svundne lykkes skønne, men falske drøm. Men hendes læber og hendes kinder var stive og ubevægelige som marmor, og hendes mund var fra nu af lukket fra morgen til aften, den ene dag som den anden.

3

Jukundus havde begivet sig til kantonens hovedstad, hvor det var hans første bekymring at pleje sin moder, der var blevet syg af angst og græmmelse, og derpå sørge for hendes begravelse; for hun kom sig ikke mere, da hun ikke længere havde noget håb for sønnens fremtid, efter at de planer, som hun havde smedet på hans vegne, var så ynkeligt mislykkede.

På hjemvejen fra hendes grav mødte han en af sine tidligere militære foresatte, som havde kendt ham godt tidligere, men som han ikke havde set i lang tid. Denne udspurgte ham om hans nuværende forhold, og da han havde givet ham et indblik i disse, så vidt det lod sig gøre, sagde han til Jukundus, at han var netop den mand han havde brug for til at udfylde et bestemt hul i sin vidtudstrakte handels- og agenturforretning. Han trængte netop til en pålidelig og rolig mand, som han kunne stole på passede sine pligter med orden og bestemthed, som hverken så til højre eller venstre, og dog havde et vågent øje med alt, og som først og fremmest ikke drev spekulationer på egen hånd.

Jukundus gik straks ind på mandens forslag, og modtog den tilbudte plads, og nu gik det ham fra første øjeblik godt. Hans nye stilling var af den art, at den hverken tilskyndede ham selv til løgn og omsvøb, eller gav andre anledning til at lyve ham noget for. Han havde ikke behov hverken at over- eller underbyde andre, at prange eller prutte, at overliste andre eller selv at vogte sig for andres kløgtigt udstillede snarer. Hvad der for øvrigt behøvedes af menneskekundskab og evne til at anvende denne, erhvervede han sig snart, for med den

tilbagevendende selvtillid faldt også dumheden som skæl fra hans øjne.

Og således forløb tiden stille og alvorligt, og ikke den mindste glæde opklarede hans blik. Med Justine havde han ikke den ringeste forbindelse, han ventede forgæves på et tegn fra hende på, at hun fortrød den fornærmelse, hun havde tilføjet ham og ønskede at tage den tilbage. Men dette blev hun forhindret i af sin familie, som fandt, at det var bedre foreløbig at lade tingene gå deres gang, og se hvordan det videre ville gå Jukundus, og om det ville have bestandighed med hans lykke. De havde ikke uret i at kalde det for lykke; for at finde sig selv i mørke dage er langt mere et lykketræf, end menneskene i reglen vil indrømme, og i dette tilfælde skyldtes det formodentlig ene og alene det heldige møde med den erfarne og forstandige fremmede.

Men Jukundus' kolde og bitre ro varede ikke længe. Mens han for hver dag gjorde bedre og bedre fyldest i sin stilling, så at han snart i kraft af selve forholdene og den dygtighed, han udfoldede, kom til at indtage en mere fremragende plads, så at den vinding, han tidligere med så megen besvær havde efterstræbt uden held, nu indfandt sig umærkeligt og ligesom af sig selv med udsigter til stadig fremgang og stigen, begyndte der en bevægelse i det offentlige liv, som han kom til at tage levende del i, mere på grund af en opsparet bitterhed, end fordi han følte nogen egentlig tilbøjelighed til det.

Der var nu forløbet fyrre år siden republikken havde været vidne til den sidste af de politiske omvæltninger, gennem hvilke folket havde tilbageerobret sine tabte politiske rettigheder eller udvidet bestående friheder, og der var hos den opvoksende

generation modnet en ny tids ånd, uden at repræsentanterne og bærerne af den bestående tilstand endnu ville indrømme dens tilværelse, end sige bøje sig før den. De anså statsordenen og det borgerlige liv, således som de nu en gang var ordnet, for noget fuldkomment og afsluttet og nægtede hårdnakket og gnavent deres medvirken til enhver betydelig reform og indskrænkede sig til en fortsat, men ikke synderlig livlig udvikling af forholdene på det en gang så lovpriste grundlag. Ved denne stædighed fik de karakter af stilstandsmænd, ja det syntes endog, som de var ligefremme fjender af fremskridtet, og de vakte en stadig stigende forbitrelse imod sig. Da de imidlertid ledede sagerne med upartiskhed og dygtighed og med stor omhu arbejdede på en mangfoldighed af sager, der ingenlunde syntes at betegne et tilbageskridt, så var det vanskeligt at finde det rette udgangspunkt for en stor aktion imod dem. For når folket ikke på udvortes og voldsom måde bliver tvunget til handling, hvoraf de ønskede reformer en skønne dag med indre nødvendighed kan fremgå, så må der en uhyre moralsk ophidselse til for ad den lovlige ordens vej at nå målet og omstyrte en forfatning, som man selv har givet og fordrive repræsentanter, som man selv har valgt, og sætte én en ny tingenes orden i deres sted.

Denne ophidselse, som under en voldsom omvæltning frembringes ved nogle rygende blodsdråber, denne afgørende tilskyndelse opnår folket ad fredelig vej kun derved, at det selv på grundlag af en falsk beskyldning begår den første uret, og derpå – i henhold til den gamle erfaring, at den, der har begået forurettelsen forfølger den forurettede part med et stadigt voksende had; – ikke mere hviler, før den sidste anstødssten er

fjernet, og det har erobret den nye retsgrund, som er målet for dets higen.

Men heller ikke til en sådan hovedanklage, der under gemytternes forhåndenværende, almindelige ophidselse ville have været tilstrækkelig, kunne man finde nogen passende grund. For der lå i al denne gærende misfornøjelse, bag alle disse utilfredsstillede ønsker intet spørgsmål om uærlighed eller bedrag over for folket, men kun et spørgsmål om reformer, hvis betimelighed og hensigtsmæssighed man bestred.

Men da nu et folk, eller en republik, når den med vold og magt vil sine førere og ledere til livs, aldrig i længden er i forlegenhed for en grund og altid forstår at finde nye midler, så tog man sluttelig sin position overfor selve de forhadte personer og sagde: Jeres ansigter behager os ikke længere.

Dette skete i kraft af en sælsom, dæmonisk bevægelse, der gemte mere angst og forfølgelseskval i sit skød end mangen blodig revolution, skønt der ikke blev krummet et hår på nogens hoved og ikke vankede så meget som en ørefigen.

Først begyndte man med at håne nogle temmelig ubetydelige personer for deres optræden på et eller andet punkt, gik derpå over til at angribe og prisgive andre, der spillede en mere betydningsfuld rolle, på grund af nogle halvt latterlige, halvt uskyldige småsvagheder, som man karikerede. Man blev grebet af en almindelig spotte- og forfølgelsessyge, som stadig antog større og større dimensioner, der uddannede sig formelige anførere og virtuoser i denne fordrejelsens og latterliggørelsens kunst, og snart forvandledes den lystige spot til den sorteste bagtalelse, der rasede landet over, udpegede visse familier til

sine ofre, og som snart slæbte privatlivets forhold ud på torve og gader.

Når nu disse ofre var æltet ind i en dej af alskens opspind og latterliggørelse af legemlige lyder og særheder ved deres personer, oftest blot nogle kejtede manerer, og når deres autoritet således var omstødt, så tillagde man dem pludselig visse hemmelige, for længst begåede forbrydelser, en afskyelig livsførelse, en lavhed i tænke- og handlemåde, der fik sit rette relief fra den anseelse, de hidtil havde nydt, og således fremtrådte dobbelt grelt og frastødende. Og ganske vist måtte disse sigtelser for bestemte forbrydelser, der straks fremkaldte en sand syndflod af kriminalprocesser, opgives ved det første anskrig af de pågældende, hvorved man dog ikke undertrykte et betydningsfuldt smil; men den fremkaldte uvilje blev dog ved at klæbe ved de udpegede personer og allehånde løse og ansvarsløse rygter vedblev at summe i luften og vandt yderligere i styrke ved de angrebnes rådvildhed, og der opstod under den almindelige skræk og uvilje en formelig straffefrihed, især da enhver proces begyndte at blive en fest for forfølgerne og blev hilset af dem med de frygteligste trusler.

Og således samledes deltagerne i denne bagvaskelsens og mistænkeliggørelsens rigsdag sammen fra alle smuthuller og kroge. Folk, hvis egen fysiognomiske beskaffenhed, handel og vandel havde været vel skikket til at gøre dem selv til genstand for denunciation, uvilje og offentlig spot, skubbede sig frem i forreste række og gebærdede sig som formelige hertuger i bagtalelse og smædekunst, og jo mere dette spektakel tog til, desto tavsere og spagfærdigere blev de forhånede. En forslidt trivialitet blev af disse ordgydere udslynget som et frygteligt

projektil imod modstanderne. Hvis blot en hundrededel af disse beskyldninger var sandhed, sagde man, så ville det være nok til at fælde dem! Men derved tænkte man intet øjeblik på, at enhver af dem jo måtte bære en sådan hundrededel på sine skuldre, hvis ansvaret skulle måles rigtigt ud.

Foruden de store og ansete blev også mangen unavnkundig sølle fyr overfaldet og tilintetgjort i sin beskedne afkrog, hvorved der opstod en ynkelig skrigen og skrålen som af en høne, der i nattens mulm og mørke bliver overfaldet og fortæret af en blodtørstig mår. Eller et par af hertugerne blandt disse vilde dyr overfaldt til en afveksling hinanden indbyrdes i et afsides rencontre, og vendte med sønderreven pels og blodige snuder tilbage til den almindelige rigsdag, uden at dette mellemspil i nogen måde havde skadet deres anseelse dér. De slikkede hinandens forrevne skind og begyndte frækt forfra med de gamle historier.

Hele denne trafik var så ny og af en så ejendommelig beskaffenhed, at historiedyrkeren ikke formåede at finde noget at sammenligne den med, skønt dog historien ikke mangler eksempler på, at en statsforandring eller udvidelse af friheden er fremgået af en uretfærdig anledning og usandfærdige påskud.

Mænd, der i deres afklædte tilstand befandt sig midt i tumulten og forfølgelsen, så sig pludselig blive forladt af gamle venner, der mistænksomt og tvivlende lyttede til deres uskyldsforsikringer, uden at det derfor gik dem selv et hår bedre.

Andre, der havde kunnet tale et myndigt ord, tav stille for ikke at udsætte sig for en infam bagvaskelse overfor deres

forlovede eller hustruer, og andre tav af bekymring for deres umyndige børns fred og uskyldighed. Mangen en følte sig inderligt taknemmelig mod Forsynet, når han betænkte, at denne eller hin menneskelige skrøbelighed, som han vidste sig i besiddelse af, netop kunne have afgivet et udmærket angrebspunkt for ulykken og holdt sig så stille som en mus. Og tæt ved ham stod en notorisk skurk, der dog var for berygtet til at kunne slutte sig til korshæren, og afventede i dybeste stilhed med stikkende øjne, hvordan det vel ville gå ham. Også han blev skånet, ikke blot fordi han som en durkdreven kæltring var frygtet af de professionelle bagtalere, men også fordi denne mærkværdige bevægelse, al dens tilsyneladende hensynsløshed til trods, dog respekterede en vis økonomiens lov og ikke forlangte noget offer, der ikke strengt taget var den i vejen.

For øvrigt var der ingen mangel på sådanne tegn, hvoraf det lod sig slutte, at man ikke ganske manglede bevidstheden om, at det hele blot var en eneste stor, lidt grovkornet spas. For mens disse samfundsrevsere ikke tog i betænkning at fremstille landet for hele verden som undergravet i bund og grund og fordærvet af moralsk slethed, så fik det egentlige, underjordiske lag af nederdrægtighed, som ikke fattes i noget land, uhindret lov til at brede sig og fortsætte sin skjulte tilværelse, hvor det ikke selv trængte sig frem for lyset for også at komme med til rigsdagen og hjælpe med til at udplyndre den forhadte ærbarhed. De aktive løgnefabrikanter lignede landsbyernes traditionsmæssige sladdertaske deri, at de i deres humor anså det for en selvfølge, at enhver troede så lidt eller meget af det, som han ville, og at de, som de valgte til skive, heller ikke tog dem spøgen alt for ilde op.

Men denne opfattelse lå ikke for Jukundus. I den sindsstemning, han befandt sig i, var han dobbelt oplagt til at tro alt, selv om han ikke allerede ved selve sin naturs ejendommelige forudsætninger havde været anlagt på det. Mens han nu allerede var blevet noget forsigtigere i forretningsforhold, traf denne bevægelse ham så uforberedt som et barn, og han troede enhver skændighed, man fortalte ham, som det kunne været et evangelium, højst forundret over, at sligt havde kunnet lade sig gøre, og over alt, hvad der kunne foregå i en republik.

Hans nærmeste medborgere, seldwylerne, havde fra første begyndelse af hilst disse begivenheder som indledningen til en ny guldalder. De kunne ikke tænke sig nogen større fornøjelse end at være med til at gøre kål på og udle så mange storheder, der nu så længe havde villet gøre sig bedre end andre folk, og at se dem blive godt lange i ansigtet var en ny velkommen anledning til en hjertelig latter. De deltog ganske vist ikke i opdigtelsen af alle de afskyeligheder, man tillagde sine modstandere, men var så meget virksommere, hvor det gjaldt om en klapjagt på allehånde latterligheder. Der kom stadig så vel enkeltmænd som hele selskaber af dem til hovedstaden for at se, hvad nyt der var på færde og deltage i bevægelsen, hvis bølger for hver dag gik højere. Da Jukundus var deres første mand, så gjorde de ham til deres anfører, og han skred nu i dyb alvor foran de leende og uafladeligt pimpende seldwylere, sørgmodig og bekymret, men samtidig besluttet og hævntørstig.

For han havde aldrig før set verden i dette lys, og han var til mode, som om foråret for bestandig var flygtet fra jorden, og

kun en grå, hed, trøstesløs sandørken blevet tilbage, og det syntes ham, som om han fjernt ude i horisontens dis så sin kones skygge langsomt blegne hen og forsvinde. Og når han i klubberne og ved folkemøderne, foruden de håndfaste og bekendte agitatorer, traf sammen med alle slags fyre, der var krøbet frem af mørke kroge og smuthuller, og som nu med snavsede hænder søgte at aftvætte deres mangeårige fornedrelse i den almindelige syndflod eller bestræbte sig for at rive alt, hvad der ragede en smule op i samfundet, ned til sig ligesom med brandhager, så mærkede han nok, at det ikke ligefrem var konsistorialråder, der trykkede ham i hånden. Men han var mest tilbøjelig til at føle en dyd medlidenhed med slige helgener, som han anså for ofre for en verdensorden, som han heller ikke selv mente at stå i nogen synderlig taknemmelighedsgæld til. Ligesom den hellige Elisabeth viste en afgjort forkærlighed for urenlige, syge stakler, ja endog lagde sig i en seng, hvori en spedalsk havde ligget, således følte også Jukundus en vis ømhed for sine skurvede brødre og sås dagligt sammen med folk, som han tidligere næppe ville have rørt ved med en ildtang.

Og alt dette gjorde han på et tidspunkt, da bevægelsen allerede var nået ud over den første kaotiske gæring, da folket allerede havde begyndt at udskille dette bundfald af bevægelsen for at styre lige løs på målet og fæstne sine nyindvundne rettigheder, ligesom man frembringer strålende farver og vellugt af mørke stoffer og smuds, som derpå kastes på møddingen. Han lagde næppe mærke til, at disse stakkels plebejere allerede blev skubbet til side, og da det gik op for ham, blev han på ny grebet af medlidenhed med disse stakkels

profeter, der nu igen skulle bedrages for deres andel i byttet. Og det hjalp intet, at nogle mere drevne seldwylere gav ham et vink om, at bagvaskerne og æreskænderne ikke mere var på mode, at man nu skulle holde sig til det rent politiske og statsmandsmæssige, og advarede ham mod at kompromittere sig. Man ville nu igen behøve en stat med fast organisation og æresposter, hvor man ikke kunne mænge sig med løgnere og sjofelister. Han troede imidlertid på sine fattige og tilsidesatte sandhedsvidner og ikke på hine kloge rådgivere.

For at give sit mod et offentligt vidnesbyrd og vise, at han beskyttede dem, indbød han en dag et smukt udvalg af disse venner til et festmåltid, som han havde bestilt i et offentligt lokale, og beværtede dem så flot, at de kom i et rigtigt perlehumør.

Forulykkede lommeprokuratorer, utro eller straffede bestillingsmænd, bedragerske agenter, forsømmelige købmænd og fallenter, miskendte spasmagere og humbugister, kort sagt svindlere af alle slags, sad bænket omkring ham og jubilerede og sang, som om tusindårsriget allerede var kommet. Men jo lystigere de blev, desto alvorligere blev Jukundus, og der var ikke den fjerneste antydning af et smil på hans sørgmodige ansigt. Han mindedes hine dage, da han også havde været glad og fornøjet og uden videre refleksion havde glædet sig ved livet, og alt det var nu forbi! Da nu vinen mere og mere løsnede de glade bordfællers tunger og gjorde det af med den sidste rest af omtanke, begyndte de at drøfte deres oplevelser og bedrifter og at fortælle hver især om den uret, der var ham vederfaret. Men snart begyndte den ene at modsige den anden, en tredje blandede sig i sagen, en fjerde udbad sig nærmere forklaring og

en femte faldt ham i flanken, hvorved der opstod en forvirret larm med gensidige bebrejdelser og udfordringer, og det viste sig nu for den uhildede tilhører, at det hele drejede sig om et vidtløftigt og højst indviklet sammensurium af smålige og lidet glorværdige mellemværender. Og formedelst disse udskældte de hinanden gensidigt for de største lømler og æsler og alt dette i en så broget forvirring, at hvis man i lighed med princippet for de chladniske klangfigurer Note 2) havde kunnet frembringe et synligt billede af det, så ville dette være blevet det skønneste brysseler kniplingsmønster eller det nysseligste genueser sølvfiligranarbejde, så vidunderlige og mangfoldige er Guds værker.

Jukundus bestræbte sig for at forstå og oprede dette væv, tilskyndet dertil først af kærlighed og derpå af forundring, og hans ansigt blev stadig alvorligere, jo mere han blev overbevist om sin hidtidige lettroenhed. Men da al denne hurlumhej og dette skænderi på kryds og på tværs stadig antog en mere højrøstet og truende karakter og allerede hist og her begyndte at gå over til håndgribeligheder, idet flere par havde fået hinanden fat i kraven eller trak hinanden i skægget uden dog derfor at rejse sig fra deres plads ved bordet, så valgte den kloge feltherre et sikkert middel til at besværge det overhængende uvejr. Han lod hurtigt bordet dække med et nyt måltid, som var blevet holdt i beredskab, bestående af en simpel men rigelig salat, tilberedt af oksefødder, af bønner, kartofler, løg, sild og ost. Næppe opdagede de stridende parter disse rariteter, før de beroligede sig og beredte sig til et fælles angreb på maden, et angreb, der foregik i den dybeste tavshed, en tavshed, der først blev brudt, da alt var fortæret til sidste bid.

Men derpå fulgte en almindelig festlig forsoningsakt, som efter et religiøst kærlighedsmåltid, og alle udtømte sig i bitre beklagelser over det vanvid, der havde forledt dem til at angribe hinanden indbyrdes, og det på en tid, da enighed netop var i så høj grad nødvendig.

Man blev snart enige om, at det var langt bedre igen en gang at holde dom over en af folkets fjender og undertrykkere og at åbne en lystig jagt på en sådan. For endnu gik mangen sådan fræk og ustraffet omkring, mens andre dukkede hovedet i den indbildning, at uvejret da nok ville trække over. Men det var nu på tide at drage sådanne frem for lyset, og det var på tide på ny at jage dem en gavnlig skræk i blodet.

Man enedes da om grundprincipperne for en sådan samlet optræden og gik derpå over til at udpege de enkelte ofre, som man ville skille ved deres lykke og borgerlige ære. Man havde snart vedtaget navnene på to eller tre sådanne personer, som ved en eller anden lejlighed var kommet en af selskabet i vejen og derfor var genstand for hans had. Men da man nu skulle til at aftale, hvorledes angrebet skulle iværksættes, og hvilke svage sider og forbrydelser man særligt skulle udpege hos de pågældende, kørte forhandlingerne fuldstændig fast, enten fordi opfindsomheden ikke længere var tilstrækkelig livlig, eller fordi de forsamledes naturlige klogskab på dette langt fremskredne tidspunkt var en smule omtåget. Efter at en mængde urimelige og intetsigende forslag var blevet fremsat og forkastet, var der til sidst én, der udbrød: "Der bliver ikke andet før, end at vi igen må ty til Oliemutter!"

Jukundus, der lyttede med stadig voksende opmærksomhed, spurgte om, hvem eller hvad Oliemutter var. Man forklarede

ham, at det var en gammel kone, som man havde opkaldt efter den bibelske enke med den uudtømmelige oliekrukke, fordi hun lige så lidt blev læns på gode råd og ondskabsfulde historier, som den anden på olie. Når man troede, at der ikke var det allermindste at udsætte på et menneske, så kunne denne kone, der boede i en afsidesliggende hytte, dog altid presse en lille dråbe fed olie frem, der var nok til at tilsøle hans gode navn med, og hun forstod den kunst på få dage at sprede et rygte over hele landet.

Jukundus tilbød at påtage sig denne mission og at gå til den gamle Oliemutter, hvilket med akklamation blev ham tilstået. Han lod sig tydeligt opgive navnene på de ofre, som skulle falde. De var, efter hvad der var ham bekendt, skikkelige folk, som ikke havde givet synderligt stof til folkesnak, og han optegnede dem omhyggeligt i sin lommebog.

Derpå bestilte han en ny ladning vin før at opildne selskabet til fortsat meddelsomhed og lænede sig sukkende tilbage for at høre på.

Men herrerne var nu trætte af det alvorlige arbejde og mere oplagte til at synge, og de sang nu meget højrøstet første vers af alle mulige sange, som de kendte.

Den sal, de befandt sig i, var stor, men meget lav, havde kun sparsomt lys og var udsmykket på en besynderlig måde. For værten havde ved en auktion i et større hus købt et aflagt tapet og betrukket sin sal med det.

Dette tapet forestillede et storslået og sammenhængende schweizerlandskab, der løb rundt om alle fire vægge, og frembød et bjergparti med snetinder, alper, vandfald og søer. Men da den sal, dette prægtige tapet oprindelig var bestemt for,

havde været en halv gang så høj som det lokale, det nu var anbragt i, så havde man også kunnet betrække loftet dermed, således, at de vældige bjergkolosser, nemlig Jomfruen, Munken, Eigeren, Wetterhorn, Schreckhorn og Finsterarhorn var bøjede om på midten og nu stak deres snehvide hoveder sammen på midten af det lave loft, hvor de dog var blevet noget sværtet af lampeos og tobaksrøg. På væggene derimod tronede de grønne alper, oversået med røde og hvide køer og dybere nede strålede de blå bjergsøer, hvorpå sejlede skibe med brogede vimpler, på hotellernes altaner så man herrer og damer spadsere i blå frakker og gule kjoler og med høje, gammeldags hatte. Man så også hele kompagnier af soldater med hvide bukser og smukke chakoter. På fløjmanden i en af de snorlige rækker var den venstre, rødmossede kind af tapettrykkeren blevet anbragt lidt udenfor sin rette plads, hvilket den kommanderende oberst med sin trekantede hat og udstrakte arm netop syntes at udtale sin misbilligelse med. For den lille, røde plet, der svævede halvvejs udenfor den tomme kindflade, så ud som jordskyggen, der ved en begyndende måneformørkelse træder ud af måneskiven.

Og rundt om hele dette malede landskab, i højde med hovedet af en siddende mand, drog der sig et mørkt bælte af stamgæsternes fedtede hoveder, som i tidens løb havde gnubbet sig mod væggen.

På en gang opdagede en bleg fyr, der fortrinsvis blev betegnet som idealisten i denne kreds, det malede fædreland på tapetet, der for øjeblikket lå i et natligt halvlys, og benyttede straks sin opdagelse til en ildfuld skåltale for det herlige, dyrebare, skønne fædreland, der her som et snævrere hjem omsluttede dette

vakre samlag af edsforbundne. Og da også disse fattige – fattige i ånden så vel som på lykke – elskede fædrelandet, så fandt denne udtalelse højrøstet genklang, og man istemte straks alle mulige bekendte fædrelandssange. Kun nogle få trevne personager lod sig ikke anfægte af den almindelige begejstring, og da de netop sad og spiste sild, så slyngede de behændigt sildesjælene [Note 3)] op mod de evige gletsjere der hang over hovedet på dem, så at de klæbede sig fast og blev hængende der.

Derover blev nogle af de tilstedeværende i høj grad forarget, og den idealistiske taler foreholdt urostifterne deres uværdige tænkemåde og lave opførsel og udråbte, at de havde kastet fædrelandet deres sildesjæle i ansigtet og besmudset de rene alpetinder. Men det lo de kun ad og råbte: "Selv sildesjæl!" så at der til sidst blev en frygtelig larm og spektakel.

Jukundus sænkede hovedet mod sine arme, som han havde lagt på bordet, og sukkede dybt.

Men nu hørte man midt i larmen en forhenværende nodemesters tynde fistelstemme, idet han gjorde et forgæves forsøg på at synge den sang, som Jukundus havde sunget på vejen gennem skoven, den gang de drog til sangfesten. Til sidst erindrede sangeren sig slutningsordene og stemmede nu i med hvinende stemme:

"I skovens luftigfriske haller
skal hjertet banke frit og let,
og dér hvor fædrelandet kalder,
er glæden ren og uden plet!"

Da kom Jukundus til at tænke på hin skønne og lykkelige dag, da han havde set Justine for første gang, og han skjulte sit

ansigt endnu dybere i sine hænder og holdt kun med møje sine tårer tilbage.

Imidlertid tænkte også Justine med voksende længsel på den dag, da hun først havde mødt Jukundus, og hun havde gerne opsøgt ham og gjort sin uret god, når kun ikke forholdene altid havde stillet sig hindrende i vejen. Først og fremmest var hans tilslutning til folkebevægelsen og hans besynderlige kammeratskab med de mest forlorne subjekter en uoverstigelig hindring; for hele hendes familie og bekendtskabskreds stod på den modsatte side og nærede den dybeste foragt for folkebevægelsen.

Hun havde derfor, for at holde sine tanker beskæftiget og berolige sit sind, med fornyet iver kastet sig over en mængde velgørenhedsanliggender, som præsten stod i spidsen for, og havde endog udstrakt sin virksomhed til rent verdslige formål. Hun blev bestyrer for en mængde forskellige selskaber og sled nu en masse godt fodtøj, som hun lod sy af et solidere materiale, end hun tidligere havde brugt, da hun stadig måtte færdes på gaden fra skole til skole, fra hus til hus og fra møde til møde. Ved alle ceremonier og forhandlinger, offentlige foredrag og års- eller stiftelsesfester kunne man se hende på en af de forreste bænke, og dog bragte alt dette hende ingen ro, og man så ikke det svageste spor af et smil på hendes blege ansigt. Ja, hendes rastløshed drev hende endog til at indmelde sig på ny i en musikalsk forening, hvor hun ikke havde sat sin fod i mange år, og hun deltog i sangen med alvorligt ansigt, og velklingende stemme, men uden selv at føle den ringeste opmuntring ved det. Lægen begyndte endog at blive betænkelig, og mente af

hendes stemmes melodisk vibrerende klang at kunne slutte til en begyndende brystsyge og anbefalede hendes omgivelser den yderste forsigtighed.

De indså nok, hvad der fejlede hende, men vidste ikke, hvordan de skulle hjælpe på det, og skulle snart selv komme til at trænge til hjælp; for en skæbnesvanger krise ovre hinsides Atlanterhavet brød ind over handelsverdenen og gav også det Glorske hus, der syntes at være så grundmuret, så voldsomt et stød, at det nær var styrtet omkuld, og kun med yderste nød holdt sig på benene. I løbet af fire uger faldt ulykkesbudskaberne slag i slag og fyldte familiens nætter med søvnløshed, morgenerne med frygt og de lange dage med uafbrudt bekymring. Store oplag af varer lå nu værdiløse hinsides oceanet, alle fordringer var så godt som tabte, og den opsamlede formue svandt fra time til time sammen med de værdipapirer, den var anlagt i, så at der til sidst ikke var andet tilbage end grundbesiddelsen og en lille familiekapital, der var anbragt i landejendomme. Men også disse rester måtte ofres for at efterkomme deres egne forpligtelser, som i selve det kritiske øjeblik meldte sig med fuldt eftertryk fra alle mulige sider.

Mændene regnede og regnede og førte uophørligt nat og dag lange dæmpede samtaler, og ordenen i huset var helt forstyrret. Tjenestefolkene arbejdede uden anvisning og tilberedte maden, som de plejede; men ingen spiste noget af den eller vidste, hvad han spiste. Urene løb ud og blev med sorg trukket op efter at have stået hele dage. Man måtte da stykke sig en tidsregning sammen, ligesom man i mørke tænder et lys ved et andet for at kunne se. Nogle kattekillinger, som lige indtil den dag, da

ulykken indtraf, havde leget i huset og været såvel gamle som unge til stor morskab, forsvandt nu pludselig fra skuepladsen og trak sig ængsteligt tilbage til en krog med deres spilopper og sirlige krumspring, og da der efter en rum tids forløb igen begyndte at komme nogen ro i gemytterne, og forholdene i huset begyndte at vende tilbage til den gamle orden, undredes alle over, at kattene lige for deres øjne på en gang var blevet så store.

Da det hed sig, at familien ikke ville beholde en daler tilbage, når husets ære var reddet og al gælden betalt, men ville være henvist til at begynde forfra på bar bund, blev fru Gertrud, stauffacherinden, overfaldet af en skælven over hele kroppen, så at hun måtte sætte sig ned.

Justine derimod, som hele sit liv havde næret en levende frygt for fattigdommen, greb straks tanken om selvhjælp. Hun ville straks drage ud i verden og ved hjælp af sine kundskaber sørge ikke blot for sig selv, men også for sin fader og moder, og hun udkastede i feberagtig hast de eventyrligste planer. Men nu havde hendes moder imidlertid fået sig samlet og erklærede, at hun ville gøre fordring på en betydelig del af formuen som sin medgift for således at frelse huset og muliggøre dets fremtidige beståen. Mandfolkene skulle da akkordere med kreditorerne, som man næsten altid gjorde ved slige lejligheder.

Men disse svarede med en mismodig hovedrysten og erklærede, at det kunne og ville de ikke gøre; så ville de hellere finde sig i fattigdommen og udvandre til et andet land, hvor de kunne arbejde dag og nat for at tjene sig op forfra.

Men stauffacherinden havde nu fået sin sædvanlige selvtillid og veltalenhed tilbage. Hun forsvarede sin mening og viste ved

flere eksempler, hvordan slige storme ofte var klaret ved en sådan besindig optræden. Huset kunne endnu reddes, og siden ville man kunne klare enhver rimelig fordring.

Den hele affære var jo dog endnu en familiehemmelighed. De talrige arbejdere vedblev ganske som før at bringe deres vævede tøjer og at få så vel deres løn som nyt arbejde, fordi man ængsteligt udsatte afgørelsen fra dag til dag. Og for hver dag, der gik, blev mændene mere vaklende i deres samvittighedsfulde forsætter, hvorved de alene kunne bevare deres virkelige frihed og blive i stand til at møde hele verden med åben pande. Allerede var stauffacherinden i begreb med at trænge igennem med sit forslag, og hun nærede den faste overbevisning, at hun var i sin gode ret, for hun ejede en privat formue. Men da steg de gamle ned fra deres bjerg for at give deres ord med i laget og hindre et sådant arrangement. Den gamle mand, der altid selv havde hængt meget ved ydre besiddelse, var så betaget af den ulykke, der var vederfaredes børnene, at han næsten ikke kunne tale. Han satte sig hostende ned på en stol og gav bedstemor et tegn, at hun skulle gøre det.

Hun lagde et lille bundt panteforskrivninger fra sig på bordet og sagde, at det var alt, hvad hun kunne bidrage til at redde deres gode navn, men alle gældsposter måtte betales, og der måtte ingen hokus-pokus foretages med konens formue. Hun talte i så veltalende og kraftige udtryk, at hun selv med sit hvide hovedtøj syntes at være den rette stauffacherinde, og at Gertrud grædende stillede sig hen ved vinduet.

Den gamle skændte på hende før hendes forsagthed; men da hun tilfældigt så sig om i det velmøblerede værelse, hvor hele familien just befandt sig, og opdagede, at klaveret og

konsolbordet var dækket med et tykt lag støv, gav hun sig straks til at tørre dem af med et lommetørklæde.

Familien bestemte sig da til denne korrekte, mod sig selv strenge forholdsregel, og bevarede således sin hjertefred og anseelse. Grundbesiddelsen blev pantsat, og der skete ingen standsning i forretningen; men for øjeblikket var alle familiens medlemmer så fattige som kirkerotter, og ingen af dem havde en franc til overs at anvende til noget unødvendigt eller på at tilfredsstille et liebhaveri.

Dermed bortfaldt også Justines hele glans og den overordnede rolle, hun havde spillet i kirken og samfundet, og hun trak sig stille og ydmygt tilbage i ubemærkethed. Men hun kunne ikke finde sig i denne tomhændede tilværelse og skaffede sig derfor, som fattige damer har for skik, alle slags fine kvindelige håndarbejder for den fine dameverden for således at tjene sig nogle lommepenge. Hun tænkte mindst på, at hun derved tog brødet ud af munden på den fuldstændig ubemidlede enke og den forældreløse unge pige, der ernærede sig på samme kummerlige måde, for således at tilfredsstille sin egen lyst til vinding. Og jo mere de beskedne pengesummer forøgedes, som hun således tjente, desto ivrigere og flittigere blev hun ved arbejdet, som hun med sin energi og dygtighed kunne overkomme en sådan mængde af, at de folk, som bestilte og solgte disse arbejder, havde møje med at skaffe hende tilstrækkelig beskæftigelse og måtte tage arbejdet fra andre.

Den stadige beskæftigelse var hende så meget kærere, som hun under arbejdet kunne fordybe sig i eller adsprede sine tungsindige tanker og overveje de svage forhåbninger om en mulig tilbagevenden af lykken. Moderen, der var medvider i

hendes hemmelighed, havde først i sin stolthed bekæmpet hendes plan; men da hun gennem Justines erhverv også selv fik midler til at bestride mange småudgifter, som hun ikke længere turde dække af mandfolkenes surt fortjente skillinger, føjede hun sig villigt i datterens vilje.

Men hendes fader og brødre blev til sidst opmærksomme på det; de undrede sig over, hvad der egentlig blev af alle de hæklede og strikkede arbejder, som Justine forfærdigede, og kom til sidste på sporet af hemmeligheden. På en tid, da de selv underkastede sig alle mulige afsavn, og havde solgt deres vogne, luksusheste og alt sligt, ville de dog ikke have at det skulle hedde sig at de ikke mere formåede at sørge for et par kvinder, og de fandt det usømmeligt, at disse selv gik ud og søgte arbejde, på samme tid som fattige arbejdersker søgte og fandt arbejde i deres forretning.

Der blev derfor sat en stopper for denne Justines virksomhed, og hun fik ordre til som tidligere at tilfredsstille sine fornødenheder af den fælles kasse og ikke pålægge sig nogen tvang; hun vidste jo, at der ikke var noget kniberi i så henseende. Men Justine kunne i den febrilske tilstand, hun var i, ikke ret berolige sig ved denne afgørelse. Hun blev mere og mere overvældet af et sygt begær efter selvstændighed, der som en feber har grebet kvinderne i vor tid, måske som følge af den almindelige usikkerhed, mændene har indført på alle områder. Hun grundede længe og undfangede til sidst den plan, at hun ville søge sig et erhverv som lærerinde i en anden by. Og når hun derved tænkte på hovedstaden med dens talrige skoler og undervisningsanstalter, så ledes hun også dertil af et stille håb om snarere at gense sin mand dér end i sine forældres hus,

hvor man nu fældede en hårdere dom over ham end tidligere, selv om det var dem bekendt, at det nu gik ham godt.

Aldrig så snart havde hun fattet denne plan, før hun satte sig i bevægelse for at udføre den, og begav sig til præsten for at indhente hans råd og hjælp. Først på vejen til præstegården faldt det hende pludselig ind, at præsten, der tidligere havde været deres husven, ikke mere havde vist sig hos dem, efter at ulykken havde ramt dem, og at heller ingen havde savnet ham eller tænkt på at henvende sig til ham og søge trøst hos ham.

En kold gysen gennemfo'r hende, da det nu yderligere gik op for hende, at det var flere måneder, siden hun selv havde været i den af hende selv udsmykkede kirke. Først standsede hun uvilkårligt et øjeblik for at klare sig disse forhold; men det lod sig ikke gøre i en hast. Så gik hun videre med fordoblet fart, som om hun håbede på den måde at vinde lys i sagen.

I præstegårdens have traf hun præstens kone, en temmelig ubetydelig dame, der i al ro og mag gik og plukkede persille, og hørte af hende, at pastoren netop var kommet hjem fra et besøg hos en døende og ikke befandt sig ganske vel. Dog kunne Justine frit gå ind, hendes besøg ville ganske sikkert glæde ham. Hun skyndte sig da ufortøvet at gå ind, og efter først, som hun plejede, at have banket kraftigt på døren til hans studerekammer, trådte hun rask ind.

Han sad udmattet og bleg i sin lænestol og støttede sit hoved i den flade hånd. Da han drejede sig om og rejste sig fra stolen, syntes det hende, at han var kommet til at se mager og lidende ud.

"De ser," sagde præsten, efter at han først havde hilst på Justine, "at det heller ikke er synderlig bevendt med mig, og det

kan forklare Dem, hvorfor jeg ikke har ladet mig se så længe. Jeg er i virkeligheden havnet på det samme hospital som De og Deres!"

Da Justine forundret udbad sig en nærmere forklaring, fortsatte han: "Jeg har villet slå kapital og spidsede derfor øre, når jeg kom i huset hos Dem og mærkede mig, på hvilken måde De anbragte Deres pengesummer; jeg noterede de handelspapirer op, man ventede sig det største udbytte af, og har i al hemmelighed efterabet de operationer, som jeg så Deres brødre foretage, idet jeg benyttede min kones beskedne formue til det; og fra det øjeblik, da det anede mig, at huset Glor var rystet, vidste jeg også, at jeg selv havde tabt alt og forødt og bortspillet min hustrus og hendes børns arv. Hun ved det endnu ikke, og jeg tør ikke omtale det for nogen, hvis jeg ikke vil vanære min stand. Men overfor Dem, da De nu tilmed så uventet trænger ind på mig, må jeg udtale mig!"

Justine blev forfærdet. Dette nye tab voldte hende oprigtig ærgrelse og fortrydelse, og hun sagde derfor lidt uvilligt: "Men hvad i al verden har dog tvunget Dem til at kaste Dem ind i handelsspekulationer, når De sidder i et præsteembede med gode indtægter?"

"Jeg sagde Dem," svarede præsten sørgmodigt, "at jeg ikke tør kompromittere min stand ved tilståelsen af min lastværdige dårskab. Og egentlig tilhører jeg ikke mere denne stand, jeg har vendt mig fra den med mit hjerte, og det var just grunden til, at jeg ville prøve på at skabe mig en formue for at kunne leve uafhængigt. Siden den ulykkelige aften, da jeg diskuterede med Deres mand, har jeg gået om med en tvivl i hjertet, som jeg forgæves søgte at snakke mig fra og at overdøve. Jeg så, hvordan

Jukundus tog alle sine ulykker og sin modgang op med den rette religiøse tålmodighed og blev ved at føre et pletfrit og ulasteligt liv, og jeg kunne ikke undlade at overveje og prøve alt, hvad jeg selv med hensyn til sagens moralske side i år og dag havde undladt at gøre. Jeg indså da, at jeg ikke mere levede religiøst eller kristeligt og ikke mere var nogen ret præst!

Jeg måtte tilstå for mig selv, at jeg i mange år, når jeg var i enrum med mig selv, ikke havde følt den ringeste lyst til at lade mine tanker dvæle hos den korsfæstede mand, hvis navn mit embede var opkaldt efter, og ved hvem jeg havde mit livsophold, og at mit hjerte og alle mine tanker kun hang ved denne verden og dens goder, i det højeste måske ved dens besværligheder og pligter, men uden at en personlig andagts svageste gysen eller den mindste frygt for den, som vi håndværksmæssigt forkyndte som vor herre og frelser, nogensinde havde grebet mig ved nat eller dag.

Og når jeg dog en enkelt gang uden embedsmæssig foranledning i en ensom time mindedes denne Kristus, hvis hellighed jeg officielt lovpriste i de højeste udtryk, så var det mere som en nådig beskytter, der tager sig af en sølle, fattig djævel og i fortrolighed siger til ham: Du gør ingen ulejlighed, kære!

Og endelig følte jeg, at jeg, uden selv ret at vide af det, var blevet en behagesyg og blomstrende ordgyder, at jeg, når jeg ikke havde den gyldne nøgle i form af et virkeligt åbenbaret gudsord, ikke forstod mere af mine medmenneskers hemmeligheder, og ikke havde mere magt over deres sind end et barn, ja at jeg på grund af halvheden og dobbeltheden i mine

ord, selv over for et barn befandt mig i en højst usikker og pinlig stilling.

Jeg begyndte at skamme mig over det tankeløse bifald, man omgav mig med. Desuden var det mig på grund af håndværket en umulighed at komme til klarhed over mit eget indre og drage omsorg for min egen sjæls fred, fordi disse interesser ikke ville lade sig forene med al den højrøstede, udvortes travlhed og de krav, min stand stillede til mig, og derfor besluttede jeg at forlade den og hænge min falmede reformatorfrakke på pulterkammeret.

Dette er nu blevet mig umuligt, i det mindste for øjeblikket, fordi jeg under min stræben efter at erhverve mig en formue, endog har sat den smule jeg ejede til, og således nu fuldstændig fattes midler til med nogen sikkerhed at kunne grunde mig en eksistens."

Justine sad som forstenet. Hun var kommet for at hente råd og bistand, og så nu igen en af sine støtter vakle og et formentligt livsindhold opløse sig og forsvinde. For nu faldt det pludselig som skæl fra hendes øjne, og hele sammenhængen blev hende klar, og hun forstod, hvorfor hun i sin ulykke ikke en eneste gang var faldet på at søge den kirke, hvis brogede udsmykning hun selv havde besørget. Hun følte ligesom en tung, smertelig trykken for brystet; men hun kunne dog ikke give sig hen til denne følelse, fordi der nu blev stillet et stærkere krav til hendes medlidenhed, da præsten brast i tårer og sagde:

"I dag har jeg haft den bitreste skuffelse, jeg endnu har lidt, jeg er blevet vist bort fra et dødsleje. Det var et sejlivet, gammelt fruentimmer, der i mange timer har ligget og kæmpet med døden, men i sin egensindighed håber hun at skulle gense sine

børn, i særdeleshed sin ældste søn, der er død i den yderste elendighed. Jeg kommer derhen adspredt, fordybet i mine egne bekymringer, og står just i begreb med at fremsige en af mine af mig selv forfattede, og, som De ved, noget panteistiske bønner ved dødslejet, da hun pludselig retter et spørgsmål til mig angående visheden af det evige liv, og da jeg svarede hende med en meget ubestemt og svævende udvikling, vender den døende mig ryggen, og de omstående med lægen i spidsen fører mig sagte bort og anmoder mig om at ophøre med min sjælesørgervirksomhed i dette tilfælde."

Denne oplevelse berettede præsten i afbrudte ord, og ved slutningen af sin fortælling skjulte han sit ansigt i sit lommetørklæde. Han var dybt rystet, fordi ingen – heller ikke indehavere af et upopulært embede – holder af at høre, at de ikke forstår at udøve deres kald efter kunstens regler.

På den forfærdede Justine gjorde denne beretning et indtryk, som om hun havde set et bjerg styrte sammen. Hvad der havde syntes hende at hvile på klippefast grund, så hun vakle og opløse sig i flygtende tåger sammen med præstens selvtillid og ved synet af hans flugt fra templet. Hun følte nok trykket af dette uforklarlige og i sig selv ikke meget betydende omslag, som snart kunne gentage sig her og der på et hundrede forskellige punkter; men hun opfattede det ikke i dets almene betydning og følte kun en uklar smerte over det.

Forvirret og rådvild gik hun sin vej uden at omtale den anledning, der havde ført hende derhen, og uden at berolige præsten med trøstegrunde. Først, da hun var kommet udenfor på gaden og gav sig til at tænke nærmere over præstens ord og at sammenholde dem med tidligere ytringer og begivenheder,

begyndte hun ret at blive uhyggelig til mode. Det blev hende klart, at hun nu ikke mere havde nogen kirke, og idet hendes kvindelige natur og vanens magt begge gjorde deres ret gældende, følte hun sig så forladt og ulykkelig som en vildfarende bi, der i en kold efterårsnat svæver hen over det grænseløse hav. Hendes mand havde forladt hende, sin ejendom havde hun mistet og nu havde hun også tabt sit kirkelige samfund, og alt dette syntes hende næsten at veje lige så tungt som en vanærende bandlysning.

Hvor udvortes hendes kirkelighed end havde været, så syntes tabet af et kirkeligt tilholdssted og samfund hende kronen og seglet på alle hendes andre ulykker, og mærkværdigvis troede hun nu også præsten på hans ord, da han sagde hende, at det var humbug med hans tabernakel, mens hun aldrig havde villet lytte til sin mands anskuelser i så henseende, netop fordi han for hende ingen gejstlig autoritet besad.

Hun sneg sig stille hjem, og for at fordrive en times tid tog hun et strikketøj og satte sig ned med det i haven tæt ved den låge, der førte ud til gaden, ligesom for at vise, at hun levede endnu og ikke behøvede at krybe i skjul. Men hun sad bleg og stille, talte ikke med nogen, men stirrede ned på sit arbejde, mens hendes læber mekanisk talte strikkemaskerne.

Det begyndte at blive aften, ud over den stille, glinsende sø sås sejlbådene, der vendte hjem, og arbejderne passerede forbi udenfor på gaden; men Justine så ikke en eneste gang op, før en skindmager, lille, gammel kone kom slentrende møjsommeligt hen ad gaden og standsede tæt ved hende for at hvile ud og komme til vejr. Denne fremtoning havde en høj, gul stråhat på hovedet, bar et kort, rødt skørt og strømper af samme farve.

Over sin bøjede ryg bar hun en lille, hvid pose, og i hånden havde hun en stok, hvoraf det fremgik, at hun var en pilgrimsvandrer fra et eller andet sted, der befandt sig undervejs til det berømte valfartssted, der lå nogle få mil borte, oppe i bjergene.

Da Justine så, at den gamle morlille næppe mere kunne stå på sine trætte ben, indbød hun hende at sætte sig ned på en bænk. "Det vil jeg gerne, når I tillader det, smukke frue," sagde den gamle og tøvede ikke med at sætte sig ned hos hende. Hun begyndte straks at rode om i sin pose og trak et stykke brød frem, og nu begyndte hun at se sig om efter en brønd, hvor hun kunne få en drik vand til sit måltid. Da rejste Justine sig og hentede et glas god, gammel vin i huset og gav hende det, og det var en lyst at se den gamle vederkvæge sig på det.

"Hvorfor vandrer I i jer alder så ene på den hårde, solhede landevej, mens alle andre valfartende lader sig befordre med jernbane og dampskib og sidder nok så mageligt ved siden af hinanden?" spurgte Justine.

"Ih, det ville jo ikke være nogen fortjeneste og ikke noget offer for mig stakkels synder!" svarede den gamle; "de andre rejser jo nu om stunder mere for deres fornøjelse eller af nyfigenhed og forretter måske højst en gavnlig bøn på valfartsstedet. Men jeg vandrer på mine gamle fødder til den aller saligste Guds moder Maria, og således er jeg ikke blot hos hende ved hendes hellige alter, men hun følger mig på hele den lange vej hvert skridt jeg går, og holder mig oprejst, når jeg er nær ved at segne om af træthed, som en god datter støtter sin gamle, svagelige moder! Ja selv i dette øjeblik har hun ved jer hvide hånd rakt mig denne styrkende drik! I skulle blot vide,

hvor sød og god hun er, hvor smuk og strålende! Og hvilken magt og klogskab hun besidder! Hun ved råd for alt og kan alt!"

Under denne lovprisning slap den gamle morlille intet øjeblik sin rosenkrans af hånden. Justine betragtede hende opmærksomt, mens hun uafbrudt blev ved at lege med sin rosenkrans, og spurgte hende, hvordan man skulle bruge den og vikle den om hånden. Den gamle viste hende det straks og viklede den tarvelige kuglesnor om hendes hænder. Justine holdt nogle øjeblikke hænderne foldede og sad hensunket i tanker og stirrede hen for sig. Da rystede hun afvisende på hovedet og gav pilgrimmen sin rosenkrans tilbage uden at sige et ord.

Den gamle ville nu ikke tøve længere, men gå endnu en god mils vej, før hun søgte sit nattekvarter. Hun sagde derfor tak og lovede at forrette en bøn for den kønne, rare frue, enten hun ønskede det eller ikke, og derpå vandrede hun afsted på sine vaklende fødder i den dæmrende aften, så vel fornøjet og sikker, som om hun spadserede omkring hjemme i sin egen stue.

Justine lænede sig tilbage på bænken og stirrede længe efter den røde, vaklende skikkelse, indtil hun forsvandt i aftenens blå skygger.

"Katolsk!" udbrød hun uden selv at vide af det, og hensank igen i dybe, søgende tanker. Og atter rystede hun på hovedet.

Men hendes husvilde sjæl blev ved at søge og søge, og hun gik til sengs uden at have spist noget og tilbragte en søvnløs nat. Hun kunne nu ikke en gang sige, at hun var så fattig som en kirkerotte; for hun havde ikke mere nogen kirke, intet sted, hvor hun kunne søge ly. I denne nød kom hun til at tænke på en lille, fattig arbejderfamilie, en enke med sin datter, som stod i

ry for en ganske mærkelig fromhed, og som under de usleste omstændigheder havde bevaret en fuldkommen tilfredshed og sjælsro, så at endog præsten, skønt hun tilhørte en efter hans udsagn tåbelig og uvidende sekt, havde givet hende den ros, at hun gav et godt begreb om de første tiders kristne. Disse to fattige mennesker havde tidligere boet i Schwanau, og datteren havde arbejdet i værkstederne på den Glorske fabrik. Justine, der havde fattet en vis godhed for disse mennesker, havde oftere omgåedes med den tanke at ville omvende dem og vinde dem for sin smukt indrettede kirke, men havde hver gang opgivet det, så snart det kom til stykket. Siden havde moder og datter forladt egnen og var rejst hen i nærheden af hovedstaden, og nu besluttede den søvnløse Justine at opsøge dem og at udforske dem angående hemmeligheden ved deres fred og tro, og få del i deres lykke, hvis dette var muligt. Hun besluttede allerede næste dag at sætte dette i værk.

4

Den næste morgen bebudede en smuk dag. Justine stod tidligt op og beredte sig til sin vandring; for skønt hun havde næsten tre mil at gå, ville hun dog ydmygt tilbagelægge den til fods, hvortil hun formodentlig følte sig tilskyndet af den gamle kones eksempel, og fordi hun således bedst kunne hengive sig til sine egne tanker. Hun tog et par af de stærke sko på fra sit offentlige livs bevægede tid, som nu kom hende fortræffeligt til pas. Over armen tog hun en kurv, hvori hun havde nedlagt forskellige gaver til disse gode kristne, en flaske med god, tyk fløde, et friskbagt hvedebrød, et lille kræmmerhus med snustobak til moderen, der, som hun vidste, til trods for sin verdensforsagelse holdt af en lille pris, når den lod sig få, og et par gode nye strømper til datteren. Så hæftede hun sin kjole op og begav sig på vej. I stedet for en pilgrimsstav havde hun rigtignok en parasol i hånden, som i forening med den bredskyggede stråhat gav hende rigelig skygge.

På vejen gennemgik hun i sine tanker alt, hvad hun vidste om disse kvinder og glædede sig mere og mere over det forsæt hun havde fattet.

Mor Ursula var som fattig tjenestepige kommet her til egnen og havde levet stille og ærbart, kun bekymret for udførelsen af sine pligter. Men, som hun selv udtrykte sig, hun havde den gang elsket denne verden, og da en søn af en velhavende landmandsfamilie havde anholdt om hendes hånd, var hun blevet så rørt over hans trofasthed og hjertensgodhed, at hun havde givet ham sit Ja, og skønt de var så fattige som markens

dyr, havde de dog slået deres pjalter sammen og giftet sig. Manden var nemlig straks blevet opgivet og forstødt af sin familie, og de havde ikke givet ham så meget som en tom tørvekurv med. De førte nu en kummerlig tilværelse som daglejerfolk i en lille, afsides rønne og levede mere forladt end Robinson på sin ø. Og som magneten tiltrækker jernet, således pådrog de sig ved deres hjerters enfoldighed og deres tålmodighed alle hårdhjertede menneskers ondskab og uvilje midt i et rigt og kristeligt godgørende samfund. Alt, hvad der fandtes på egnen af pengestolt, verdsligt hovmod og uforstand syntes at have sammensvoret sig imod disse stakkels mennesker, så at den ene hindrede den anden i at hjælpe dem og oven i købet spottede dem; og ingen vidste hvorfor, som det så ofte går her i verden.

Men den gode kone var endnu stadig opfyldt af verdslige lyster. Hun lokkede en fed kat til sig, som sneg sig omkring på marken i nærheden af hendes hytte, flåede skindet af den og kogte den i en gryde for at stille sin skrigende sult på den. Hun tog også fedtet omhyggeligt ud af den for at koge en vandsuppe derpå, hvis de ved et gunstigt tilfælde skulle få en smule mel eller brød i huset. Men denne voldsdåd blev opdaget, og den pengebøde, som konen blev idømt for den, slugte mandens løn for en hel måneds arbejde, som han endelig efter lang tids forgæves søgen havde fået ved et vejanlæg. Derfor havde denne i sin godmodige enfoldighed, opmuntret til det af andre, straks drukket sig en rus af den næste måneds løn, før man endnu kunne tage pengene fra ham, og blev i denne tilstand slået ihjel af en nedstyrtende jordmasse, da han ikke flyttede sig i rette

tid, før skredet fandt sted. Men fra den tid af havde mor Ursula ganske slået sig fra verden og dens syndige lyster.

Der var på den tid optrådt nogle fattige, ringeagtede lægprædikanter, som hvervede tilhængere for en sekt iblandt den laveste og fattigste del af befolkningen og døbte dem, så snart omvendelsen var foregået. De lærte den rene, oprindelige kristendom, således som den efter deres mening var at finde i Bibelen, når man kun tog ethvert ord bogstaveligt således som det stod i den tyske oversættelse, som de kendte. Hovedsagen var, at man i ord og gerning førte et nyt og helligt levned enhver time på dagen og på ethvert sted og at fremdeles de troende holdt fast sammen i et samfund af indbyrdes kærlighed og hengivenhed for at styrke sig og holde sig beredt til den store time, da hele verden skulle stedes for den store dom, hvilket ikke ville lade længe vente på sig.

Disse prædikanter samlede snart en menighed om sig, bestående af uklare og sandhedssøgende gemytter, af fødte hængehoveder og opblæste personer, som selv i deres ringe stilling søgte et standpunkt, hvorfra de kunne ophøje sig over deres næste, af godhjertede mennesker, som lod sig lede af deres kærlighed, og af ulykkelige, der håbede her at finde en trøst, som de andetsteds havde søgt forgæves. Nogle af dem, der havde tilhørt den katolske religion, havde indmeldt sig i et kloster, andre var, når deres livsforhold havde ført det med sig, gået over til frimurerne, atter andre, der havde besiddet nogle midler og nogen dannelse, havde sluttet sig til et eller andet almennyttigt og velgørende selskab eller var gået ind i et videnskabeligt selskab eller en musikforening for således at unddrage sig hverdagslivets ensformige tomhed. Og alt dette

erstattede dem savnet af de troendes stille samfund. For ad disse veje opnåede de ikke blot hellighed og det evige liv, men også fuldt op af underholdning og adspredelse ved idelige foredrag, diskussioner, samtaler, bøn og sang.

Dog var de på ingen måde afholdte eller velsete, men blev fra alle sider leet ad og forfulgt, af kirken, af indifferentisterne, af de ortodokse, af de fornemme kristne, af folket og af øvrigheden. Især på landet forstyrrede og opløste man deres forsamlinger, og den ufordragelighed, som tidligt havde fået indpas hos dem, blev også i rigeligt mål udøvet mod dem af andre.

På det sted, hvor den fattige enke boede, var sektererne især genstand for en heftig forfølgelse, og de turde ikke mere holde deres møder på kommunens territorium. De holdt derfor deres gudstjeneste i en udørk, blandt ruinerne af en gammel, sammenstyrtet tvangsborg, som i daglig tale kaldtes for "Djævelens Køkken". De agtede imidlertid ikke på den spot, som i den anledning regnede ned over dem, men prædikede og sang i dybeste andagt mellem det omgivende tjørnekrat og ukrudt.

En søndag aften hørte Ursula fra sin forfaldne hytte de fromme sange, som gennem den stille luft nåede hendes øre derovre fra, hvor de gyldne skyer havde samlet sig over skoven. Og denne glans og disse toner syntes hende at indeholde en opmuntring til trøstigt at søge derhen, hvorfra tonerne kom. Hun tog da sit lille toårs pigebarn Agathe på armen og gik, indtil hun fandt den skjulte forsamling, satte sig der beskedent på nogle murstensbrokker i baggrunden af Djævlekøkkenet med barnet foran sig på skødet og lyttede opmærksomt til hvert ord, der blev talt af forskellige prædikanter, som ved siden af

deres sjælesørgerembede hver især drev et ganske simpelt håndværk, og som også håndterede deres prædikeembede på en ganske jævn og enfoldig måde; for de kendte ikke en gang endnu den teologiske forskel mellem Peter og Paulus, og ingen af dem havde rigtigt rede på, hvad det egentlig havde været for folk disse romere, hvis soldater havde korsfæstet Kristus.

I begyndelsen sad den stakkels enke fuldstændig skjult i skyggen af en hasselbusk; men da solen sank dybere, overgød den enken og barnet med et spillende lysskær, og til sidst satte den den lille gruppe i en gylden belysning indfattet af hasselbuskens blankgrønne bladhang. Derved blev den mand, der i øjeblikket prædikede, opmærksom på dem – han standsede i sin tale, da han fik øje på den fremmede kvinde, der sad hensunket i lyttende tavshed, og opfordrede hende med høj røst til at komme nærmere og tage plads i kredsen af de troende, hvorved hele menigheden vendte hovedet om og blev opmærksom på den fremmede.

Hun rørte sig imidlertid ikke ud af pletten, men blev undselig siddende, hvor hun sad. Da rejste sig en af de fem eller seks halvgamle vaskerkoner, der sad så højtidelige som seks biskopper på en mægtig træstamme midt i forsamlingen, og hentede det tabte får med dets lam og førte hende frem ved hånden.

Og således var hun nu optaget i menigheden og voksede tillige med sit barn til et anset medlem i denne, ejendommeligt og forskelligt fra alle andre, lige som der af den samme jordbund opvokser forskellige planter hver efter sin art.

Først og fremmest optog vaskerkonerne hende i deres samfund og skaffede hende fuldt op af arbejde, så at hun blev

en vaskerkone i Herren, der i fyrre år vandrede om i husene og vaskede og sled og slæbte nat og dag, indtil hendes sidste kræfter var fuldstændig opbrugt. I denne tid havde menigheden tilkæmpet sig en tålt stilling, ja havde endog hævet sig til en vis udvortes anseelse. Dens medlemmer befandt sig alle på grund af den indbyrdes hjælpsomhed og deres flid i ret anstændige kår. Præsterne begyndte at antage et vist gejstligt anstrøg, de havde lagt sig nogen lærdom til og gik klædt i bedre frakker. Forsamlingerne afholdtes i en lys, venlig bedesal, og man begyndte allerede at føre en smule politik så vel over for folkekirken som over for andre tiltagende sekter.

Men Ursula og hendes datter Agathe blev altid sig selv lig, og holdt fast ved den første tids fromme enfold, så at de, uden selv at vide det, blev mønstre på menneskelig fromhed. Datteren var svag og sygelig af helbred. Hun haspede i mange år silke i arbejdsstuerne i den Glorske fabrik, og blev ved at bo sammen med sin moder, der vaskede. Så længe de således kunne arbejde, erhvervede de tilstrækkeligt til deres beskedne fornødenheder, ja de kunne endog understøtte og hjælpe deres trosfæller, hvor som helst det gjordes behov uden at lade sig søge, og beholdt endda altid en smule til overs til at hjælpe på andre med, hvormed de kunne vise deres taknemmelighed over for verden for enhver lille tjeneste, enhver venlighed, der blev vist dem. De forstod uden alt skaberi den kunst skønt fattige dog at være rige alene ved deres flittige arbejde, deres nøjsomhed og beskedne tilfredshed. Den eneste krig, som de førte indbyrdes, bestod i den daglige kappestrid om at vise hinanden lignende små venligheder og tjenester, som de viste over for fremmede, idet de selv begge to altid vægrede sig ved at

modtage sådanne og påstod, at det var ganske unødvendigt og overdrevent.

Men ellers levede de i den dybeste fred med hele verden. De tilgav øjeblikkelig enhver krænkelse, som tilføjedes dem, og gengældte aldrig et vredt eller ondt ord med samme mønt, da de af deres fromhed øste en selvbeherskelse, som ellers kun erhverves ved fødsel og opdragelse. Og på samme måde undertrykte de uden nogen som helst vanskelighed al utidig nysgerrighed og lyst til sladder eller bagtalelse, og hvad alle de hundrede og én små selskabelige lyder og unoder for resten hedder. Overfor verdensbørnene og de vantro viste de sig så meget venligere og fordrageligere, jo sikrere de mente at vide, at disse var højst ulykkelige i deres hjerte og vandrede den visse fordærvelse i møde.

Hvad uret, der faldt i deres lod, fandt de sig i uden just at glæde sig over det, men lige så fjernt fra at skrige op af den grund. Mor Ursulas afdøde mands brødre havde svunget sig i vejret og levede tilsyneladende i anseelse og velstand uden nogensinde at ville rykke ud med den lille arv, der tilkom hans kone og barn, ja uden en gang så meget som at betale hende renterne af den. I virkeligheden levede disse opblæste fyre i en bestandig pengenød og kunne end ikke afse de ubetydeligste pengesummer; men alt for stolte til åbent at gøre en sådan tilståelse, anstillede de sig, som om de ikke anerkendte hendes fordring, så klar den end var. Det ville kun have kostet de to kvinder et ord at tvinge dem til det og at kompromittere dem offentligt; men ikke en gang af deres trosfæller var de at formå til det, og så længe de levede, vedblev de at være de samme tålmodige og fattige kreditorer overfor deres uredelige og

hovmodige slægtninge, skønt det i virkeligheden var dem, der var de rige og de andre, der var de fattige.

Og alt som tiden gik, og de ældedes, begyndte arbejdet at falde dem besværligt, en daglig plage, uden at de dog formåede at opgive det, og den sygelige datter måtte nu slide dobbelt og tredobbelt, for at moderen kunne få den fornødne lettelse, og dog holdt de modet og tilfredsheden oppe og ydede snarere andre en håndsrækning eller trøst, end de selv gjorde fordring på det.

På denne tid var det, at ulykken brød ind over huset Glor, hvis talrige arbejdere blev beskæftiget ud over, hvad der egentlig var trang til, og hvad huset kunne bære. Mens nu mange af arbejderne, der havde hus og hjem, og som godt i al hemmelighed vidste besked med husets virkelige stilling, ganske roligt vedblev at hæve deres fulde løn og som om der slet intet var hændet, vedblev at udplyndre den ruinerede familie, var den stakkels svage Agathe den eneste, der gjorde sig en samvittighed af dette.

Hun og hendes moder indså nemlig godt, at deres ødelagte principaler i enhver dagløn, som de fremdeles udbetalte, bragte et nødtvungent offer, som de ikke turde eller ville modtage. De besluttede uden alt praleri, af den reneste hjertensgodhed, at de ikke længere ville modtage et sådant offer og forlod derfor virkelig egnen. Den aldrende Agathe havde desuden derved den hemmelige bitanke at fjerne moderen fra hendes kunder, da hun begyndte at falde sammen under det anstrengende arbejde, navnlig ved de store vaskefelttog, der begyndte om morgenen klokken tre og varede ved i tre samfulde dage.

Hun omgikkes med tanken om at få en haspe- eller vindemaskine hjemme i huset, således at hun kunne pleje sin gamle moder, der da kunne hengive sig til en vel fortjent hvile, på samme tid som hun arbejdede for dem begge.

De fik bolig i det lille hus i nærheden af hovedstaden, som silkefabrikanten overlod dem. Dette hus var omgivet af en have og indeholdt to små værelser, af hvilke det ene vendte ud til haven, men som der kun var udgang til gennem det andet, der vendte ud til landevejen. Det inderste af disse værelser var et venligt opholdssted med udsigt til det grønne; for bag træerne så man ud over marker og enge. Det forreste derimod var et mørkt, uhyggeligt rum med udsigt til den støvede landevej, som løb forbi huset. For resten havde det intet vindue, men kun en lille, tilgitret åbning i muren ved siden af døren.

I denne skumle stue sad en misfornøjet og hæslig gammel kælling, der egentlig skulle have rømmet huset, den gang de fromme kvinder flyttede ind, men på deres forbøn havde hun fået lov til at blive. Selv beboede de den venlige stue ud til haven. De havde rigtignok en gang givet efter for den gamles plagerier og arrigskab og havde overladt hende deres pæne og lyse stue i bytte for hendes mørke og klamme hule; men heller ikke dette havde hun været fornøjet med, da hun nu ikke længere kunne have opsigt med gadedøren eller iagttage, hvad der gik for sig på gaden. De tålmodige mennesker fandt sig da i at flytte om igen, og den arrige gamle havde igen taget sin hule i besiddelse, hvor hun sad og skældte og smældte i et væk og udslyngede de frygteligste trusler og bebrejdelser mod sine velgørerinder, belurede og udspurgte dem, der gik ud og ind, og søgte at indtage dem mod sine naboersker. For de modtog

jævnligt besøg af venner eller af folk, der følte trang til trøstende og venlige ord. Og alle de små gaver, som de fik af folk, der besøgte dem, og som de modtog med den oprigtigste taknemlighed, delte de straks med dette utyske, som dog tit med grovheder afviste deres godhed, når hun ikke fandt delingen tilstrækkelig hurtig eller nøjagtig. Dog frygtede de ikke dette monstrum, men levede i hendes nærhed på samme måde som fromme eneboere bor i nærheden af et vildt dyr eller en frygtelig dæmon.

Denne kvinde var ingen anden end hin bagtalelsens sibylle, som man kaldte for Oliemutter, som Jukundus Meyenthal havde besluttet sig til at opsøge under det før omtalte muntre, natlige drikkelag for at komme på spor efter roden til ondet.

Da Justine omsider havde spurgt sig frem til det lille hus og nu kom gående hen ad vejen, sad Oliemutter ved landevejen udenfor døren og skurede i bistert lune på en lille pande.

Sagnet fortæller, at på den tid da Attila med sine hunner oversvømmede Tyskland, skal der i nærheden af Augsburg have boet en gammel heks, der var bandlyst på grund af sin ulidelige hæslighed. Da nu den talløse hær ville sætte over Lech, skal hun muttersalene i splitternøgen tilstand være redet den i møde på en skindmager, snavset hest og have råbt: "Pak dig, Attila!" hvilket Attila skal være blevet så forfærdet over, at han straks skal være vendt om med hele sin hær og have taget en anden retning. Og på denne måde skal staden være blevet reddet af den udstødte heks, som for sine gode tjenester blev belønnet med en god, ny særk. Men *denne* heks havde næppe gjort sig fortjent af sit fædreland til nogen ny særk.

Justine havde også nær vendt om og taget flugten, da hun så Oliemutter sidde uden for døren med sit store, firkantede, gule ansigt, som had, hævngerrighed og skadefryd havde aflejret sig på over en knækket forfængelighed som sigøjnere på en hede omkring et udbrændt bål.

Skræmmebilledet hvislede ad den smukke og stadselige Justine og spurgte hende, idet hun rejste sig fra sit sæde, hvor hun ville hen og hvad hun havde hos disse folk at gøre; men Justine tog mod til sig og fo'r hende forbi gennem hendes mørke hule og befandt sig pludselig i det sollyse værelse hos de venlige kvinder med den grønne have udenfor.

"Hvor her er smukt!" udbrød hun, idet hun satte sin kurv og sit øvrige rejsetøj fra sig, lagde sin hat bort og tog plads. Ursula og Agathe følte den hjerteligste glæde over denne overraskelse. Ursula sad gigtsvag i en lænestol og kunne ikke rejse sig fra stedet; men Agathe lod det halve dusin små hasper, som drejede sig i solen med rød silke, standse, så snart hun så Justine træde ind. En fornem, rolig hjertelighed udbredte sig som en festlig glans over datterens ansigt, endskønt hun ingenlunde havde nydt nogen fornem opdragelse. Justine lagde mærke til, at hun heller ikke stod ganske sikkert på benene. Agathe forklarede hende smilende, at hun ganske vist havde begyndt at få nogle smerter i fødderne, og at de undertiden hovnede en smule op. Men hun, så lidt som moderen, beklagede sig med et eneste ord. Derimod gav de med uskyldig munterhed en beskrivelse af den snurrige gamle heks i den forreste stue, da Justine spurgte dem ud om denne uhyggelige fremtoning. Man måtte have medlidenhed med det stakkels væsen, sagde de, da hun var besat af onde ånder og ganske sikket led nok alligevel.

Men hvor forbavsedes de, da Justine begyndte at tage sine beskedne gaver frem. Strømperne kunne umuligt have været Agathe mere velkomne, end de var; for hun måtte tilstå, at hun nu næsten aldrig mere havde tid til at strikke, især efter at hendes syn var taget af, så at hun ikke længere kunne se at strikke ved lys. Og hvad moderen angik, så havde hun allerede åbnet den lille pakke med frisk snustobak og med en næsten alt for verdslig glæde fyldt sin lille horndåse dermed. Dette var det eneste punkt, hvor datteren holdt en lille smule til råde med moderen, idet hun ikke lod hende få slet så meget af dette verdslighedens sorte smitstof, som hun måske nu og da i et tilbagefald til sine ungdomssynder kunne have ønsket sig. Dog måtte selv Agathe smile til Justine, da hun iagttog moderens glæde over det friske snus.

Og nu fyldte Agathe straks en skål med den gode fløde og skar et stykke af det duftende, friskbagte hvedebrød for at bringe det til den stakkels gamle ude i den forreste stue. "Ikke så rask," hviskede moderen. "Du kunne da let overrumple hende, hvis hun igen står og lytter ved døren! Træd lidt hårdt i gulvet!"

"Men det værker i mine fødder, når jeg træder hårdt på dem," svarede datteren og smilede selv ved tanken om det uskyldige puds, hun stod i begreb med at spille den gamle. Dog hostede hun lidt, før hun lukkede døren op, og idet hun åbnede den, så man ganske rigtig den gamles uformelige skikkelse smutte tilbage i mørket derude i det mørke rum med en større hurtighed, end man egentlig skulle have tiltroet hende.

Da der nu igen blev stilhed, ville moder og datter gerne vide, hvorledes den unge frue var kommet dertil, og hvor hun agtede

sig hen; for det faldt dem ikke ind med en tanke, at hun skulle være gået den lange vej blot for at opsøge dem.

Sollyset og de lette skygger af de svajende grene udenfor vinduerne legede på gulvet og på væggene i den lille stue. Udenfor de åbne vinduer fløj bierne summende forbi, og et grønt firben var klatret op i vindueskarmen og tittede nysgerrigt ind til dem, snart kom et andet til og gjorde det selskab, og nu syntes de begge at vente på, hvad der skulle gå for sig. Justine så alt og indåndede ret den fred, som herskede her; men hun følte ikke rigtig mod til at bryde tavsheden, og til sidst brast hun ud i gråd, og i sin beklemte og ulykkelige stemning begyndte hun at betro sig til de to kvinder og at fortælle dem, at hun havde mistet sin tro, og nu var tyet til dem om råd og hjælp for at erfare, hvori deres lykke bestod, og hvor de havde fundet fred for deres sjæl. Hun håbede at opleve noget nyt, overmægtigt, noget, hun endnu aldrig havde kendt eller erfaret, og som hun kunne hengive sig uden tvivl eller grublen. Straks puttede Ursula sin tobaksdåse bort, og Agathe lagde det arbejde fra sig, som hun netop sad med i hænderne. De så begge forskrækkede på hinanden, foldede uvilkårligt deres hænder, og Justine så, hvordan de begge hensank i en stille bøn, hvorved de bevægede læberne svagt. Agathes tårer strømmede rigeligt; men moderen bevarede den høje alders roligere fatning. Ingen af dem dristede sig til at sige et ord; de var fuldstændig overvældede af det krav, der her var stillet til dem, at vinde en dannet og fornem dame for frelsen, og dog kunne de intet øjeblik tvivle om en Himlens styrelse i alt dette.

Ursula begyndte først langsomt at holde en lille tale, mens Agathe skød en skammel hen til Justine og satte sig ved hendes

fødder. Hun greb hendes hænder og gav sig til at klappe dem. For Justine havde i lang tid været hendes hemmelige kærlighed og genstand for hendes højeste velvilje og beundring.

Efterhånden kom sagen i den rette gænge, deres tungebånd løsnedes, og nu kappedes disse to enfoldige mennesker om at forklare dette kære verdensbarn disse store vidundere, idet de snart tog ordet fra hinanden eller faldt hinanden i talen med udfyldende og forklarende bemærkninger som to børn, der fortæller et fremmed barn et smukt eventyr, som de netop havde hørt af bedstemoder.

Dog var det ikke noget nyt eller uhørt, de fortalte, men den gamle hårde og træede historie om Syndefaldet, om Guds forsoning ved hans søns blod, denne søn, som skal komme igen og skal dømme levende og døde, om kødets og knoglernes opstandelse, om Helvede og den evige fordømmelse og om den ubetingede tro på alle disse ting. Alt dette fortalte de som noget, som ingen vidste så god og tydelig besked med som de og deres menighed, deres fremstilling havde heller ikke noget af den ejendommelige, blide ynde, som ellers var dem ejendommelig i alt, hvad de sagde og gjorde, men der var over deres fortælling en vis ensformighed og farveløs tørhed, som over noget, man har tilegnet sig ved udenadslære. På intet punkt af fortællingen fik deres stemmer en mildere og blødere klang, der var intet i denne beretning, der meddelte deres blik en varmere og livfuldere glans, selv Jesu lidelse og død behandlede de som en læregenstand og ikke som en hjerte- og følelsessag. Den verden, de talte om, var en verden af indholdsløse begreber, en verden for sig, og de selv i deres enfoldige hjertelighed var en helt anden verden.

Og idet de bestræbte sig for at efterligne deres præst, fik deres tale et anstrøg af noget ubehjælpsomt og frastødende, ja vel endog af noget kommanderende, idet de for hvert andet ord indskærpede den bydende nødvendighed af at omvende sig og tro.

Da skønnede Justine, at disse gode kvinder havde hentet deres fred andetsteds fra end fra kirkelæren, og at de ikke formåede ad lærdommens nej at meddele den til andre, at de tværtimod med deres hjertes barnlige enfold kun havde kunnet trives på denne tørre grund, fordi de hentede næring fra himlens frie luft. Hendes gang havde altså været forgæves, og hendes hjerte sammenkrympedes så smerteligt ved denne bitre vished, at det næsten truede med at standse sit slag og hun lænede sig tilbage på sin træstol for at komme til kræfter, mens de to kvindelige prædikanter endnu stadig fortsatte deres bordtale. Lidt efter lidt kom hun igen til sig selv, men var dog endnu så hvid som stuens kalkede vægge, mens hun i sit stille sind overvejede, hvorledes hun uden at krænke disse gode kvinder skulle gøre en ende på sagen og komme afsted.

Da hørtes der pludselig et hæsligt skrig udenfor døren, som af en kat, når man træder den på halen. Agathe skyndte sig i stor forskrækkelse at åbne døren, så at det fulde daglys faldt ind i stuen ved siden af, og man så da en høj, velvoksen mand, som holdt Oliemutter i struben og trykkede hende op imod væggen. Men da lyset faldt ind i stuen, slap han hende straks i et anfald af skamfuldhed og forlegenhed eller måske snarere af modbydelighed, da hun i sin angst og sit afmægtige raseri savlede på hans hånd, som han nu skyndsomt aftørrede. Men Justine, som i den drabelige skikkelse genkendte sin mand, hr.

Jukundus Meyenthal, udbrød nu i et jublende skrig. Jukundus vendte sig om mod hende, og straks faldt de to ægtefæller hinanden om halsen og holdt længe hinanden tæt omfavnede. Derpå betragtede de omhyggeligt og opmærksomt hinandens sørgmodige ansigter og gik til sidst ind i den anden stue til solskinnet og de venlige kvinder.

Mens Justine havde fået sit religionskursus, var Jukundus af en gunstig skæbne blevet ført til den gamle heks' hule. Da hun så ham, smilede hun først forlegent og ondskabsfuldt, for hun troede, at den smukke mand og den kønne dame skulle have et lønligt stævnemøde hos de fromme kvinder, og at disse således omsider ville give sig den længe ventede blottelse, og hun smigrede sig allerede med håbet om at skulle tjene en hel krukke rosenolie på dette eventyr.

Men da Jukundus begyndte at trække listen frem på de godtfolk, hvis rygte man ønskede at give en grundig afrakning, og gav sig til at forklare hende, hvad det drejede sig om, og i hvis navn og ærinde han var kommet, og derpå kort og godt spurgte hende ud om, hvad hun vidste om hver især, eller hvad der lod sig gøre imod hvert enkelt offer for at påføre ham hans vel fortjente straf og overgive hans rygte til den hævnende retfærdighed, svarede kællingen gnavent: "Ham kender jeg ikke! Han har ikke fornærmet mig!"

"Dette dyr har dog i det mindste det instinkt kun at bide dem, der har tirret eller såret det!" tænkte Jukundus og spurgte hende, hvad da vel denne eller hin af de tidligere udpegede ofre havde forset sig med.

Hun brød ud i en hæs latter, da hun hørte navnene på disse ofre og mindedes hvilken betydningsfuld rolle det var faldet i

hendes lod at spille ved den muntre klapjagt. Dog svarede hun ikke på hans spørgsmål, men begyndte med en vidtløftig og noget ubehjælpsom svada at udvikle, hvilket udmærket greb hun havde på at opdrive og udbrede allehånde onde rygter og skandalehistorier, alt i alt behøvedes der til denne kunst ikke andet end en bestemt i og for sig højst uskyldig egenskab hos vedkommende, et eller andet lille træk af hans liv eller karakter, et sammenstød af et par tilfældige omstændigheder, kort sagt et gram af noget, der i og for sig var sandt og utvivlsomt, som da kunne tjene som virkelighedskerne for de videre opfindelser. Det var heller ikke altid nødvendigt at tage sin tilflugt til opspind, man kunne også overføre allehånde skandaler og nederdrægtigheder fra en til en anden med benyttelse af en eller anden rent udvortes tilfældighed, eller man kunne tillægge sine fjender sådanne udyder, som man selv følte lyst til at begå eller måske allerede havde indladt sig en smule på. På denne måde at råde bod på skæbnens uretfærdigheder eller bidrage til at udjævne lykkens ubillighed forskaffede én en næsten guddommelig fornøjelse. Når der for eksempel var to mennesker, af hvilke man godt kunne lide den ene, mens man derimod hadede den anden, og den første var et stakkels mislykket subjekt, hvorimod den anden var et utåleligt dydsmønster, som det ikke var muligt at komme til livs, da kunne man ret agere Forsyn, når man forstod at tage alle sine gode venners fadæser og skurkestreger fra dem og bruge dem til at udsmykke forhadte modstandere med. En stolt bedrift var det, når man ved en udsæd af ondskabsfulde rygter kunne styrte et stolt hus i skændsel og nedværdigelse, større end når

en troldmand ved at rejse en storm ødelægger mægtige skibe på havet.

Ved sådan en tale røbede konen langt mere verdens- og menneskekundskab, end man skulle have tiltroet hende efter hendes uanselige ydre og ringe stilling at dømme. Men al denne kundskab var forkvaklet og forkrøblet og fæstnede sig kun ved tingenes overflade som et lag mos. Og med al sin forslagenhed lignede hun dog undertiden et barn, der i sin uvidenhed leger med svovlstikker og derved kommer til at antænde en hel stad.

Så meget lod der sig slutte af hendes ofte forvirrede ord og antydninger, at hun bebrejdede sine forældre eller bedsteforældre at have forødt familiens nedarvede anseelse og velstand og således prisgivet hende til fattigdom og ringhed, at hun en gang havde været gift med en skomager, som hun længe havde stridt om herredømmet med, til han omsider havde fået overtaget og kastet hende på døren, at hun derpå havde ernæret sig som omvandrende sælgekone, idet hun snart slog sig på én, snart på en anden vare, som hun da, når hun var i godt humør, strejfede om med fra hus til hus, og gjorde alle gader og veje usikre; for hun forbandt med denne omflakken sin anden og egentlige mission: at udspejde og belure folk, hvor hun kom.

Pludselig standsede heksen i sin tale og forlangte endnu en gang at se navnene på dem, der havde været bestemt til at ofres på bagtalelsens alter; for hun havde pludselig, allerbedst som hun talte, fået en vældig lyst til endnu en gang at spille Forsyn.

Jukundus overrakte hende listen for til overflod at erfare, hvorledes hun gik til værks i det enkelte, efter at han nu havde erhvervet sig en pålidelig indsigt i de almindelige principper, der dannede grundlaget for den offentlige forfølgelse.

Straks ved det første navn, der tilhørte en skikkelig borgermand, udbrød hun: "Bi lidt! Ham der kender jeg jo! Hvordan kunne jeg dog overse ham? Det er jo den rare mand, som en gang viste mig ud af sit hus, fordi jeg passiarede med tjenestefolkene i hans køkken. Han har arvet flere gange efter hinanden, mens hans fattige slægtninge må suge på labben. Han ville vist vise sig som en nydelig arvejæger, hvis man gik ham en smule efter i sømmene og fik bragt en fornuftig sammenhæng til veje. Han har jo arvet et par gamle tanter af sig, som døde pludselig. Ja, hvad snakker jeg. Hans egen fader døde jo for et par år siden uden at have været syg, og selv om han ikke var nogen gammel mand. Højst forunderligt!"

Nu blev Jukundus alvorlig forskrækket over følgerne af sin virksomhed og rev sedlen ud af hånden på den gamle, idet han råbte: "Ti stille, I nedrige gamle Olieheks! og understå jer ikke i at gentage et eneste ord af alle disse løgne, eller I skal få med mig at bestille!"

"Med jer?" stammede sibyllen, idet hun pludselig gav sig til at glo på ham med vidt opspilede øjne. "Hvad er det med dig?" hviskede hun. "Hvad vil du mig egentlig, du hund? Du forbandede spion? Vil du bestikke mig og misbruge mig til dine slette streger? Vent du blot lidt! Dig skal vi nok tage i skole! Vi kender dig allerede! Vi kender dig allerede, du afskyelige karl!"

Irriteret over kællingens vanvittige raseri og det ansigt, hun satte op, glemte Jukundus, der allerede havde vendt sig for at gå, et øjeblik sig selv og greb hende i kardusen og fremkaldte derved det skrig, der hidførte gensynet med Justine, hvorved han forbrød sig mod hint østerlandske bud:

Ej med en blomst en gang du må
i vrede nogen kvinde slå!

hvilket siden faldt ham ind, uden at han dog i mindste måde fortrød sin handling.

Ursula og hendes datter var højligt fornøjede og rørte over gensynet mellem de to længe adskilte ægtefolk i deres bolig. Også deri så de en Guds styrelse, hvorimod det syntes dem noget tvivlsomt, om det påbegyndte religionskursus ville få nogen ret fremgang, for på dette punkt havde de ikke rigtig tillid til hr. Meyenthal. De lagde derfor denne sag i en højere magts hånd og tav i al beskedenhed om det. Ursula benyttede lejligheden til at få sin lille snustobaksdåse frem igen.

Jukundus og Justine havde endnu ikke talt meget sammen, de længtes efter at komme ud i det fri. Da de i al korthed havde forklaret hinanden de omstændigheder, som havde foranlediget dette møde, tog de afsked med de gode kristne, som Jukundus endnu godt kunne huske, og lovede dem i at de snart skulle høre fra dem igen. Da de gik igennem Oliekonens stue, lod denne sig ikke se, det var klart, at hun måtte have skjult sig et eller andet sted. Men næppe var de kommet ud på gaden, før de opdagede hendes ansigt bag gittervinduet, hvorfra hun udslyngede grove trusler og skældsord efter dem. Dog hørte de intet af det, da de var alt for optaget af deres egne anliggender, mens de i dyb alvor, dog gennemstrømmede af en ny og ukendt lykke, gik hen ad vejen ved hinandens side.

Jukundus havde sin hest stående på en gæstgivergård, han var nemlig kommet ridende derhen, da vejen var temmelig

lang. Justine havde aftalt med en af sine brødre, at de skulle mødes om bord på et lille dampskib, der kom fra kantonens hovedstad, og foretage rejsen hjem i fællesskab fra den nærmeste anløbsplads. Hun gjorde derfor nu den aftale med Jukundus, at de skulle mødes igen næste morgen i Schwanau oppe på bjerget hos bedsteforældrene, og Jukundus sagde, at han ville begive sig på vej ganske tidligt. Dér ville de da tilbringe hele dagen og rigtig tale ud om alt det mellemliggende. Og dermed skiltes de så for i dag med et trohjertigt og inderligt blik, omend endnu stadig i dybeste alvor.

Næste dag var en søndag og begyndte med den skønneste junimorgen, man kunne tænke sig. Justine var oppe med solen, hun smykkede sig som om det gjaldt en fest, idet hun i modsætning til den skik, hun havde fulgt i den sidste tid, ordnede sit fyldige hår i lokker, iførte sig en duftende, lys sommerdragt og også betænkte sin hals med et skønt smykke. Og således begyndte hun, upåagtet af hendes familie, der endnu sov, opstigningen ad bjerget med en svag glædesrødme på kinderne og lette, hurtige skridt. Bedstemoderen blev ganske forundret over hendes ungdommelige og fortryllende skikkelse, men helt fornøjet med den vending, tingene således syntes at ville tage. Da man nu blev bænket ved frokostbordet, ville datterdatteren intet nyde, men bedstemoderen nødte hende venligt til at drikke en skål kaffe. Dog ventede Justine ikke længe, men brød snart op på ny for at gå Jukundus i møde ad den bjergvej, han måtte komme fra. Og således skred hun forventningsfuld, halvt glad, halvt bange hen ad vejen i søndagmorgenens dybe stilhed. Hvor man vendte øjet hen, var jorden oversået med blomster, og hver gang der kom et lille pust

af en luftning, fejede den hundreder af hvide blomsterblade ned af frugttræerne, der netop var ved at blomstre af. Nu begyndte kirkeklokkerne at ringe rundt omkring i de små, hvide landsbyer, der omgav den langstrakte sø; de dybe, malmfulde toner af de mægtige klokker flød sammen i et dirrende kor og fyldte luften vidt og bredt med et uendeligt hav af klang, der nåede Justines voldsomt bankende hjerte og truede med at drage det tilbage i sit dyb. Dog vendte hun ikke om, men ilede ligesom båret af de klingende bølger fremad mod sin mand, som hun nu så komme sig i møde med raske skridt i morgensolens skin. Så snart de opdagede hinanden, vendte det tabte smil tilbage i deres ansigter, og de mødtes med en hjertelig omfavnelse og et langt kys.

Uden at vide, hvor de gik, drev de ind på en skovsti og vandrede arm i arm op til toppen af bjerget, mens de i fortrolig samtale meddelte hinanden alt, hvad der var hændet dem, og alt, hvad de havde tænkt og oplevet i den tid, de havde været adskilt. Klokkeklangen tabte sig efterhånden i de skovstrækninger, som lå bag dem, indtil den til sidst hørte helt op, og først da de sidste klokkeslag døde hen med en kort genklang, blev de opmærksomme på den dybe stilhed, der herskede rundt om dem. De befandt sig i udkanten af en rummelig lysning inde i skoven, som var omgivet af en vel plejet planteskole. Her stod i velordnede rækker tusinder af små hvid- og rødgraner, fyr og lærketræer, næppe tre til fire tommer høje, som strakte deres lysegrønne hoveder i vejret og lignede en festlig forsamling af en mængde pogeskoler. Bag dem stod velordnede rækker af knæhøje småtræer og bag disse atter andre, der nåede én til brystet som en samling af større

drengeskoler. Så fulgte en hær af mandshøje bøge-, ege- og ahorntræer, indtil endelig højskovens kæmper som en beskyttende sikkerhedsvagt slog deres ring om al denne ungdom og afsluttede forsamlingen. Hele denne planteskole var holdt så pynteligt og net som en rig godsejers have, skønt det hele tilhørte en bondekommune. Den højtidelige stilhed, som herskede på dette sted, forhøjede det velgørende indtryk, som frembragtes ved synet af den omhyggelige røgt, der ikke syntes at bekymre sig om sit eget, men at være gået op i omsorgen for et kommende århundrede, for børn og børnebørns børn.

I den lette, gennemsigtige skygge af nogle unge ahorntræer var der af forstbetjentene blevet anbragt en bænk. På denne satte Jukundus og Justine sig, og hengav sig en tid i tavshed til deres lykkelige tanker og til betragtningen af de opmuntrende omgivelser.

"Ser du," sagde Jukundus til sidst, idet han greb Justines hænder, "nu, da vi har fundet hinanden igen, indser vi straks, at verden i grunden slet ikke er så slem, som den sommetider giver sig udseende af. Alle disse hårde og forstokkede egoister aser og slider kun for deres børns skyld, ja påtager sig endog forsørgerpligter overfor kommende slægter, som de aldrig skal få at se!"

"Og holder du virkelig endnu en smule af mig?" svarede Justine, som i dette øjeblik kun kunne tænke på sin egen lykke. Jukundus lod sit blik svæve langt ud i det fjerne, hvor han mellem et par grantoppe fik øje på en strimmel blå horisont, hvor man skimtede en skinnende hvid bygning, mere anede end egentlig så den.

"Kan du se den hvide mur, som blinker der langt borte?" sagde han; "det har en gang været et kloster, som en riddersmand for syv hundrede år siden stiftede til minde om sin kone, da døden tog hende fra ham. Han selv gik ind i klostret og forlod det ikke mere, så længe han levede. Som denne ridder elskede sin kone, så højt elsker jeg dig, skønt jeg ikke ville gå i noget kloster, hvis jeg mistede dig. Men hele dette stille, strålende verdensrum ville være mig som et indviet gudshus til din ihukommelse, som en gravkirke over dig! Men lad os nu udjævne det lille mellemværende, vi har haft imellem os. Til bod og sone skal du endnu en gang sige mig det slemme ord, som den gang skilte os ad, du slemme, lille kæreste, men med smilende mund, så at det kan tabe sin brod. Nå hurtigt, hvad var det du sagde?"

Han lagde armen om hendes skulder og med den anden hånd tog han hende om hagen. Men hun rystede på hovedet og klemte læberne sammen det bedste, hun kunne. Da slog han hende blidt på kinden og søgte at lukke hendes mund op og gentog: "Nå, hurtigt! Ud med sproget! Luk den lille velsignede mund op!" indtil hun til sidst i et anfald af overgivenhed med den blideste stemme af verden udtalte ordet: "Døgenigt!" Og da kyssede Jukundus hende.

Da de nu en stund havde holdt hinanden omfavnet i tavshed, udbrød Justine pludselig:

"Hvad skal vi nu gøre med religionen og med kirken, Jukundus?"

"Intet," svarede han. Efter at have tænkt sig lidt om, fortsatte han:

"Når det evige og uendelige holder sig så godt gemt i sin stilhed, hvorfor skulle vi da ikke også holde os i ro og leve stille og fornøjet en tid? Jeg er træt af al denne påtrængenhed og disse platheder af alle disse ukaldede hyrder, der ved lige så lidt besked som jeg, og som dog stadig skal hovmesterere og lede mig. Når de personlige væsener er forsvundet af en religion, så forfalder også deres templer, og der bliver kun tavshed tilbage. Men den ro og stilhed, som da opstår, er ikke døden, men livet, der bliver ved at blomstre og stråle som selve denne søndagmorgen, og vi vandrer fremad med god samvittighed, mens vi afventet de ting, som skal komme eller ikke komme. Med god samvittighed og i harmoni med vort eget væsen vandrer vi fremad; vi lader ikke hoved og hjerte, ikke viden og gemyt skille ad af denne fortærskede godtkøbslære; for som helstøbte, udelelige menneskevæsener skal vi møde den dom, vi alle går i møde!"

Mens Jukundus talte således, så Justine ufravendt på ham og rødmede; fordi det faldt hende ind, at hun for længe siden ville have kunnet høre denne åbenhjertige udtalelse af hans mund, hvis hun havde betroet sig til ham i stedet for til præsten. Og hvad enten nu Jukundus' ord var vise eller tåbelige, så behagede de hende særdeles vel som et vidnesbyrd om, at hun nu tilhørte ham fuldstændig.

"Amen!" sagde Jukundus, "jeg tror næsten, jeg begynder at prædike!"

"Nej, sig ikke Amen endnu!" udbrød Justine, "tal videre. Bild dig ind, at denne planteskole er din menighed og hold så din prædiken for den, som de gamle helgener, der talte til stenene eller fiskene."

"Nej, med kirken er det forbi! Hører du ikke slutningssignalet?" svarede Jukundus smilende, da virkelig klokkerne rundt omkring i landet i det samme begyndte at ringe til gudstjenestens slutning.

De rejste sig og gik langsomt hjemad til bedsteforældrenes hus, så at det blev middag, før de nåede det. Imidlertid havde de gamle arrangeret en formelig forsoningsfest, de havde ladet gå bud efter hele familien fra Schwanau og tilberedt et beskedent, men kraftigt måltid efter landlig skik. Da det smukke, genforenede par ankom, var de alle samlet. I begyndelsen herskede der en vis spænding og forlegenhed; men da man så at det tabte smil var vendt tilbage på ægtefolkenes ansigter, udbredte den svundne lykkes solskin igen sin glans over huset. Stauffacherinden strålede som en stjerne af første rang og greb nu igen roret med sikker hånd for at styre det udbedrede lykkeskib.

Derpå fulgte Justine med sin mand tilbage til staden, hvor han fremdeles trivedes vel og efterhånden forvandt sin lettroenhed i handels- og forretningssager uden dog derfor selv at blive mistroisk eller smålig.

De fik en søn og en datter, som de kaldte Justus og Jukunde, som forældrenes sunde, smilende skønhed vil gå i arv til følgende slægter ved.

Når de gik en spadseretur, besøgte de jævnligt de fromme kvinder, Ursula og Agathe, og drog omsorg for, at de ikke manglede noget. Oliekonen var rejst sin vej, da hun ikke mere kunne udholde naboskabet med så megen uskyldig godhed.

Præsten, som Justine havde set i hans svage time, kom nu og da til dem og betroede dem sine bekymringer. Han fortsatte

endnu længe med tungt hjerte sin betænkelige dans på den slappe line, indtil det ved Jukundus' hjælp lykkedes ham at slippe ind i en verdslig stilling, hvor han viste sig langt mere dreven og brugbar end Jukundus nogensinde havde været, i den tid han var i Seldwyla og Schwanau; for han, præsten, troede ikke let, hvad folk snakkede ham for.

Om "Det forsvundne smil"

Forfatter: Gottfried Keller (1819-1890).
Org.titel: *Das verlorene Lachen*. I: *Die Leute von Seldwyla. Erzählungen von Gottfried Keller.* Zweite vermehrte Auflage in vier Bänden. G. J. Göschen'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart 1874.
Denne udgave efter: *Jukundus*, i *Folkene i Seldwyla. Fortællinger af Gottfried Keller.* Anden del. Oversættelsen ved Alfred Ipsen. Andr. Schous Forlag, København 1884.
Oversætter: Alfred Ipsen (1852-1922).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af Johann Friedrich Dietler (1804-1874): "*Bildnis des Berner Patriziers Johann Rudolf Friedrich Ith (1794-1861) und seiner Gattin Juliana Emilie Spöndli*" (1843).

ISBN 978-87-7628-488-6
3. udgave, første udgave ISBN 978-87-7979-654-6 (Ølstykke 2019).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Amman: Det danske "amtmand"; "landamman" kaldes i nogle kantoner i Schweiz den højeste administrative embedsmand, regeringens leder. *Ovs.anm.*

Note 2:

Chladniske klangfigurer: Mønstre, som dannes i sand, strøet på fx. en metalplade, når den sættes i svingninger. *Red.anm.*

Note 3:

Sildesjælene: Et langt, fedt stykke af silden, der, når den spises, altid tages ud og kastes op mod loftet, hvor det bliver hængende og da sikrer den spisende, at han ikke i det år får feberen.

Ordbog over det danske sprog.